

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง "การจัดการความรู้ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงต้นระดับประเทศ ศึกษากรณีชุมชนบ้านดอกบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตุน อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา" ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยได้สรุปสาระสำคัญและนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.1 ความเป็นมาของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.2 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.3 องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.4 คุณลักษณะที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.5 การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ
 - 1.6 ปัจจัยที่มีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ
2. การจัดการความรู้
 - 2.1 เกี่ยวกับความรู้
 - 2.2 ความหมายของการจัดการความรู้
 - 2.3 พัฒนาการของการจัดการความรู้
 - 2.4 หลักการจัดการความรู้
 - 2.5 ความสำคัญและประโยชน์ของการจัดการความรู้
 - 2.6 เทคนิคการจัดการความรู้
 - 2.7 กรอบแนวความคิดการจัดการความรู้
 - 2.8 กระบวนการจัดการความรู้
3. ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านดอกบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตุน อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวความคิดการวิจัย

เศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่แสดงถึงความสนพระราชมหุทัยในความเป็นไปของประเทศไทยและคนไทยอย่างลึกซึ้งและกว้างไกล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวางรากฐานในการพัฒนาชนบทและช่วยเหลือประชาชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ มีความ “พออยู่พอกิน” และมีความเป็นอิสระที่จะอยู่ได้โดยไม่ต้องยึดติดอยู่กับเทคโนโลยีและความเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ และพระองค์ทรงวิเคราะห์ว่าหากประชาชนพึ่งตนเองได้แล้วก็จะมีส่วนช่วยเหลือเสริมสร้างประเทศชาติโดยส่วนรวมได้ในที่สุด (สำนักประชาสัมพันธ์ เขต 3 จังหวัดเชียงใหม่, ม.ป.ป.) ผู้วิจัยในฐานะพลสกนิกรชาวไทยคนหนึ่งได้สำนึกถึงพระมหากรุณาธิคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้เล็งเห็นความสำคัญและให้ความสนใจในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในระดับชุมชนทั้งในส่วนของการนโยบายและการปฏิบัติ รวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากชุมชนเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมรองจากสถาบันครอบครัวที่เป็นจุดเริ่มต้นในการกล่อมเกลาบทาบทามหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตในสังคมไทย

ความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียง

เป็นระยะเวลากว่า 37 ปี ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำรัสถึงแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” (Sufficiency Economy) อันเป็นปรัชญาที่ชี้แนะถึงแนวทางการดำเนินชีวิต การพัฒนาและการบริหารประเทศ พระองค์ทรงเน้นย้ำถึงแนวทางการพัฒนาให้อยู่บนพื้นฐานทางสายกลาง สามารถพึ่งตนเองด้วยความพอมี พอกิน พอใช้ พอประมาณ โดยให้ความสำคัญกับความเป็นเหตุเป็นผลและมีภูมิคุ้มกันที่ดีบนความไม่ให้ประมาท ดังจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 เนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2551, หน้า 125) สาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือ ความมีกินมีใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานเกิดความมั่นคงพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความ

ไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่
อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้

(พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

18 กรกฎาคม 2517)

พระบรมราโชวาทดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นของเศรษฐกิจพอเพียงอันเป็นปรัชญาที่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย
มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 โดยเริ่มต้นจากพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่นิสิตมหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ที่สำเร็จการศึกษา เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 และพระองค์ทรงเน้นย้ำถึง
ความพอควร พออยู่ พอกินและพอใช้เรื่อยมา และทรงพระทานแนวคิดเรื่องทฤษฎีใหม่ในปี พ.ศ.
2537 แต่ก็ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศแต่อย่างใด
ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของภาครัฐหรือภาคธุรกิจเอกชนที่ไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญในคำเตือนของ
พระองค์ และในปี พ.ศ. 2539 พระองค์ทรงเตือนอีกครั้งให้มีความรอบคอบและอย่าตื่นเต้นกับสิ่งที่
ได้เพียงชั่วครั้งชั่วคราว ซึ่งไม่ได้เกิดผลต่อการนำไปปฏิบัติเช่นกัน (วันชัย พลະไกร, 2550, หน้า 17-
18) จนกระทั่งเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 หลายภาคส่วนจึงเริ่มให้ความสำคัญ
ต่อพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่พระองค์ทรงเน้นย้ำถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็น
แนวทางแก้ไขเพื่อให้ประเทศไทยรอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้
กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ดังมีพระราชดำรัสถึงเศรษฐกิจพอเพียงหลังจาก
ประเทศไทยประสบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ (สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554)
สาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...เมืองไทยไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ไม่ดำหนิ ไม่เคยพูด... นี่เพิ่งพูดวันนี้ พูดเวลา
นี้ ประเทศไทยไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียงค่อนข้างแย่มาก เพราะว่าจะทำให้ล้มจม... เศรษฐกิจ
พอเพียงในที่นี้หมายถึง คือคนที่ทำธุรกิจก็ยอมต้องไปกู้เงิน เพราะว่าธุรกิจหรือกิจการ
อุตสาหกรรมสมัยใหม่ คนเดียวไม่สามารถที่จะรวบรวมทุนมาสร้างกิจกรรมที่ใหญ่ เช่น
เขื่อนป่าสักทำคนเดียวไม่ได้... เหล่านี้ไม่ได้อยู่ในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน
แต่ว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า เพราะมีคนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนี้มากมาย แต่
ว่าทำให้ส่วนรวมได้รับประโยชน์และทำให้เจริญ

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ 4 ธันวาคม 2542)

จากสภาวะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 แสดงให้เห็นถึงความถดถอยทางเศรษฐกิจประเทศไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งจากพระราชดำรัสข้างต้นสรุปได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยกตัวอย่างการปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่ว่าการทำงานธุรกิจหรือกิจการต่างๆ ในปัจจุบันต้องอาศัยความร่วมมือและพึ่งพากันจากหลายภาคส่วน เนื่องจากในบางครั้งบางกิจกรรมหรือบางโครงการไม่อาจทำคนเดียวให้สำเร็จได้ อันรวมความถึงการกั๊ยมเงินเพื่อการลงทุนโดยมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นหลักการที่สำคัญของสังคมที่ควรยึดถือปฏิบัติในทุกภาคส่วน ซึ่งหากมองย้อนไปยังจุดเริ่มต้นของการพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะพบว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูในถิ่นชุมชนและท้องถิ่นที่ทรุดโทรมเป็นอันดับแรก เนื่องจากชุมชนถือเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศซึ่งจะเห็นได้จากโครงการในพระราชดำริกว่า 3,000 โครงการ โดยพระองค์ทรงปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติผ่านวงจรการพัฒนาตามธรรมชาติ 5 ขั้น (คุณากร เพชรคง, 2553) ดังนี้

1. ขั้นสร้างการรับรู้ (Awareness) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสร้างความตระหนักแก่ประชาชนชาวไทยให้รับรู้ในทุกครั้งที่พระองค์ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมประชาชนในภูมิภาคต่างๆ ซึ่งพระองค์ทรงมีพระราชปฏิสันถารให้ประชาชนได้รับทราบถึงสิ่งที่ควรรู้เสมอ

2. ขั้นสร้างความสนใจ (Interest) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสร้างความสนใจให้แก่ประชาชน โดยการตั้งชื่อโครงการตามพระราชดำริต่างๆ ให้มีชื่อแปลกหูชวนให้สงสัยและน่าสนใจติดตามอยู่เสมอ เช่น โครงการแก้มลิง โครงการแก่งดิน โครงการเส้นทางเกลือและโครงการน้ำดีไล่น้ำเสีย เป็นต้น ซึ่งพระองค์ทรงมีพระราชอธิบายแต่ละโครงการอย่างละเอียดซึ่งเป็นภาษาที่เข้าใจได้ง่าย

3. ขั้นประเมินค่าหรือประเมินผล (Evaluate) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้เวลาในการศึกษาหาข้อมูลต่างๆ ด้วยพระองค์เองว่าโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้นเป็นอย่างไรสามารถนำไปปฏิบัติด้วยตนเองได้หรือไม่

4. ขั้นทำการทดลอง (Trial) เพื่อเป็นการทดสอบว่างานในพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแนะนำนั้นได้ผลหรือไม่ ซึ่งในบางครั้งหากผลการทดลองไม่แน่ชัดก็ทรงมิให้เผยแพร่แก่ประชาชน แต่หากผลการทดลองเป็นที่มั่นพระราชหฤทัยว่าเป็นประโยชน์จึงนำไปสู่สาธารณชน เช่น โครงการทดลองปลูกหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ ซึ่งพระองค์ได้มีการค้นคว้า

หาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ทั่วประเทศแล้วว่าดี จึงนำออกเผยแพร่แก่ประชาชนให้ปฏิบัติต่อไป

5. ขั้นยอมรับ (Adoption) จะเห็นได้ว่าโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแนะนำนั้น เมื่อผ่านกระบวนการบ่มเพาะและทดลองมาเป็นเวลานานแล้ว พระองค์จะทรงให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริและสถานที่อื่นๆ เป็นแหล่งสาธิตที่ประชาชนสามารถเข้าไปศึกษาดูงานเพื่อให้เห็นถึงตัวอย่างแห่งความสำเร็จ ดังนั้นแนวพระราชดำริของพระองค์จึงเป็นสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจะได้รับผลดีต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของตน

จากการศึกษาความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2554) รวมระยะเวลากว่า 37 ปี ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหลายครั้งที่พระองค์ทรงชี้แนะและเน้นย้ำถึงความสำคัญในการดำรงชีวิตบนทางสายกลางให้พอเหมาะพอควรพอประมาณกับฐานะทางเศรษฐกิจ อันมีปัจจัยพื้นฐานมาจากความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อการดำรงชีพของประชาชนชาวไทย รวมความถึงการบริหารประเทศของหน่วยงานภาครัฐและธุรกิจเอกชนซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาประเทศโดยอาศัยความร่วมมือซึ่งกันและกัน อันเป็นที่ประจักษ์ได้ว่าวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540 เป็นบทสะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมของระบบเศรษฐกิจและสังคมไทย เนื่องจากที่ผ่านมามาภาครัฐ ธุรกิจเอกชนและประชาชนชาวไทยมองข้ามคำว่า “พอเพียง” และมีหลายปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศได้ฉาโถมเข้ามาในเวลาเดียวกัน ส่งผลให้เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจดังกล่าวต่อเนื่องถึงปี พ.ศ. 2550 ที่ประเทศไทยต้องประสบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจอีกครั้ง แต่ครั้งนี้ไม่รุนแรงเหมือนคราวที่ผ่านมาจะเนื่องด้วยเหตุผลประการใดก็ตามแต่สิ่งหนึ่งที่เป็นแรงผลักดันและหนุนเสริมให้ประเทศไทยผ่านพ้นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจทั้งสองครั้งมาได้ก็เนื่องจาก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริสั่งอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ดังจะเห็นได้จากพระราชกรณียกิจที่พระองค์พระราชดำริในโครงการต่างๆ ทรงปลูกฝังให้ประชาชนชาวไทยปฏิบัติอย่างเป็นขั้นเป็นตอนโดยเริ่มจากการสร้างการรับรู้ให้ประชาชนได้รู้ในสิ่งที่พระองค์ทรงปฏิบัติ การสร้างความสนใจเพื่อให้ประชาชนให้ได้ติดตามโครงการต่างๆ และมีการประเมินผลโครงการอย่างต่อเนื่อง โดยพระองค์ทรงได้ศึกษาหาข้อมูลต่างๆ ด้วยพระองค์เองและทำการประเมินโครงการเหล่านั้นจะให้ผลเป็นเช่นไรซึ่งผ่านการทดลองเพื่อให้แนพระราชหฤทัยว่าผล

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ห้องสมุดกาญจนาภิเษก

วันที่...1...3...พ.ย...2555

เลขทะเบียน.....249764.....

เลขเรียกหา.....

ของโครงการดังกล่าวจะให้ประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนของประเทศ และท้ายสุดคือการสร้างการยอมรับโดยพระองค์ทรงพระราชดำริให้ตั้งศูนย์ศึกษาพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อเป็นแหล่งให้ประชาชนได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป ซึ่งหากภาครัฐ ธุรกิจเอกชนและประชาชนชาวไทยสามารถนำขั้นตอนดังกล่าวมาปฏิบัติในการดำรงชีพและการปฏิบัติหน้าที่ ประเทศไทยจะเป็นประเทศที่มีความสมดุลในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำรัสถึงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเป็นปรัชญาที่พระองค์ทรงใช้เป็นหลักในการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีอยู่กว่า 3,000 โครงการ โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยให้ดีขึ้นเป็นครั้งแรกเพื่อสร้างความพออยู่พอกินอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แต่ทั้งนี้ยังมีหลายคนที่ไม่เข้าใจความหมายของคำว่า “พอเพียง” อย่างคลาดเคลื่อนที่ว่าความพอเพียงคือการพึ่งตนเอง ไม่พึ่งพาผู้อื่นและไม่คบค้าสมาคมกับคนอื่น ดังนั้นพระองค์จึงทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอธิบายขยายความของคำว่า “พอเพียง” (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2551, หน้า 17) ดังสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...ความพอเพียงนี้ไม่ได้ หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างที่ท่านนักเศรษฐกิจต่างๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัย จริงอาจจะล้าสมัย คนอื่นเขาต้องมีการเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่า เศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง เลย์รู้สึกว่ามันห่วยๆ แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า ผลิตให้พอเพียงได้

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2540)

และพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 (พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, 2550, หน้า 21) สาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...คำว่าพอเพียงมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้น แต่มีความหมายว่า พอมีพอกิน เราควรจะปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินก็

ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี ให้พอเพียงนี้ ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ ความจริงเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) นี้ กว้างขวางกว่า Self-sufficiency คือ Self-sufficiency นั้นหมายความว่าผลิตอะไรที่มีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ 4 ธันวาคม 2541)

จากการประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดังกล่าวข้างต้นนั้น สำนักงานคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549, หน้า 4) ได้กล่าวถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงเช่นเดียวกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2549, หน้า 8) สมพร เทพสิทธิ (2548, หน้า 10-11) และเกษม วัฒนชัย (2548, หน้า 16-17) ซึ่งได้ให้ความหมายไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำรงชีวิตและปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศ ซึ่งรวมถึงการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์อันจะนำมาซึ่งความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดในอนาคตทั้งใกล้และไกลในทุกๆ ด้าน ดังนั้นความพอเพียงจึงหมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเพื่อพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้และไกล ซึ่งทั้งนี้เศรษฐกิจพอเพียงต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอนเพื่อเป็นการเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของผู้มีหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี นักธุรกิจและประชาชนให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรู้ที่เหมาะสมสามารถดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร สติปัญญาและความรอบคอบ ซึ่งความพอเพียงนั้นมีใช้พอเพียงเฉพาะคนๆ เดียวเท่านั้น แต่ต้องพอเพียงสำหรับทุกคนและทุกครอบครัวไม่ใช่ทอดทิ้งกัน การมีจิตใจที่พอเพียงโดยรักและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน รวมถึงมีความพอเพียงในด้านสิ่งแวดล้อมโดยอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมเพื่อการยังชีพ เป็นชุมชนพอเพียงที่เข้มแข็งสามารถรวมตัวกันเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ และมีการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่องโดยอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมความพอเพียงคือมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย และท้ายสุดมีความมั่นคงพอเพียงที่จะอยู่ได้ในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงสามารถเชื่อมโยงหลายสิ่งหลายอย่างเข้าด้วยกัน เพื่อก่อให้เกิดความสมดุลเมื่อทุกอย่างพอเพียงอันนำมาซึ่งความยั่งยืน

นอกจากนี้เศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (Relative Self - Sufficiency) ให้มีความพอเพียงอยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อนทั้งตนเองและผู้อื่น พร้อมทั้งสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้พอกินพอใช้และมั่นคงก่อนจากนั้นจึงสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2547, หน้า 1) ซึ่งหากการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียงและพอดีแล้วจึงขยายให้มีมากขึ้นอีกต่อไปได้ โดยความพอเพียงดังกล่าวจะต้องได้มาโดยถูกต้องชอบธรรม (อุดมพร อมรรธรรม, 2549, หน้า 29) ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงแท้ที่จริงจึงเป็นปรัชญาในการดำรงชีวิตซึ่งรวมความไปถึงการใช้เหตุผลในการพิจารณาพิจารณาในการทำงานทุกเรื่อง โดยอาศัยเหตุผลอันมีองค์ประกอบของพื้นฐานทางวัฒนธรรม ศาสนาและความเชื่อของชุมชน (สนธิ ลิ้มทองกุล อ้างอิงใน กองบรรณาธิการ POSITIONING, 2550, หน้า 33) ซึ่งทุกศาสนาได้สอนให้ดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย ประหยัด ยึดถือทางสายกลาง พอดี พอประมาณและพอใจ มีความเมตตาเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ไม่เบียดเบียนและไม่เอาเปรียบผู้อื่น ไม่คิดมุ่งร้ายทำลายกัน ประกอบอาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียรให้สามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่ตกเป็นทาสอบายมุข รวมถึง วัตรนิยมและบริโภคนิยม (กรมการศาสนา, 2549, หน้า 15) ซึ่งความพอเพียงในมุมมองของศาสนาพุทธสามารถแบ่งได้ 2 ด้าน คือ การมองอย่างวัตถุวิสัยหรือการมองภายนอกคือต้องมีกินมีใช้ มีปัจจัยสี่เพียงพอหรือเรียกว่า พอสมควรกับอัตภาพ หมายถึง การพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ และการมองแบบจิตวิสัยหรือการมองภายในจิตใจ คือ ความเพียงพอที่มีความรู้สึกที่ไม่เท่ากัน ซึ่งเป็นการเพียงพอทางจิตใจ (ป.อ.ปยุตโต, 2546)

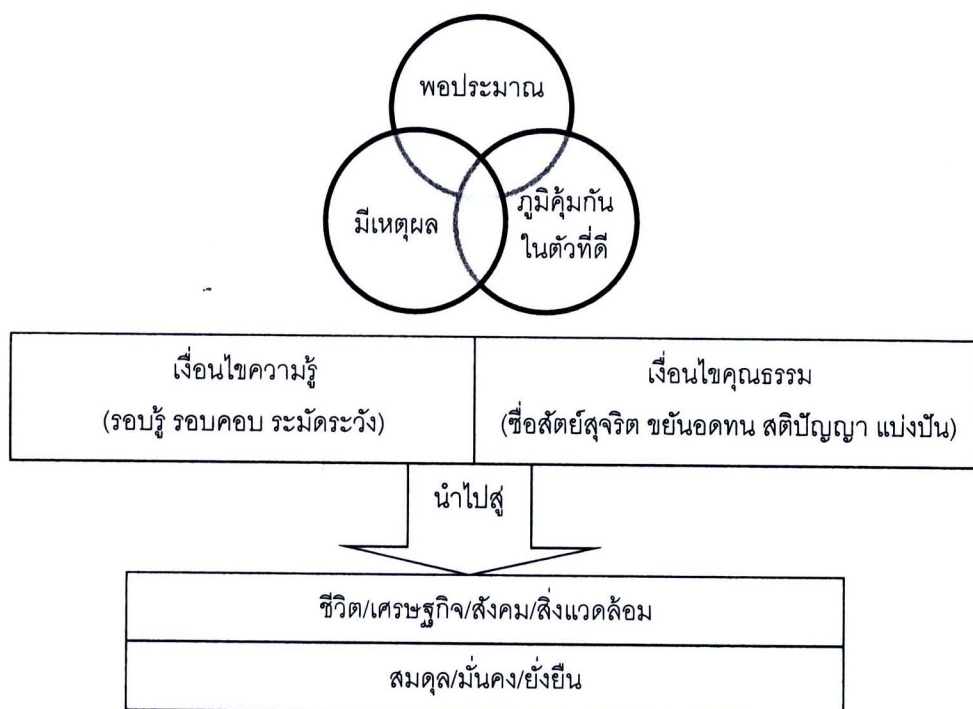
จากนิยามดังกล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้หมายถึงการต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างใช้ไม่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน แต่เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง การพอมีพอกิน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่เบียดเบียนตนเองโดยการพอมีพอกินให้พอเหมาะพอควรพอประมาณแก่ฐานะทางเศรษฐกิจที่ตนเองเป็นอยู่และไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน อันรวมความถึงการมีจิตใจพอเพียง สิ่งแวดล้อมพอเพียง และความมั่นคงที่พอเพียงบนพื้นฐานทางสายกลาง โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการวางแผนและการตัดสินใจในการกระทำต่างๆ

องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่มุ่งให้พึ่งตนเองเป็นหลัก โดยเน้นการใช้ศักยภาพของคนผนวกกับการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อความอยู่รอดของตนเอง ครอบครัวและชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจและความสามัคคีภายในชุมชน (อภิชัย พันธเสน, 2549, หน้า 58) ซึ่งประกอบด้วยพื้นฐานที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง คือ

1) ความพอเพียงในการบริโภคและการผลิตที่อยู่บนพื้นฐานของความพอประมาณและความมีเหตุผลโดยไม่ขัดสนและไม่ฟุ่มเฟือย 2) ความสมดุลเป็นการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมซึ่งมีความสมดุลในทุกๆ ด้าน โดยมุ่งเน้นการผลิตที่มีความสมดุลบนความหลากหลายและใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด 3) ความยั่งยืนเป็นความพอเพียงที่มีความต่อเนื่องโดยเฉพาะความพอเพียงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันจะก่อให้เกิดการมีภูมิคุ้มกันที่ดีต่อระบบเศรษฐกิจกับสังคม และมีความยืดหยุ่นที่พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดในอนาคตอันใกล้และไกล และ 4) ภูมิคุ้มกันเป็นความระมัดระวังในการนำความรู้และวิชาการต่างๆ มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต อาศัยความอดทน ความเพียร สถิติปัญญา คิครอบคอบก่อนลงมือปฏิบัติ โดยภูมิคุ้มกันที่ดีจะส่งผลต่อการดำรงชีวิตอันจะก่อให้เกิดสุขภาพที่ดี มีทักษะและความรอบรู้ในการประกอบอาชีพเพื่อความมั่นคงและสิ่งสำคัญต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553)

ดังนั้นการพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท อันประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญคือ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนมีความหมายที่ซ้อนทับกันอยู่และมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน โดยความมีเหตุผลย่อมบ่งชี้ถึงความพอประมาณ ในขณะที่ความพอประมาณได้สร้างภูมิคุ้มกันที่ดีขึ้น ซึ่งภูมิคุ้มกันดังกล่าวได้เป็นเงื่อนไขสำคัญของการมีเหตุผล และ 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรมเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการช่วยประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำนำไปสู่วิถีชีวิตเศรษฐกิจและสังคมที่สมดุล มั่นคงและยั่งยืน ดังภาพ 1 ดังนี้

ภาพ 1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549

1. ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งต้องไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น มีการผลิตและบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณเพื่อนำไปสู่ความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง โดยต้องมีความพอประมาณทั้งภายในและภายนอก ซึ่งความพอประมาณภายใน คือ สามารถควบคุมตนเองให้รู้จักตอบสนองต่อความอยากมีอยากได้อย่างพอเหมาะพอดี และความพอประมาณภายนอก คือ การรู้จักตอบสนองต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่มากระทบอย่างพอเหมาะพอควร (ประเวศ วะสี, 2550, หน้า 4) ดังตัวอย่างพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 เกี่ยวกับความพอประมาณ (พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, 2550, หน้า 32) อันมีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...เศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้ย่ำแล้วย่ำอีก แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า Sufficiency Economy ใครต่อใครก็ต่อว่า ว่าไม่มี Sufficiency Economy แต่ว่าเป็นคำใหม่ของเราก็ได้ ก็หมายความว่า ประหยัด แต่ไม่ใช่ซีเหินยว ทำอะไรด้วยความอะลุ่มอล่วยกัน ทำอะไรด้วยเหตุและผล จะเป็นเศรษฐกิจพอเพียง แล้วทุกคนจะมีความสุข

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ 4 ธันวาคม 2541)

2. ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึง การรู้จักใช้เหตุผลในการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงไม่ว่าจะเป็นการคิด การพูดและการกระทำต่างๆ บนพื้นฐานความรู้และมีเหตุผล โดยไตร่ตรองอย่างรอบคอบตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ ซึ่งต้องมีข้อมูลที่มาพออันเกิดจากการปลูกฝังให้รู้จักการเรียนรู้ ดังตัวอย่างพระบรมราโชวาทพระราชทานฯ เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2519 เกี่ยวกับความมีเหตุผล (พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, 2550, หน้า 39) อันมีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...หลักอย่างหนึ่งที่สำคัญคือหลักของเหตุผล และจะต้องขัดเกลาตลอดเวลามิฉะนั้นจะมีวิชาความรู้เท่าไรก็ตาม ก็ไม่สามารถนำไปเป็นประโยชน์แก่ตัวแก่ส่วนรวมได้ หลักของเหตุผลมีหลักการว่า ถ้าสิ่งใดที่เราต้องเผชิญ ต้องพบ ต้องมีเหตุผลทั้งสิ้น คำนี้มีสองคำ เหตุคือต้นของสิ่งที่เราเผชิญและผลเป็นสิ่งที่ต่อเนื่องจากสิ่งที่เกิดขึ้นแก่เรา ถ้าเราเผชิญสิ่งใดและเราพิจารณาด้วยเหตุผล ต่อไปเราก็จะเผชิญสิ่งที่ถูกต้อง

(พระบรมราโชวาทพระราชทานฯ 26 มิถุนายน 2519)

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว (Self-Immunity) หมายถึง การที่รู้จักตัวเองและรู้เท่าทันเหตุการณ์ต่างๆ รอบตัว เพื่อเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นปัจจุบันและในอนาคตภายใต้ข้อจำกัดของความรู้ที่มีอยู่ ดังตัวอย่างพระบรมราโชวาทเนื่องในโอกาสที่คณะครูอาวุโสเข้าเฝ้าฯ เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2517 เกี่ยวกับการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว (พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, 2550, หน้า 57) อันมีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...ทุกวันนี้สถานการณ์ต่างๆ ในโลกและในบ้านเมืองของเราเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วย่อมทำให้มีความคิด ความเห็นและหลักการอย่างใหม่เกิดขึ้นมามาก การจัดวางหลักการวางระเบียบปฏิบัติในการบริหารและดำเนินการศึกษา จำต้องกระทำให้สอดคล้อง ให้ถูกให้เหมาะกับสภาพที่เปลี่ยนมาด้วย เพื่อจะได้ก้าวหน้าไปในทางเจริญ

(พระบรมราชาโชวาทเนื่องในโอกาสที่คณะครูอาวุโสเข้าเฝ้าฯ

1 พฤศจิกายน 2517)

4. **เงื่อนไขความรู้ (Set of Knowledge)** ความรู้ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในการปฏิบัติที่อยู่ในระดับพอเพียงประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน พร้อมทั้งมีความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ โดยมีความรอบรู้และความรอบคอบที่จะนำความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ มาพิจารณาให้เชื่อมโยงเพื่อก่อให้เกิดการประยุกต์ใช้อย่างรอบด้านและครอบคลุมเนื้อหาของเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการปฏิบัติทุกขั้นตอนด้วยความระมัดระวังโดยการมีสติในการนำหลักวิชาต่างๆ ไปใช้ในการปฏิบัติ ดังตัวอย่างพระบรมราชาโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยราชภัฏฯ เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2520 เกี่ยวกับเงื่อนไขความรู้ (พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, 2550, หน้า 64) อันมีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...การสร้างความสำเร็จในกิจการงานทุกอย่าง ทุกระดับ รวมทั้งความสำเร็จในชีวิตของแต่ละคนด้วยนั้น ต้องอาศัยปัจจัยสำคัญประกอบกันถึงสามส่วน ส่วนที่หนึ่ง คือ ความรู้และความชำนาญทางวิชาการ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐาน หรือเป็นเครื่องมือปฏิบัติงานแท้ๆ ส่วนที่สอง คือ ความละเอียดถี่ถ้วน ความตั้งใจ และความอุตสาหพยายาม ซึ่งเป็นเครื่องมือช่วยให้ทำการได้ไม่ผิดพลาดบกพร่องและสำเร็จลุล่วงได้ตลอด ไม่ทิ้งขว้างละวางเสียกลางคัน ส่วนที่สามนั้น ได้แก่ สติระลึก รู้ลึกตัวและปัญญาความรู้ชัด หรือความเฉลียวฉลาดที่จะหยุดคิดพิจารณาถึงที่จะทำ คำที่จะพูดทุกอย่าง ให้เป็นไปโดยถูกต้องเที่ยงตรงตามกระบวนการของเหตุผล ซึ่งจะช่วยให้ดำเนินชีวิตและการงานไปในทางเจริญ

(พระบรมราชาโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏฯ 22 มิถุนายน 2520)

5. เงื่อนไขคุณธรรม (Ethical Qualifications) ตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต อุดหนุนและเพียรพยายาม โดยใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ซึ่งสามารถแบ่งได้ 2 ด้าน คือ ด้านจิตใจ/ปัญญาโดยเน้นความรู้คู่คุณธรรมคือตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความรอบรู้ที่เหมาะสม และด้านการกระทำหรือแนวทางการดำเนินชีวิตโดยเน้นความอดทน ความเพียร สติปัญญาและความรอบคอบ ดังมีตัวอย่างพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสเสด็จออกมหาสมาคมฯ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2539 เกี่ยวกับเงื่อนไขคุณธรรม (พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, 2550, หน้า 76) อันมีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...ความเพียรที่ถูกต้องเป็นธรรมและพึงประสงค์นั้น คือ ความเพียรที่จะกำจัดความเลื่อมให้หมดไป และระวังป้องกันมิให้เกิดขึ้นอย่างหนึ่ง กับความเพียรที่จะสร้างสรรค์ความดี ความเจริญให้บังเกิดขึ้น และระวังรักษามิให้เสื่อมสิ้นไปอย่างหนึ่ง ความเพียรทั้งสองประการนี้เป็นอุปการะอย่างสำคัญต่อการปฏิบัติตน ปฏิบัติงาน ถ้าทุกคนในชาติจะได้ ตั้งตน ตั้งใจ อยู่ในความเพียรดังกล่าว ประโยชน์และความสุขก็จะบังเกิดขึ้นพร้อม ทั้งแก่ส่วนตัวและส่วนรวม

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสเสด็จออกมหาสมาคมฯ 9 มิถุนายน 2539)

จากองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศอันเป็นโครงสร้างพื้นฐาน โดยเริ่มจากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน อาศัยจิตใจที่เข้มแข็งและมีความสามัคคีเพื่อการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน อันประกอบด้วย ความพอประมาณที่สามารถควบคุมตนเองได้ในระดับที่ไม่มากเกินไปและสามารถตอบสนองต่อเหตุการณ์รอบตัวได้อย่างเหมาะสม ความมีเหตุผลซึ่งเป็นการคิดการพูดและการกระทำต่างๆ รวมถึงการเรียนรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลบนความไม่เห็นแก่ตัว และภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว โดยการเรียนรู้จักตนเองและรู้ทันเหตุการณ์ต่อโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อพร้อมรับสิ่งที่จะเกิดขึ้น และเงื่อนไขสำคัญ 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้โดยมีความรอบรู้รอบคอบในสิ่งที่กระทำ โดยอาศัยการวางแผนที่มีความระมัดระวังบนพื้นฐานความรู้ ตั้งใจ ปัญญา และเงื่อนไขคุณธรรม พร้อมทั้งมีจิตใจที่เป็นธรรมมีการกระทำที่อดทนและเพียรพยายามที่สร้างสรรค์

คุณลักษณะที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาหรือแนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาประเทศให้เป็นไปอย่างสมดุลและยั่งยืนพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งปัจจุบันเศรษฐกิจพอเพียงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะนโยบายในการขับเคลื่อนประเทศ ทั้งนโยบายเศรษฐกิจ สังคมและ

การเมือง รวมทั้งการดำรงชีวิตของประชาชนชาวไทย นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ต่อเนื่องถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ดังนั้นภาครัฐ ภาคเอกชนและทุกภาคส่วนควรยึดหลักปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงโดยการดำเนินชีวิตด้วยความประหยัดลดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น รวมถึงการประกอบอาชีพให้มีรายได้ที่พอเพียงด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและถูกต้องตามครรลองครองธรรม ไม่แก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันจนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม และไม่หยุดนิ่งที่ศึกษาหาความรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำความรู้มาพัฒนาตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ปิยนุตร หล่อไกรเลิศ, 2547, หน้า 28-30) โดยมีหลักการสำคัญที่จะสามารถนำไปปฏิบัติได้ในทุกภาคส่วน คือ การดำเนินชีวิตหรือการดำเนินงานบนทางสายกลางในลักษณะไม่เร่งรัดหรือเที่ยงช้าจนเกินไปหรือบนความพอดี โดยควรเริ่มจากความพอเพียงในระดับบุคคลก่อน ซึ่งเป็นการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน การอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะหรือตามอัตภาพเพื่อเป็นการสร้างพื้นฐานความมั่นคงในการดำรงชีวิตให้พึ่งพาตนเองได้ และที่สำคัญเศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศควรคำนึงถึงความสามารถของชุมชนจนถึงระดับประเทศในการผลิตสินค้าบริการเพื่อเลี้ยงสังคมหรือชุมชนนั้นๆ โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่ไม่ได้อยู่ในชุมชนของตน นอกจากนี้ควรยึดหลักความพอประมาณบนความมีเหตุผล โดยในการตัดสินใจต่างๆ ต้องใช้เหตุผลและตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาทและใช้สติปัญญาพิจารณาในการกระทำเพื่อไม่หลงไปกับกระแสวัตถุนิยมซึ่งจะนำไปสู่การใช้จ่ายเกินตัว และที่สำคัญต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีความพอเพียงทั้งในด้านวัตถุและด้านจิตสำนึกเกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรม และความซื่อสัตย์สุจริต โดยให้รู้จักคำว่าพอเพื่อขจัดความโลภให้น้อยลงนำมาซึ่งความสงบสุขทั้งทางกายและทางใจ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นและไม่สร้างความวุ่นวายให้แก่สังคมส่วนรวม (ทองทิพภา วิริยะพันธุ์, 2550, หน้า 12-13) นอกจากนี้ยังมีคุณลักษณะพื้นฐานของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงใน 4 มิติ คือ มิติเศรษฐกิจ มิติจิตใจ มิติสังคมและมิติวัฒนธรรม (สมพร เทพสิทธา, 2550, หน้า 17-22) โดยแต่ละด้านครอบคลุมการดำเนินชีวิตซึ่งรายละเอียดดังนี้

1. มิติเศรษฐกิจ เป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน ขยันหมั่นเพียรในประกอบอาชีพโดยการพึ่งตนเองให้พ้นจากความยากจน ซึ่งการปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยให้มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นเพื่อมีวิถีชีวิตที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้และครอบครัวอบอุ่นมีความสุข ดังพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2542 (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2551, หน้า 18) อันมีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...บัดนี้ขอพูดต่อจากที่พูดเมื่อปีที่แล้ว ว่าจะเป็นประโยชน์อย่างไรซึ่งได้แย้มเอาไว้แล้ว แต่เศรษฐกิจพอเพียงนั้น เขาตีความว่าเป็นเศรษฐกิจชุมชน หมายความว่าให้พอเพียงในหมู่บ้าน หรือในท้องที่ที่สามารถที่จะมีพอกิน เริ่มด้วยพอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ ได้พูดมาหลายปี สิบกว่าปีแล้ว ให้พอมีพอกิน แต่ว่าพอมีพอกินนี้เป็นเพียงเริ่มต้นของเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อปีที่แล้วบอกว่าถ้าพอมีพอกิน คือ พอมีพอกินของตัวเอง นั้น ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจสมัยใหม่ สมัยใหม่นั้นเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน แต่ว่าค่อยๆ พัฒนาขึ้นมา ต้องมีการแลกเปลี่ยนกัน มีการชวาระหว่างหมู่บ้าน หรือระหว่าง จะเรียกว่า อำเภอ จังหวัด ประเทศ จะต้องมีการแลกเปลี่ยน มีการไม่พอเพียงกัน จึงบอกว่าถ้ามีเศรษฐกิจพอเพียง เพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็จะพอแล้วจะใช้ได้

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ 23 ธันวาคม 2542)

2. มิติจิตใจ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นจิตใจให้รู้จักความพอ คือ พอดี พอประมาณ และพอใจในสิ่งที่มีและยินดีในสิ่งที่ได้ ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเริ่มต้นที่ตัวเองโดยสร้างรากฐานทางจิตใจที่มั่นคงและเริ่มจากใจที่รู้จักพอ โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ ได้แก่

2.1 พึ่งตนเองทางจิตใจ ต้องเป็นคนที่มีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกเสมอว่าสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจึงควรสร้างจิตใจให้เข้มแข็งพร้อมต่อการดำรงชีวิตด้วยความสุจริต แม้บางครั้งอาจจะไม่ประสบความสำเร็จแต่ไม่ควรท้อแท้และให้พยายามต่อไป ดังมีพระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2524 เกี่ยวกับการพึ่งตนเองทางจิตใจ (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2551, หน้า 46) อันมีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...รากฐานที่นับว่าสำคัญ คือ รากฐานจิตใจ อันได้แก่ ความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรมอย่างหนึ่ง ในความมุ่งมั่นที่จะประกอบกิจการงานให้ดีขึ้นสำเร็จอีกอย่างหนึ่ง เหตุใดจึงต้องมีความสุจริตและความมุ่งมั่น ก็เพราะความสุจริตนั้นย่อมกีดกันบุคคลออกจากความชั่วได้

(พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
มหาวิทยาลัยรามคำแหง 11 มีนาคม 2524)

2.2 ฟังตนเองทางสังคม โดยเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยนำความรู้มาถ่ายทอดให้ได้รับประโยชน์สูงสุด ดังพระราชดำรัสแก่ประชาชนชาวไทย เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2521 เกี่ยวกับการฟังตนเองทางสังคม (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2551, หน้า 104) อันมีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...สภาวะที่บีบรัด ความเป็นอยู่ของเราที่เกิดขึ้นนี้ เป็นผลกระเทือนมาจากความวิปริตของวิถีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง และทางอื่นๆ ของโลก เราจึงไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงได้ หากแต่จะต้องเผชิญปัญหาอย่างผู้มีสติ มีปัญญา มีความเข้มแข็งและกล้าหาญ เพื่อเราจักได้รวมกันอยู่อย่างมั่นคงไปพลู่

(พระราชดำรัสแก่ประชาชนชาวไทยฯ 31 ธันวาคม 2521)

2.3 ฟังตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ คือ การส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนได้นำความสามารถในด้านต่างๆ มาแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติหรือวัสดุในชุมชนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดอันจะส่งผลให้ประเทศพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยเฉพาะการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ที่มีอยู่ชุมชน ดังพระราชดำรัสพระราชทานเพื่ออัญเชิญลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึก เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2524 เกี่ยวกับการฟังตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2551, หน้า 109) อันมีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...ปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับสภาวะแวดล้อม อันเนื่องมาจากมลพิษหรือความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติไม่ว่าจะเกิดขึ้นในที่หนึ่งที่ใดก็ตาม ย่อมส่งผลกระทบต่อเนื่องไปถึงที่อื่นๆ ด้วย เหตุนี้ ทุกคนทุกประเทศในโลก จึงย่อมมีส่วนรับผิดชอบอยู่ด้วยกัน ทั้งในการแก้ไข ลดปัญหา และปรับปรุงสร้างเสริมสภาวะแวดล้อมให้กลับคืนมาสู่สภาพอันเอื้อต่อการมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขของตนเองและเพื่อนมนุษย์

(พระราชดำรัสพระราชทานเพื่ออัญเชิญลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกฯ

26 กุมภาพันธ์ 2524)

2.4 ฟังตนเองทางเทคโนโลยี โดยส่งเสริมให้มีการศึกษาทดลองและทดสอบเพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสังคมไทย และที่สำคัญคือสามารถนำเทคโนโลยีไปใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำริใน

การจัดตั้งศูนย์ศึกษา เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2522 เกี่ยวกับการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2551) อันมีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...ด้านหนึ่งก็เป็นจุดประสงค์ของศูนย์ศึกษา ก็เป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัย ใน
ท้องที่เพราะว่าแต่ละท้องที่สภาพฝน พืชอากาศและประชาชนในท้องที่ต่างๆ กันก็มี
ลักษณะแตกต่างกันมาก

(พระราชดำริในการจัดตั้งศูนย์ศึกษา 8 มีนาคม 2522)

2.5 พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองถึงแม้ไม่มีเงินแต่ก็ยังมีข้าว
ปลา ผัก ผลไม้ในชุมชนของตนเองเพื่อการยังชีพ ดังมีพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิม
พระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 เกี่ยวกับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ
(พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2551, หน้า 9) อันมีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...วันนั้นได้พูดว่า เราควรจะปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจ
พอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2541)

3. มิติสังคม โดยเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้สังคมมีความสุข ประชาชนมีความเอื้อ
อาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มุ่งให้เกิดความสามัคคีและร่วมมือกันในชุมชนและระหว่างชุมชน
เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้โดยไม่เอารัดเอาเปรียบหรือมุ่งร้ายทำลายกัน ดังพระบรมราโชวาทในพิธี
พระราชทานกระบี่ เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2551 เกี่ยวกับมิติด้านสังคม (พระบาทสมเด็จพระ
ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2551, หน้า 107) สาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...บ้านเมืองของเราถูกกระทบกระเทือนจากความผันผวนและเปลี่ยนแปลงของ
สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของโลก เป็นเหตุทำให้คนส่วนหนึ่งปรับตัว
ไม่ทัน กลับกลายเป็นคนที่คิดเห็นแต่ความอยู่รอดและประโยชน์เฉพาะตนเอง โดย
ไม่คำนึงถึงความเป็นธรรมและประโยชน์ของผู้อื่น จึงพากันก่ออาชญากรรมและความไม่
สงบ รวมทั้งการละเมิดและเบียดบังผู้อื่น ด้วยอาการและวิธีการต่างๆ อย่างคาดคิดไม่ถึง

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานกระบี่ 10 เมษายน 2551)

4. มิติวัฒนธรรม โดยเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อและไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยมใดๆ อันนำมาซึ่งหนี้สินและการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงที่สุดปัญหาหนึ่งที่บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ ดังพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะลูกเสือชาวบ้านฯ เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2527 (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2551, หน้า 33) สาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...คนเราที่ฟุ้งเฟ้อ ไม่มีทางที่จะหาทรัพย์มาป้อนความฟุ้งเฟ้อได้ ความฟุ้งเฟ้อนี้เป็นปากหรือเป็นสัตว์ที่หิวไม่หยุด ความฟุ้งเฟ้อนี้ถ้าปากตลอดเวลา จะป้อนไปเท่าไรๆ ก็ไม่พอ เมื่อป้อนเท่าไรๆ ก็ไม่พอแล้ว ก็หาเท่าไรๆ ก็ไม่พอ ความไม่พอนี้ไม่สามารถที่จะหาอะไรมาป้อนความฟุ้งเฟ้อนี้ได้ ฉะนั้น ถ้าจะต่อต้านความเดือดร้อน ไม่ใช่ว่าจะต้องประหยัดมัธยัสถ์ จะต้องป้องกันความฟุ้งเฟ้อ และป้องกันวิธีการที่มักจะใช้เพื่อที่จะมาป้อนความฟุ้งเฟ้อนี้ คือความทุจริต ฉะนั้นการที่จะณรงค์ที่จะต่อสู้เพื่อให้คนมัธยัสถ์นั้น ก็อยู่ที่ตัวเอง ไม่ใช่อยู่ที่คนอื่น เมื่ออยู่ที่ตนเอง ไม่อยู่ที่คนอื่น การณรงค์โดยมากมักจะออกไปข้างนอก จะไปชักชวนคนโน้นชักชวนคนนี้ให้ทำโน้นทำนี้ ที่จริงตัวเองต้องทำเอง ถ้าใช้คำว่าณรงค์ก็ต้องณรงค์กับตัวเอง ต้องฝึกตนให้รู้จักพอดี พอเหมาะ ถ้าไม่พอดี ไม่พอเหมาะ มันจะเกิดทุจริตในใจได้

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะลูกเสือชาวบ้านฯ 2 ธันวาคม 2527)

นอกจากการปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในมิติเศรษฐกิจ มิติจิตใจ มิติสังคม และมิติวัฒนธรรมแล้ว ยังมีกระบวนการเรียนรู้เพื่อไปสู่เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ดังพระราชดำรัสเนื่องในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าฯ เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2525 เกี่ยวกับคุณธรรมสี่ประการ (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2549, หน้า 27) สาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

...การรักษาอิสรภาพและความเป็นไทยให้ดำรงมั่นคงยืนยาวไป ถือว่าเป็นกรณียากอันสำคัญสูงสุด นอกจากต้องอาศัยการบริหารประเทศที่ฉลาดสามารถและสุจริตเป็นธรรมแล้ว ยังต้องอาศัยความร่วมมือสนับสนุน จากประชาชนทั้งประเทศด้วย คือ ประชาชนแต่ละคนจะต้องชวนขวายสร้างสรรค์ประโยชน์และดำรงอยู่ในคุณธรรมอันสมควรแก่ฐานะของตนๆ คุณธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติมีอยู่สี่ประการ

ประการแรก คือ การรักษาสุขภาพ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม ประการที่สอง คือ การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้อยู่ในความดี ความดี ประการที่สาม คือ การอดทนอดกลั้นและอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความดีสุจริต ไม่ว่าด้วยเหตุประการใด ประการที่สี่ คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริตและรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

(พระราชดำรัสเนื่องในพระราชพิธีบวงสรวง

สมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าฯ 5 เมษายน 2525)

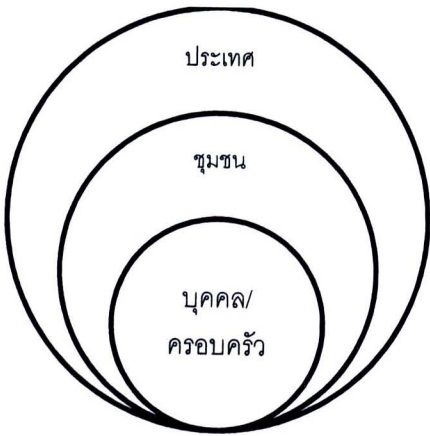
ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและปลูกจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในสังคม คุณธรรมสี่ประการ จะช่วยให้ประเทศชาติมีความสุข ร่มเย็นและก่อให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไป ซึ่งคุณธรรมสี่ประการถือว่าเป็นคุณธรรมประจำชาติที่คนไทยทุกคนควรยึดถือปฏิบัติต่อไป ดังที่สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชได้ทรงอธิบายคุณธรรมสี่ประการไว้ว่า คุณธรรมข้อหนึ่งคือการรักษาความดีอันจะนำมาซึ่งความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ปฏิบัติสิ่งที่ไม่ดีศีลธรรมและมีความจริงใจต่อตนเองและผู้อื่น รวมความถึงความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงาน ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมในที่สุด คุณธรรมข้อที่สองคือการรู้จักข่มใจตนเอง สามารถควบคุมตนเองให้อยู่ในกฎระเบียบที่ถูกต้องนำมาซึ่งความสำเร็จในชีวิตและหน้าที่การงาน คุณธรรมข้อที่สามคือการอดทนอดกลั้นต่อความทุกข์ยากลำบากทั้งทางกายและทางใจและดำเนินชีวิตได้อย่างพอเหมาะพอสมแก่สภาพ และคุณธรรมข้อที่สี่คือ การละวางความชั่ว ความทุจริตและเสียสละเพื่อกระตุ้นเตือนให้ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ (สมพร เทพสิทธา, 2549, หน้า 6-9)

จากคุณลักษณะที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า คุณธรรมทั้งสี่ประการนี้มีความเกี่ยวเนื่องและสนับสนุนซึ่งกันและกัน และเป็นคุณธรรมที่ทุกคนสามารถนำมาประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลดีแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติได้ตามสมควรแก่ฐานะ และหน้าที่ของตน อันรวมความถึงการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติมีความสอดคล้องกับคุณธรรมสี่ประการที่ต้องครอบคลุมการดำเนินชีวิตทั้ง 4 ด้านเช่นกัน อันได้แก่ เศรษฐกิจ จิตใจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีทั้ง 4 ด้านนั้นต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมที่ไทยที่มีความเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อจนเกินฐานะและความพอดี มีความวิริยะอุตสาหะในการประกอบอาชีพที่สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่หยุดนิ่งที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และทบทวนสิ่งที่มีอยู่โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มี

ฐานคิดมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิม รวมทั้งมีจิตใจดีที่พร้อมจะช่วยเหลือและแบ่งปันสิ่งที่ตนเองมีให้แก่ผู้อื่น และที่สำคัญมีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ในการดำรงชีพ

การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ

เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกคนทุกเพศทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ และทุกบริบทของสังคม รวมถึงผู้ที่มีรายได้น้อยจนถึงผู้มียาได้มาก ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งนี้หากพิจารณาจากความเป็นมา ความหมาย องค์ประกอบและคุณลักษณะที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงที่กล่าวในข้างต้นจะพบว่าในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันนั้นต้องเริ่มจากการพัฒนาทางด้านจิตใจ โดยให้มีความเข้าใจถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหากเชื่อว่ามีเมื่อนำไปปฏิบัติแล้วจะก่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งในปัจจุบันและอนาคตแล้วจึงจะมีความมั่นใจที่จะนำไปปฏิบัติ ซึ่งต้องเริ่มจากการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง พึ่งพาตนเองและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และที่สำคัญคือการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสอดคล้องกับหลักคำสอนของทุกศาสนาที่ให้ดำเนินชีวิตตามกรอบคุณธรรมโดยไม่ทำการใดๆ ที่เบียดเบียนทั้งตนเองหรือผู้อื่น ไม่ฟุ้งเฟ้อหรือทำอะไรที่เกินตน และรู้จักแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่นตามความเหมาะสมและกำลังความสามารถของตนเองบนพื้นฐานของการกระทำที่ตั้งอยู่บนเหตุและผล รวมทั้งการดำเนินชีวิตบนทางสายกลางโดยคำนึงถึงความพอดีไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป ซึ่งสอดคล้องกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล ระดับชุมชนและระดับประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551ก, หน้า 86-87) ดังนี้

ภาพ 2 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในทุกระดับ

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551

1. ความพอเพียงในระดับบุคคลหรือครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง สามารถพึ่งตนเองได้และดำเนินชีวิตอย่างพอกินพอใช้ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความพอใจและมีความสุขในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง และพยายามพัฒนาดตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความพอเพียงได้ในทุกสถานการณ์

2. ความพอเพียงในระดับชุมชน สามารถเกิดขึ้นได้เมื่อสมาชิกในชุมชนมีความพอเพียงในระดับครอบครัวเป็นพื้นฐาน โดยสมาชิกลำหลักเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลมาขยายผลในทางปฏิบัติไปสู่ระดับชุมชน รวมทั้งการรวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมโดยนำภูมิปัญญาและความสามารถที่ตนมีอยู่เป็นพื้นฐานประกอบการดำเนินชีวิต มีการช่วยเหลือแบ่งปันกันจนเป็นพื้นฐานให้เกิดการรวมกลุ่มในสังคมและสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกันต่อไป

3. ความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชุมชนหลายๆ แห่งที่มีความพอเพียงมาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ตลอดจนร่วมมือกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนด้วยหลักแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนเกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

เศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละระดับมีความพอเพียงที่เชื่อมโยงและสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะความพอเพียงในระดับชุมชนที่อยู่ระหว่างความพอเพียงระดับบุคคลและความพอเพียงระดับประเทศ เนื่องจากชุมชนเปรียบเสมือนหน่วยย่อยทางสังคมที่มีความสัมพันธ์ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการและเป็นสถาบันที่มีขนาดเล็กซึ่งเป็นกลไกหลักในการทำหน้าที่พื้นฐานของสังคมพร้อมกันนี้ชุมชนมีลักษณะการปกครองทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการไปพร้อมๆ กัน จึงทำให้ชุมชนมีลักษณะพิเศษในการเข้าถึงสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนมีหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคมและดำรงซึ่งสถาบันครอบครัว โดยชุมชนที่มีการบริหารจัดการที่ดีควรตั้งอยู่บนเหตุผลและความสมดุลของชุมชนจะนำมาซึ่งความเข้มแข็งของชุมชนในการพึ่งตนเอง เอื้อเพื่อแผ้วแผ่ซึ่งกันและกันทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ส่งผลให้ประเทศมีความเข้มแข็งในที่สุด (โกวิทย์ พวงงาม, 2553, หน้า 32-33) ดังนั้นชุมชนที่มีความเข้มแข็งจึงมีความจำเป็นต่อระบบสังคมในขั้นพื้นฐานของประเทศและมีผลต่อการดำรงอยู่ของระบบสังคมรวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้แก่ประชาชน เนื่องจากวิถีความเป็นชุมชนเข้มแข็งดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนมีจิตสาธารณะ มีความเอื้ออาทร มีผู้นำที่ดี มีคุณธรรม เมตตาธรรม พร้อมทั้งรู้จักวิเคราะห์ข้อมูลของตนเอง มีกระบวนการเรียนรู้พัฒนากิจกรรมบนพื้นฐานของศักยภาพชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างสมดุลและมีกระบวนการพัฒนาและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้แนวทางการพัฒนาชุมชนดังกล่าวได้

สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่ว่า การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลหรือครอบครัวและชุมชนนั้น ส่งเสริมการดำเนินชีวิตของครอบครัวและชุมชนที่พอกินพอใช้เป็นพื้นฐาน โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ขณะเดียวกันผู้ที่ฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองได้แล้วนั้นย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับชุมชนและสังคมได้ด้วยการแบ่งปัน ร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งท้ายที่สุดแล้วก็จะนำไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็งและการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน (สมพร เทพสิทธา, 2550, หน้า 53)

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแก่นของการสร้างเศรษฐกิจชุมชนและความเข้มแข็งของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 คือ การรวมกลุ่มและขั้นที่ 3 ที่มีการขยายผลเป็นเครือข่ายที่กว้างขวางขึ้นในสังคม นอกจากนี้เศรษฐกิจพอเพียงยังเน้นการสร้างรากฐานของประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมให้เกิดความเข้มแข็งและมีความสมดุล ซึ่งทำได้ด้วยการพัฒนาคนโดยการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างองค์ความรู้ภายในเครือข่ายและพัฒนาาระบบ/ส่งเสริมการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551ก, หน้า 21-22) ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนซึ่งสามารถแบ่งได้ 3 ขั้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551ข, หน้า 11-16) คือ

1. ขั้นจิตสำนึก เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกในชุมชนตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดีและรู้จักถึงความพอเพียงโดยดำเนินชีวิตตามอัตถภาพ ประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้อย่างถูกต้องโดยไม่อดอยากหรือดักตวงเบียดเบียนผู้อื่นจนเกินความจำเป็น แต่คิดที่จะแบ่งปันไปยังสมาชิกคนอื่นๆ ในชุมชน อย่างไรก็ตามแม้ว่าระดับความพอเพียงของแต่ละคนจะไม่เท่ากันแต่สมาชิกในชุมชนทุกคนควรดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้สอดคล้องกับการใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง พยายามพัฒนาด้วยการทำจิตใจให้ผ่องใส โดยการคิดพึ่งตนเองเป็นหลักและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ คือ เมื่อมีปัญหาควรใช้สติปัญญาไตร่ตรองหาสาเหตุของปัญหาและแก้ไขไปตามเหตุและปัจจัย ด้วยความสามารถและศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ก่อนที่จะพึ่งผู้อื่น รวมทั้งมีการปรึกษาหารือ ถ้อยทีถ้อยอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน และดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง โดยรู้จักลดกิเลสและลดความต้องการของตนเอง ลงการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นสำคัญ

2. ขั้นปฏิบัติ เป็นแนวทางในการนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในระดับปฏิบัติ แบ่งได้เป็น 4 ขั้น คือ พึ่งตนเองได้ อยู่ได้อย่างพอเพียง อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร และอยู่ดียิ่งขึ้น ด้วยการเรียนรู้ โดยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 การพึ่งตนเองได้ คือ พยายามพึ่งตนเองให้ได้ในระดับบุคคลหรือครอบครัว โดยมีการบริหารจัดการอย่างพอดีประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย ซึ่งต้องรู้จักตนเอง เช่น รู้ข้อมูลรายรับ รายจ่ายในครอบครัวของตนเอง สามารถรักษาระดับการใช้จ่ายของตนเองไม่ให้เกินหนี้ พร้อมทั้ง รู้จักใช้ศักยภาพที่ตนเองมีอยู่มาทำให้เกิดประโยชน์ที่สุด โดยเฉพาะการพึ่งตนเองในปัจจุบันให้ได้ระดับหนึ่งก่อน

2.2 การอยู่ได้อย่างพอเพียง หลังจากพึ่งตนเองในด้านปัจจัยสี่ได้แล้วควรพัฒนาตนเองให้สามารถอยู่ได้อย่างพอเพียง ดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลางได้อย่างสมดุล คือ มีความสุขโดยไม่ขาดแคลนจนเบียดเบียนตนเองหรือผู้อื่นจนกระทั่งต้องเบียดเบียนผู้อื่นหรือ สิ่งแวดล้อม และดำเนินชีวิตด้วยความพออยู่พอกิน เช่น หากทำการเกษตรให้ปลูกเพื่อการบริโภค หากเหลือจึงขายต่อไป

2.3 การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร คือ มีการช่วยเหลือแบ่งปันให้ผู้อื่น ซึ่งจะทำให้ ได้มิตรภาพที่ดีต่อกันและเกิดเป็นวัฒนธรรมที่ดีซึ่งจะช่วยลดความเห็นแก่ตัวและสร้างความ พอเพียงให้เกิดขึ้นในจิตใจ เช่น ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สมาชิกในชุมชนที่อาศัยอยู่ บริเวณใกล้เคียงจะมุ่งเก็บผลผลิตเพื่อมาใช้ในการยังชีพให้พออยู่พอกิน พอเหลือจึงค่อยแจกจ่าย ออกไปด้วยวิธีให้ไม่ใช่ด้วยวิธีขาย ซึ่งเมื่อทำได้ก็จะทำให้สมาชิกมีทรัพยากรใช้หมุนเวียนได้ตลอด ทั้งปีอย่างพอเพียง และการมีจิตใจที่แบ่งปันกันนี้จะเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทาง สังคมและสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกในที่สุด

2.4 การอยู่ให้ดีขึ้นด้วยการเรียนรู้ คือ ต้องรู้จักพัฒนาตนเองโดยการเรียนรู้จาก ธรรมชาติและประสบการณ์ในสังคมด้วยตนเองหรือจากการแลกเปลี่ยนร่วมกับผู้อื่นให้เกิดเป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ทุกคนช่วยกันพัฒนาชีวิตตนเองและผู้อื่นร่วมกัน รวมทั้งมีการสืบทอดและ เรียนรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาให้เป็นสังคมที่มั่นคงและยั่งยืนตามแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้คุณธรรมและวัฒนธรรมเป็นตัวนำไม่ได้ใช้เงินเป็นตัวตั้ง

3. ขั้นปฏิเวธหรือผลที่เกิดจากการปฏิบัติ ซึ่งสมาชิกในชุมชนได้พัฒนาวิถีชีวิตของ ตนเองให้ดีขึ้น โดยเริ่มจากการพัฒนาจิตใจให้เกิดความพอเพียงในทุกระดับของการดำเนินชีวิต ทั้งในระดับบุคคลหรือครอบครัว ชุมชนและขยายไปถึงในระดับสังคมหรือประเทศ โดยความ พอเพียงในระดับบุคคลหรือครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะ ที่พึ่งพาตนเองได้อย่างมีความสุขทั้งทางกายและทางใจ สามารถดำเนินชีวิตได้โดยไม่เบียดเบียน ตนเองและผู้อื่น รวมทั้งไม่เป็นหนี้หรือมีภาระด้านหนี้สินของตนเองและครอบครัว แต่สามารถ หาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองได้โดยที่ยังมีเหลือเป็นส่วนออมของครอบครัวอีกด้วย ต่อมาคือความ

พอเพียงในระดับชุมชนเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกในชุมชนมีความพอเพียงในระดับครอบครัวก่อน โดยมีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น บริหารจัดการทรัพยากร ภูมิปัญญาหรือ ศักยภาพของสมาชิกในชุมชนที่มีอยู่ให้สามารถนำไปใช้ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและสมดุล เพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่พอเพียงของชุมชนโดยรวมในที่สุด และสุดท้ายคือความพอเพียงในระดับ สังคมหรือประเทศ เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชุมชนหลายๆ แห่งที่มีความพอเพียงมาร่วมกัน แลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญาและร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้าง เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

ในการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในระดับชุมชนจึงควรสอดคล้อง กับบริบทของชุมชนทั้งในส่วนของวิถีชีวิต ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547 ก, หน้า 8-11) เช่น

1. กิจกรรมการผลิต โดยเฉพาะในภาคการเกษตรที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมแต่ใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่าด้วยการหมุนเวียนทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนและ ทำการเกษตรที่เน้นปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือนและไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมการทำปุ๋ยชีวภาพ การปลูกผักและข้าวที่ปลอดสารพิษ การทำสวนสมุนไพรของชุมชน การคิดค้นสารไล่แมลงสมุนไพร การทำถ่านชีวภาพ การรวมกลุ่มขยายพันธุ์ปลา การแปรรูปผลผลิต และการทำเกษตรผสมผสาน เป็นต้น

2. การรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในชุมชนด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่ ในชุมชน โดยรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดจากความรักและความสามัคคีของสมาชิก ในชุมชน เช่น กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด การนมัสการพระให้มาช่วยสอนจริยธรรมและศีลธรรม ในโรงเรียนของชุมชน กิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้ร่วมกันผ่านศูนย์การเรียนรู้หรือโรงเรียน เกษตรกรในชุมชน การร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชนทำกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด การจัดตั้ง ร้านค้าที่เป็นของชุมชนเอง การจัดทำแผนแม่บทชุมชน การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดตั้งกองทุน สวัสดิการ การรวมกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมการผลิตของกลุ่มต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มทำขนมของแม่บ้าน หรือรวมกลุ่มเพื่อปลูกพืชผักสวนครัว นอกจากนี้ชุมชนยังได้ ตั้งกองทุนข้าวสารร่วมกับชุมชนอื่นๆ ในต่างภูมิภาค เพื่อค้าขายหรือผลิตระหว่างกัน รวมทั้งเพื่อ การเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และขยายผลการพัฒนาไปยังเครือข่ายชุมชนอื่นๆ ด้วย

3. กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม จิตสำนึก ส่งเสริมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของเศรษฐกิจพอเพียง โดยชุมชนได้มีกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังจริยธรรมความดีงามและจิตสำนึกรักท้องถิ่นให้เกิดขึ้น แก่สมาชิกในชุมชน เช่น กิจกรรมที่ปลูกฝังสมาชิกในชุมชนให้มีความเอื้ออาทรต่อกัน มากกว่า คำนึงถึงตัวเงินหรือวัตถุเป็นพื้นฐานความสัมพันธ์ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้สมาชิกทำบุญซื้อของ ไร่สวนและสุจริต กิจกรรมการพัฒนาครูในชุมชนให้มีคุณภาพและมีจิตผูกพันกับชุมชนเป็นสำคัญ รวมทั้งกิจกรรมที่ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนพึ่งตนเองก่อนที่จะพึ่งหรือขอความช่วยเหลือจากคนอื่น

นอกจากนี้ประชากร สุปัญญา (2550, หน้า 20-21) ได้กล่าวถึงกิจกรรมการดำเนินงาน ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน โดยควรมีการดำเนินงานในกิจกรรม 5 ด้าน ได้แก่

1. การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การอนุรักษ์ต้นน้ำ ลำธาร คลอง หนองบึง ปลูกต้นไม้เพื่อรักษาสมดุลธรรมชาติ เพิ่มความร่มรื่น รักษาความสะอาดของบ้านเรือน และดูแลชุมชนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นต้น

2. ชุมชนเรียนรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เช่น การจัดอบรมโครงการโรงเรียน แก้วจัน (ศูนย์พัฒนาอาชีพและเสริมสร้างการมีงานทำ) โครงการอบรมเด็กรักถิ่นซึ่งเป็นโครงการที่จัด ขึ้นเพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ปรับเปลี่ยนแนวความคิดและพฤติกรรมให้ มาช่วยเหลือผู้ปกครองในเวลารว่าง เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งเป็นการฝึกให้เด็กและเยาวชน มีงานทำในชุมชนของตนเองเพื่อห่างไกลยาเสพติด เป็นต้น

3. แผนชุมชน หมายถึง ชุมชนร่วมคิดร่วมกำหนดและร่วมกิจกรรมโดยใช้ทุนทางสังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพ เสริมสร้างความ เข้มแข็งและเศรษฐกิจชุมชน

4. วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กระบวนการทำและการวิเคราะห์แผนชุมชนซึ่งเป็นการ จัดการทุนของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญและมีการพึ่งพาตนเอง เป็นเป้าหมายหลัก โดยที่ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ มีผลผลิตที่มาจากกระบวนการ ของชุมชนและทรัพยากรหรือวัตถุดิบมาจากชุมชน ส่งเสริมการริเริ่มสร้างสรรค์นวัตกรรมของชุมชน มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญและมีการ พึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย

จากการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับและทุกสาขา โดยเฉพาะการประยุกต์ เศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน เนื่องจากชุมชนเป็นกลุ่มทางสังคมที่เล็กที่สุดแต่มีบทบาทสำคัญ ในการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศ ซึ่งหากชุมชนมีความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองได้เป็นอย่างดี

จะส่งผลประเทศมีความแข็งแกร่งในการดำรงอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ผ่านกระบวนการเรียนรู้และพัฒนากิจกรรมบนพื้นฐานความสามารถของชุมชน โดยเริ่มต้นจากการจิตสำนึกที่พอเพียงโดยเฉพาะในการอาชีพให้รู้จักตัวเองและรู้จักชุมชนเป็นอย่างดี สามารถนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติให้สามารถพึ่งตนเองด้วยความประหยัด อยู่ได้อย่างพอเพียงไม่ขาดแคลน โดยเฉพาะปัจจัยสี่ และอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรและเรียนรู้ร่วมกันเพื่อนำภูมิปัญญาที่แต่ละชุมชนมีอยู่มาแลกเปลี่ยนแบ่งปันซึ่งกันและกัน ซึ่งท้ายสุดก็จะกลายเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

ปัจจัยที่มีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

ในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในแง่ของความสำเร็จและอุปสรรค ซึ่งได้มีผู้รู้ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจพอเพียงไว้ เช่น การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จได้นั้นต้องมีอิทธิบาทสี่อันประกอบด้วย ฉันทะคือการมีใจรักในสิ่งที่ทำยอมส่งผลสำเร็จอย่างดี วิริยะคือการขยันหมั่นเพียรด้วยความพยายาม จิตตะคือการตั้งใจรับรู้ในสิ่งที่กระทำ และวิมังสาคือการใช้ปัญญาพิจารณาด้วยเหตุผล (อุดมพร อมรรธรรม, 2549, หน้า 105-107) พร้อมทั้งพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่คือรู้จักพอประมาณ ไม่ไขว่คว้าหาสิ่งอื่นๆ ที่เกินกำลังของตนเองเพราะจะทำให้เกิดความไม่รู้จักพอและไปเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น (พุทธินันท์ สุขพรวรรกุล, 2549, หน้า 41) และที่สำคัญต้องเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2549, หน้า 17) ส่วนอุปสรรคในการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ คือ การขาดการเผยแพร่อย่างจริงจังจากภาครัฐในระยะแรกๆ จึงทำให้คนส่วนใหญ่มองว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของภาคการเกษตรหรือผู้ที่มีฐานะยากจนในชนบทเท่านั้น ซึ่งสังเกตได้จากการที่ผู้นำภาครัฐเป็นตัวอย่างของความไม่พอเพียงทั้งจากการแต่งกาย เครื่องประดับหรือรถยนต์ที่บอกถึงความไม่พอเพียง นอกจากนี้สังคมไทยยังถูกปลูกฝังเรื่องทุนนิยมมาเป็นเวลายาวนานโดยเฉพาะเรื่องการเงินในอนาคตมาใช้ก่อนจนทำให้ไม่มีวินัยในตนเอง (เสรี วงษ์มณฑา อ่างอิงโน ไพเราะ เลิศวิราม, 2550, หน้า 144)

นอกจากนี้จากการศึกษางานวิจัยต่างๆ ที่ได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติทั้งในด้านปัจจัยแห่งความสำเร็จและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคนั้น ผู้วิจัยสามารถแบ่งประเด็นในการศึกษาได้ 2 ประเด็นหลักๆ คือ ปัจจัยภายในชุมชนและปัจจัยภายนอกชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ปัจจัยภายในชุมชน คือ สรรพสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนทั้งที่มีมูลค่าสามารถวัดเป็นตัวเงินและที่มีคุณค่าทางจิตใจที่ไม่อาจวัดเป็นตัวเงินได้ เช่น ภาวะของผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การศึกษา การประกอบอาชีพ การรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งมีชีวิตต่างๆ เป็นต้น

ดังที่วันชัย พลະไกร (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษากำแพงแสน ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

1. ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เช่น แหล่งน้ำธรรมชาติและป่อบาดาล พืชพันธุ์และไม้ยืนต้น และพืชตามฤดูกาล
2. ปัจจัยด้านความหลากหลายทางอาชีพ เช่น ทำนา เกษตรกรรม หัตถกรรม ค้าขาย เป็นต้น
3. ปัจจัยด้านศาสนา สังคมและวัฒนธรรม เช่น สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งพระสงฆ์อบรมสั่งสอนชาวบ้านโดยปลูกฝังเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงโดยเน้นการรู้จักและเห็นคุณค่าของตนเอง
4. ปัจจัยผู้นำด้านชุมชน ได้แก่ ผู้ที่มีภาวะผู้นำสูง โปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริต ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์/กล้าคิดนอกกรอบ ความรอบคอบและรอบรู้ ความสามารถในการประสานงาน ความอ่อนน้อมถ่อมตนและมีคุณธรรม

เช่นเดียวกับประธินพร แพทย์รังสี (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินผลสำเร็จของโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบพอเพียง ตามแนวพระราชดำริในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยอธิบายปัจจัยแห่งความสำเร็จของการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติไว้ว่า

1. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานร่วมกับภูมิปัญญาสมัยใหม่จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร
2. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนได้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมาช่วยในการเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น
3. การรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนทำให้เกิดความรักสามัคคีและช่วยเหลือกันมากขึ้นในชุมชน รวมทั้งเกิดจิตใจมุ่งพัฒนาทั้งความรู้ของตนเองและพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น

นอกจากนี้วิศาล ทำสวน (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาหมู่บ้านป่าไผ่ หมู่ที่ 2 ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้

1. ปัจจัยเกื้อหนุน ได้แก่ ปัจจัยภายในและภายนอก ทั้ง 5 ด้าน อันได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากร ด้านจิตใจและด้านสังคม ซึ่งสมาชิกในชุมชนสามารถผสมผสานระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกได้อย่างสมดุล

2. ผู้นำชุมชน เป็นกลุ่มบุคคลที่ถือได้ว่ามีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาชุมชน เพราะผู้นำมีการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจังและจริงใจ มุ่งสร้างความเจริญก้าวหน้าให้เกิดขึ้นในชุมชนอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี จนเป็นที่ยอมรับและนำไปปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรม

3. กระบวนการในการเรียนรู้สู่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อันเกิดจากปัญหาในชุมชน ส่งผลให้เกิดกระบวนการคิด วิเคราะห์ ผ่านเวทีประชาคมของชุมชน โดยมุ่งหาทางออกในการแก้ปัญหาที่เน้นการพัฒนาที่ยึดหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกลไกหลัก

ส่วนธัญญารัตน์ นันทิกา (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทผู้นำชุมชนต่อโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านป่าไผ่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบการวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้นำแบบประสาน มีหน้าที่กระตุ้นและผลักดันให้เกิดกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน โดยมีปัจจัยที่ส่งเสริม คือ เงื่อนไขชุมชนที่มีศักยภาพโดยเฉพาะลักษณะทางกายภาพทั้งภูมิประเทศและภูมิอากาศ สังคม เครือญาติ เศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตลอดจนความสามารถของผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง อย่างไรก็ตามมีปัญหาบางประการที่ซ่อนอยู่ในความสำเร็จของผู้นำชุมชน เนื่องจากกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมดี และมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ สะท้อนให้เห็นถึงฐานอำนาจของชุมชนที่ตกอยู่ในมือของกลุ่มผู้นำชุมชนเท่านั้น อีกทั้งชาวบ้านให้ความไว้วางใจและมีความเชื่อถือในตัวผู้นำชุมชนสูง ส่งผลให้การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเกิดการชี้นำโดยผู้นำชุมชน ดังนั้นเพื่อให้ผู้นำชุมชนมีอำนาจชี้นำในการตัดสินใจเหล่านั้น ชุมชนต้องเน้นให้เกิดการรวมกลุ่มและการทำงานมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในชุมชนเป็นหัวใจหลักในการบริหารงานในชุมชน และปรับเปลี่ยนทัศนคติความคิดของสมาชิกในชุมชนให้ยกย่องคนดี มีคุณธรรม ไม่เป็นสังคมที่ยกย่องคนรวย คนเก่ง เพื่อไม่ให้อำนาจการตัดสินใจและผลประโยชน์ของชุมชนตกอยู่ในมือของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง นอกจากนี้เพื่อส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนในอนาคตให้สามารถพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างต่อเนื่อง ไม่เกิดช่องว่างเมื่อมีการเปลี่ยนผ่านจากผู้นำชุมชนชุดเดิม ผู้นำชุมชนต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกรุ่นใหม่เข้ามาสานต่อแนวทางการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง และต้องให้ความสำคัญกับการปลูกฝังเยาวชนให้ตระหนักถึงการดำรงชีวิตตามวิถีธรรมชาติของชุมชน ทนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้หลัก บ ว ร (บ้าน

วัด โรงเรียน) ในการเรียนรู้และสั่งสอนซึ่งเป็นกระบวนการกล่อมเกลாதาสังคม และสำหรับผู้นำชุมชนอื่นการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัตินั้น ผู้นำชุมชนต้องเข้าใจบทบาทของตนเอง และเรียนรู้การนำศักยภาพของชุมชนมาเป็นแนวทางการดำเนินกิจกรรมความพอเพียงในชุมชนของตนเอง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเป็นสำคัญ

2. ปัจจัยภายนอกชุมชน คือ การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาครัฐและการสนับสนุนจากองค์กรรัฐวิสาหกิจและเอกชน นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายของรัฐบาล โครงการต่างๆ หรือวิธีการทำงานจากกระทรวง ทบวง กรม จังหวัด อำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาล ดังงานวิจัยของปรารธนา พจน์จำเนียร (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงยั่งยืนเป็นสุข กรณีหมู่บ้านเสมา ตำบลท่าดี อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทในการส่งเสริมความเข้าใจในแนวทางการดำเนินงานตามหมู่บ้าน ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลได้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง 3 บทบาท คือ บทบาทผู้ส่งเสริม บทบาทผู้สนับสนุนและบทบาทผู้ประสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ด้านปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านมีดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากนโยบายและวิธีการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ยังขาดเอกภาพ ขาดความเข้าใจในนโยบายและทิศทางของโครงการ
2. ปัญหาที่เกิดจากคณะกรรมการและทีมงานคือ ขาดความรู้ ความเข้าใจและขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้
3. ปัญหาที่เกิดจากวิธีการและขั้นตอนการปฏิบัติตามรายละเอียดในโครงการ
4. ปัญหาที่เกิดจากความไม่เข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการขอรับงบประมาณในการพัฒนาจากภาครัฐ
5. ปัญหาที่เกิดจากหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบและให้การสนับสนุนที่ซ้ำซ้อน และมีความแตกต่างในการปฏิบัติ

ส่วนด้านการสนับสนุนจากองค์กรเอกชนและรัฐวิสาหกิจนั้น เนื่องด้วยการพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีความยั่งยืนมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากองค์กรรัฐวิสาหกิจและเอกชนเนื่องจากมีกิจกรรมเพื่อสังคมมากมาย หรือที่เรียกกันว่า กิจกรรม CSR (Corporate Social Responsibility) โดยองค์กรรัฐวิสาหกิจและเอกชนมีทั้งองค์ความรู้และทุนทรัพย์ที่สามารถเข้ามาช่วยเสริมความรู้ทางด้านอาชีพ มอบทักษะประสบการณ์ที่จำเป็นให้สมาชิกในชุมชนหรือช่วยขยายช่องทางเครือข่ายการค้าของชุมชนให้เติบโต ดังนั้นองค์กร

รัฐวิสาหกิจและเอกชนจึงได้เข้ามามีส่วนสนับสนุนในการเข้าถึงความต้องการของชุมชนในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ (สำนักงานเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน, 2553)

จากปัจจัยที่มีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและอุปสรรคในการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในระดับชุมชนสามารถแบ่งได้ 2 ปัจจัยหลักๆ ดังนี้

1. ปัจจัยภายในชุมชน คือ สรรพสิ่งที่มีอยู่ชุมชนทั้งที่มีมูลค่าด้านเงินทองและด้านจิตใจ ได้แก่ วัฒนธรรมของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ระบบเศรษฐกิจของชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เป็นต้น

2. ปัจจัยภายนอกชุมชน คือ การส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและการสนับสนุนจากองค์กรรัฐวิสาหกิจและเอกชนต่างๆ ทั้งในส่วนของกำหนดยุทธศาสตร์ หรือโครงการต่างๆ ในการขับเคลื่อนการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในระดับชุมชน

ซึ่งผู้วิจัยได้นำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติมาเป็นหนึ่งในวัตถุประสงค์การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

การจัดการความรู้

การจัดการความรู้ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ เนื่องจากการจัดการความรู้เป็นแนวคิดหลักในค้นหาความรู้ แสวงหาความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้จากความรู้หนึ่งไปอีกรู้หนึ่ง จากคนๆ หนึ่งไปสู่คนอื่นๆ อีกมากมาย ส่งผลให้การจัดการความรู้ได้รับความสนใจทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนทั้งต่างประเทศและในประเทศเรื่อยมา ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้มาใช้ในการศึกษาเรื่อง “การจัดการความรู้ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศ กรณีศึกษาชุมชนบ้านดอกบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตุน อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา” ซึ่งเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ในระดับชุมชนเพื่อพัฒนาไปสู่องค์ความรู้ระดับประเทศต่อไป

เกี่ยวกับความรู้

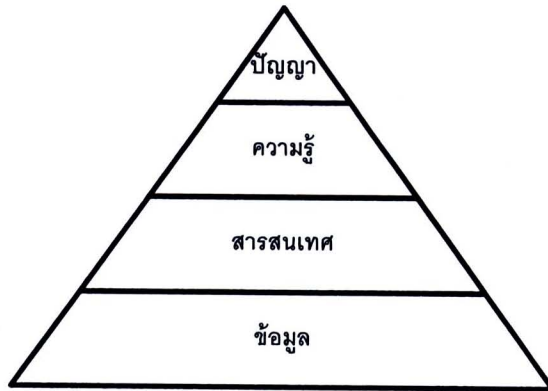
ปัจจุบันความรู้ (Knowledge) ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งที่ทุกคนยอมรับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ เนื่องจากได้เข้าสู่ยุคสังคมฐานความรู้ (Knowledge - Based Society) ที่ทุกคนในสังคมจะต้องมีความสามารถในการนำความรู้มาสร้างผลผลิตให้เกิดมูลค่าเพิ่มมากยิ่งขึ้น ความรู้จึงกลายเป็นทรัพยากรหลักที่มีคุณค่าสามารถเปลี่ยนแปลงและสร้างขึ้นมาใหม่ได้ตลอดเวลาจึงทำให้ได้เปรียบในการแข่งขันซึ่งแตกต่างจากปัจจัยการผลิตอื่นๆ

1. ความหมายของความรู้ ได้มีผู้รู้ให้นิยามความหมายของความรู้ไว้มากมายซึ่งไปในทิศทางเดียวกัน โดยผู้วิจัยได้สรุปความหมายของความรู้ได้ว่า ความรู้ คือ กระบวนการที่นำไปสู่การปฏิบัติโดยไม่อาจคาดเดาได้ว่าความรู้เกิดขึ้น ณ จุดใด แต่ความรู้จะขึ้นอยู่กับการปฏิบัติและการกระตุ้นให้เกิดความต้องการนำความรู้ไปใช้ซึ่งทำให้ความรู้เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ไม่มีวันหมดสิ้น (วิจารณ์ พานิช, 2547, หน้า 4-5) โดยความรู้มีอยู่ทั่วไปทุกหนทุกแห่งสามารถดำรงอยู่ได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ (ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ, 2548, หน้า 17) ซึ่งความรู้สามารถเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ ทั้งจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า ประสบการณ์จากการปฏิบัติและทักษะความเข้าใจ รวมถึงสิ่งที่ได้จากการได้ยิน ได้ฟัง การคิดหรือการปฏิบัติ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) ซึ่งการจะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้นั้นต้องผสมผสานกระบวนการเรียนรู้และการปฏิบัติ ผสมเข้ากับบริบทหรือสภาพแวดล้อมเพื่อให้การปฏิบัติงานเกิดการพัฒนามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Senge, 1990, p. 3; พรทิพา ดำเนิน, 2549, หน้า 3)

นอกจากนี้ความรู้ยังมีอยู่มากมายในตัวของคนซึ่งเป็นแบบจำลองที่มนุษย์พัฒนาขึ้นเพื่อใช้อธิบายและทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์สัมผัสรับรู้ได้ (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2551, หน้า 20-21) ผ่านกระบวนการรวบรวมความคิด จัดหมวดหมู่สาระความรู้เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ (เกษม วัฒนชัย, 2544, หน้า 39) ซึ่งความรู้เหล่านั้นไม่สามารถถ่ายทอดผ่านพันธุกรรมได้ แต่ความรู้ที่ผ่านการประมวลผลและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องจะส่งผลให้ผู้ที่มีความรู้สามารถตัดสินใจได้ถูกต้องและปฏิบัติงานได้สำเร็จได้ง่ายขึ้น (Brooking, 1999, p. 123; ภราดร จินดาวงศ์, 2549, หน้า 4)

จากความหมายของความรู้ข้างต้นสามารถอธิบายเป็นปิรามิดแสดงลำดับชั้นของความรู้ได้ ดังที่ Yamazaki ผู้เชี่ยวชาญทางด้านความรู้ชาวญี่ปุ่นที่ได้กล่าวถึงความรู้ในรูปของปิรามิดว่าลำดับชั้นของปิรามิดประกอบด้วยข้อมูล สารสนเทศ ความรู้ และปัญญา (ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2548, หน้า 29; นันทิพย์ วิชาวิน, 2547, หน้า 16; บุญดี บุญญาภิจ, 2547, หน้า 14; ภราดร จินดาวงศ์, 2549, หน้า 27-28; สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์, 2548, หน้า 19) ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละลำดับชั้นดังนี้

ภาพ 3 พีระมิดแสดงลำดับชั้นของความรู้

ที่มา: ยุทธนา แซ่เตียว, 2547

1. ข้อมูล (Data) คือ ข้อเท็จจริงที่สามารถมองเห็น บันทึกได้ แต่ยังไม่ได้นำมาแปลความหมายและไม่สามารถบอกได้ว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร บอกได้เพียงแต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเท่านั้น หรือเป็นเพียงข้อมูลดิบหรือตัวเลขต่างๆ ที่ยังไม่ได้ผ่านการแปลความ จึงเป็นสิ่งที่วัดกันได้ในเชิงปริมาณส่วนใหญ่
2. สารสนเทศ (Information) คือ สารสนเทศหนึ่งที่เป็นรูปของเอกสารหรือสื่อเป็นข้อมูลที่ผ่านการสังเคราะห์ วิเคราะห์ แปลความให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจมากขึ้นเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการและการตัดสินใจ ซึ่งเกิดจากความเชื่อ สามัญสำนึกหรือประสบการณ์ของผู้ใช้สารสนเทศนั้นๆ โดยส่วนใหญ่อยู่ในรูปของข้อมูลที่สามารถจับต้องได้ อย่างไรก็ตามสารสนเทศยังมีข้อจำกัดในเรื่องช่วงเวลาและขอบข่ายของงานที่จะนำไปใช้ ซึ่งจะต้องมีผู้รับและผู้ส่งสารสนเทศโดยมีเป้าหมายสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือการรับรู้บางอย่างของผู้รับ
3. ความรู้ (Knowledge) คือ สารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิด เปรียบเทียบ เรียบเรียงและเชื่อมโยงกับความรู้อื่นๆ จนเกิดเป็นความเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์และพร้อมต่อการใช้งานซึ่งจะช่วยในการสรุปเพื่อตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆ ได้โดยไม่จำกัดเวลา ดังนั้นความรู้จึงเป็นกรอบของการผสมผสานระหว่างประสบการณ์ ค่านิยม ความรอบรู้ในบริบทและความรู้ ซึ่งผ่านการประเมินค่าและการนำเอาประสบการณ์กับสารสนเทศใหม่ๆ มาผสมรวมเข้าด้วยกัน
4. ปัญญา (Wisdom) คือ การนำความรู้มาต่อยอดให้เกิดคุณค่าหรือก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำไปใช้ (ยุทธนา แซ่เตียว, 2547, หน้า 245-246) โดยหล่อหลอมมาจากข้อมูล สารสนเทศและความรู้ จนกลายเป็นความรู้ฝังลึกในแต่ละบุคคล อันเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่

ทฤษฎีใหม่ๆ ประดิษฐ์ต่างๆ ได้เรื่อยๆ (วรภัทร์ ภูเจริญ, 2548, หน้า 156) ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญญาจากกระบวนการเรียนรู้ผ่านการแสวงหาความรู้ การตีความ ขยายความ เข้าใจและการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในที่สุด

2. ระดับของความรู้ โดยความรู้สามารถแบ่งได้ 4 ระดับ คือ ความรู้ระดับที่ 1 คือ รู้ว่าคืออะไร (Know-what) ซึ่งเป็นความรู้เชิงทฤษฎีเปรียบเสมือนความรู้ของผู้จบปริญญาตรีมาใหม่ๆ เมื่อนำความรู้เหล่านี้ไปใช้ก็อาจจะใช้ได้ผลหรือใช้ไม่ได้ผลก็ได้ ความรู้ระดับที่ 2 คือ รู้วิธีการ (Know-how) เป็นความรู้ที่มีทั้งเชิงทฤษฎีและปฏิบัติเปรียบเสมือนความรู้ของผู้จบปริญญาตรีและมีประสบการณ์การทำงานผ่านมาระยะหนึ่ง ความรู้ระดับที่ 3 คือ รู้เหตุผล (Know-why) เป็นความรู้ในระดับที่สามารถอธิบายเชิงเหตุผลได้ว่าทำไมความรู้นั้นๆ จึงใช้ได้บริบทหนึ่งแต่ไม่สามารถใช้ได้ไปอีกบริบทหนึ่ง และความรู้ระดับ 4 คือ ใส่ใจกับเหตุผล (Care-why) เป็นความรู้ในระดับคุณค่า ความเชื่อ ซึ่งจะเป็นแรงขับเคลื่อนมาจากภายในจิตใจให้ต้องกระทำสิ่งนั้นๆ เมื่อเผชิญสถานการณ์ (วิจารณ์ พานิช, 2547, หน้า 59)

3. ประเภทของความรู้ ได้มีผู้รู้ได้แบ่งประเภทของความรู้ไว้หลากหลายทัศนะ เช่น

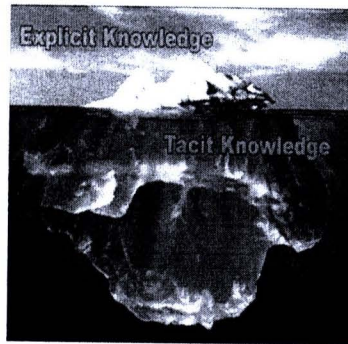
3.1 การแบ่งความรู้ตามแหล่งที่มาของความรู้ โดยสามารถแบ่งความรู้ออกเป็น 8 ประเภท ได้แก่ 1) ความรู้ก่อนประสบการณ์ คือ ความรู้ที่ไม่ต้องอาศัยประสบการณ์ 2) ความรู้หลังประสบการณ์ คือ ความรู้ที่เกิดหลังจากที่มีประสบการณ์แล้ว 3) ความรู้โดยประจักษ์ คือ ความรู้ที่เกิดจากสิ่งที่ถูกรู้ ซึ่งปรากฏโดยตรงต่อผู้รู้ผ่านทางหู ตา จมูก ลิ้นหรือกาย 4) ความรู้โดยบอกกล่าว คือ ความรู้ที่เกิดจากคำบอกเล่า 5) ความรู้เชิงประจักษ์หรือความรู้เชิงประสบการณ์ คือ ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์หรือความรู้หลังประสบการณ์ 6) ความรู้โดยตรง คือ ความรู้ที่ได้รับโดยสัมผัสทั้ง 6 คือ เห็น ได้ยิน กลิ่น รส สัมผัสและรับรู้ทางใจ 7) ความรู้เชิงปริวิสัยหรือความรู้เชิงวัตถุวิสัย คือ ความรู้ที่เกิดจากเหตุผลหรือประสบการณ์ที่สามารถอธิบายหรือทดสอบให้ผู้อื่นรับรู้ได้อย่างที่ตนรู้ และ 8) ความรู้เชิงอัตวิสัยหรือความรู้เชิงวัตถุวิสัย (Subjective Knowledge) คือ ความรู้ที่เกิดจากการประสบด้วยตนเองและไม่สามารถอธิบายได้หรือทดสอบให้ผู้อื่นรับรู้ได้ (นฤมล พุกขศิลป์ และคณะ, 2543, หน้า 61-62)

3.2 การแบ่งความรู้ตามลักษณะของความรู้ โดยสามารถจำแนกความรู้ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ความรู้เฉพาะบุคคล (Individual Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากการพนักงานแต่ละคนหรือเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวของพนักงาน 2) ความรู้ขององค์กร (Organizational Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพนักงานในองค์กร ทำให้เกิดเป็นความรู้โดยรวมขององค์กรสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการทำงานขององค์กรโดยรวมให้มากขึ้น

และ 3) ความรู้ที่เป็นระบบ (Structural Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดจากการสร้างหรือต่อยอดองค์ความรู้ผ่านกระบวนการ คู่มือและจรรยาบรรณต่างๆ ในองค์กร (Leif Edvinsson อ้างอิงใน จูติรัตน์ อมรวิสุทธ์ และคณะ, 2549, หน้า 14)

3.3 การแบ่งความรู้ตามคุณลักษณะของความรู้ โดยแบ่งความรู้ได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) ความรู้ฝังลึกหรือความรู้แบบซ่อนเร้น (Implicit or Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ซ่อนอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคลอันเกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้หรือพรสวรรค์ต่างๆ ซึ่งแต่ละบุคคลสามารถรับรู้และเข้าใจได้ด้วยตนเอง 2) ความรู้แจ้งชัดหรือความรู้ที่แสดงออกมาให้เห็น (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่มีลักษณะเป็นเหตุเป็นผลสามารถรวบรวมและถ่ายทอดออกมาอย่างเห็นได้ชัด เช่น หนังสือ คู่มือ เอกสารและรายงานต่างๆ ซึ่งทำให้คนสามารถเข้าถึงได้ง่าย และ 3) ความรู้โครงสร้างหรือความรู้ที่ต่อยอดจากความรู้เดิม (Structural Knowledge) เป็นความรู้ที่เป็นระบบเกิดจากการต่อยอดองค์ความรู้ (กิริติ ยศยิ่งยง, 2549, หน้า 16)

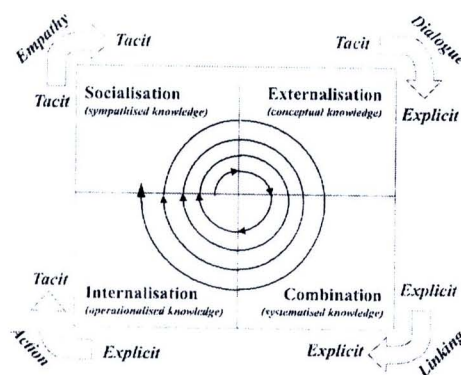
3.4 การแบ่งความรู้ตามประเภทของความรู้ ซึ่งลักษณะของความรู้ยังมีอีกแนวคิดหนึ่งที่น่าสนใจของ Ikujiro Nonaka นักจัดการความรู้ผู้มีชื่อเสียงระดับโลก โดยได้จำแนกความรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ซ่อนอยู่ในตัวบุคคลและไม่ปรากฏชัดแจ้ง อาจเกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้หรือพรสวรรค์ ซึ่งยากต่อการถ่ายทอดหรือสื่อสารในรูปแบบของตัวเลขหรือตัวอักษร 2) ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลเป็นที่ปรากฏและมองเห็นได้ชัดเจน สามารถเขียนบรรยายหรือถ่ายทอดออกมาเป็นตัวอักษร ข้อความ กฎเกณฑ์ สูตร หรือนิยาม ในรูปแบบของเอกสาร คู่มือ หรือสื่อต่างๆ สามารถถ่ายทอดหรือรวบรวมได้ง่าย เช่น หนังสือหรือเอกสารที่แสดงขั้นตอนหรือวิธีการต่างๆ เป็นต้น ดังภาพ 4 (ภราดร จินดาวงศ์, 2549, หน้า 14-16; ศรีไพร ศักดิ์รุ่งพาศกุล และคณะ, 2549, หน้า 340)

ภาพ 4 ภูเขาน้ำแข็ง

ที่มา: สำนักประชาสัมพันธ์เขต 3 จังหวัดเชียงใหม่, 2554

เมื่อพิจารณาสัดส่วนความรู้ทั้ง 2 ประเภทพบว่าความรู้ที่มีอยู่ส่วนใหญ่คือ ความรู้ประเภท Tacit Knowledge มากกว่า Explicit Knowledge ดังภาพ 4 ซึ่งเป็นอัตราส่วนเปรียบเทียบ 80:20 เปรียบเสมือนปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ภูเขาน้ำแข็งที่เปรียบความรู้ชัดเจนเป็นน้ำแข็งส่วนที่โผล่พ้นน้ำขึ้นมาเพียง 20% แต่ความรู้ที่ฝังอยู่ในคนเป็นน้ำแข็งส่วนที่จมอยู่ใต้น้ำถึง 80% ทั้งนี้ความรู้ทั้งสองประเภทสามารถเปลี่ยนสถานะได้ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับสถานการณ์ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ๆ (บุญดี บุญญากิจ, 2547, หน้า 16) นอกจากนี้ Ikujiro Nonaka และ Takeuchi (อ้างอิงใน จิรประภา อัครบวร และคณะ, 2552, หน้า 40-42) ได้กล่าวถึงกระบวนการเกลียวความรู้ (Knowledge Spiral) หรือ SECI Model ดังแผนภาพ 5 และมีรายละเอียดดังนี้

ภาพ 5 เกลียวความรู้ (Knowledge Spiral)

ที่มา: สมใจ หลวงคำ, 2553

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization) เป็นกระบวนการสร้างและถ่ายทอดความรู้แบบที่เรียกว่า Tacit to Tacit ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคนคนหนึ่งไปสู่คนอื่น โดยการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้หรือประสบการณ์ของผู้ที่สื่อสารระหว่างกัน โดยสื่อสารด้วยภาษา การสังเกต การทำตามต้นแบบและการฝึกฝน เช่น การสอนงาน (Coaching) ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring) การติดตามผู้เป็นแบบอย่างในการทำงาน (Shadowing) การฝึกอบรมขณะทำงาน (On the job training) การจัดตั้งชุมชนนักปฏิบัติ (COP – Community of Practice) และการฝึกหัดงาน (Apprenticeship) เป็นต้น

2. การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) เป็นกระบวนการสร้างและถ่ายทอดความรู้แบบ Tacit to Explicit คือ การอธิบายและสังเคราะห์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวคน แล้วถ่ายทอดหรือบันทึกออกมาในรูปแบบของเอกสารหรือสื่อต่างๆ ที่สามารถเก็บไว้ใช้และส่งต่อไปสู่ผู้อื่นได้ เช่น การเขียนกรณีศึกษาและการบันทึกเสียงบทสัมภาษณ์ เป็นต้น

3. การผนวกความรู้ (Combination) เป็นกระบวนการสร้างและถ่ายทอดความรู้แบบ Explicit to Explicit คือ การรวบรวมความรู้ชัดแจ้งต่างๆ ที่ได้เรียนรู้มา แล้วนำไปสร้างเป็นความรู้ที่ชัดแจ้งใหม่โดยต่อยอดความรู้เดิมหรือความรู้ใหม่ (Capture) เช่น การเขียนงานวิจัยซึ่งนำแนวคิดต่างๆ มากมายมาจัดทำใหม่เพื่อค้นหาความรู้ใหม่และการแปลสรุปหรือรวบรวมความรู้จากตำราภาษาต่างประเทศ เป็นต้น

4. การฝังหรือผนึกความรู้ (Internalization) เป็นกระบวนการสร้างและถ่ายทอดความรู้แบบ Explicit to Tacit คือ การเรียนรู้จากสื่อประเภทต่างๆ แล้วนำความรู้ที่เรียนรู้นั้นไปปฏิบัติจริงจนเกิดเป็นประสบการณ์ ทักษะหรือพัฒนาเป็นความรู้ใหม่ที่อยู่ในตัวบุคคลนั้นๆ เช่น การเรียนรู้ผ่านสถานการณ์จำลองหรือห้องเรียนเสมือนจริง (Simulation) หรือการอ่านหนังสือชุดเครื่องมือการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self – Learning Toolkits) แล้วนำไปปฏิบัติจริง เป็นต้น

การเคลื่อนตัวของเกลียวความรู้ข้างต้นนั้นสามารถอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเคลื่อนตัวของความรู้ทั้งสองประเภทได้ว่า ความรู้ชัดแจ้งและความรู้ฝังลึกหากมีกระบวนการนำไปใช้ เรียนรู้ร่วมกันและเกิดการรวบรวมจัดเก็บก็จะเกิดการยกระดับความรู้ ซึ่งหากมีการให้และรับแลกเปลี่ยนกันแล้วความรู้ก็จะมีการแลกเปลี่ยนหมุนเวียน โดยความรู้ชัดแจ้งใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีเป็นหลัก ส่วนความรู้ฝังลึกใช้กระบวนการและคนเป็นหลัก (ประพันธ์ ผาสุกยัต, 2548, หน้า 21)

จากการศึกษาเกี่ยวกับความรู้ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ความรู้ คือ สิ่งที่สั่งสมมาจากหลากหลายที่ผ่านกระบวนการของข้อมูลซึ่งยังไม่ได้แปรรูป ส่งต่อมายังสารสนเทศซึ่งเป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจ จนถึงความรู้ที่ผ่านการคิด เรียบเรียงและเชื่อมโยงกับความรู้อื่นๆ ผสมกับการผสมผสานประสบการณ์และการเรียนรู้จนกลายเป็นความเข้าใจที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่และสามารถนำความรู้เหล่านั้นมาต่อยอดได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุดหรือที่เราเรียกว่า “ปัญญา” โดยความรู้มีหลายระดับและหลายประเภทขึ้นอยู่กับบริบทของการนำความรู้ไปใช้ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำประเภทความรู้ของ Ikujiro Nonaka มาใช้ในการศึกษา โดยประเภทความรู้ดังกล่าวเป็น 2 ประเภท คือ Tacit Knowledge เป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวคนซึ่งยากต่อการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งส่วนใหญ่ความรู้ดังกล่าวมักเกิดจากประสบการณ์หรือพรสวรรค์ซึ่งมีคุณค่าต่อการนำไปใช้และถ่ายทอดความรู้ และ Explicit Knowledge เป็นความรู้ชัดแจ้งที่สามารถถ่ายทอดโดยการเขียนออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น หนังสือ คู่มือและเอกสารต่างๆ ซึ่งง่ายต่อการเก็บรวบรวมและการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าว ซึ่งความรู้ทั้ง 2 ประเภทได้ถูกสร้างให้เป็นเกลียวความรู้ (SECI Model) โดย Ikujiro Nonaka และ Takeuchi เพื่ออธิบายกระบวนการเคลื่อนตัวของความรู้ที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน อันประกอบด้วย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้จากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งผ่านการสังเกต การทำตามและการฝึกฝน หรือที่เรียกว่า Tacit to Tacit การสกัดความรู้ออกจากตัวคน เป็นการถ่ายทอดความรู้แบบ Tacit to Explicit ซึ่งเป็นการสังเคราะห์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนผ่านการบันทึกออกมาในลักษณะของสื่อประเภทต่างๆ เช่น การบันทึกภาพและเสียงในการแสดงตัวอย่าง การผนวกความรู้เป็นการรวบรวมความรู้ชัดแจ้งจากแหล่งต่างๆ มาต่อยอดให้เป็นองค์ความรู้ใหม่ๆ หรือการถ่ายทอดความรู้แบบ Explicit to Explicit และการผนึกความรู้เป็นการถ่ายทอดความรู้จาก Explicit to Tacit คือการเรียนรู้จากสิ่งต่างๆ แล้วนำมาใช้จนเกิดเป็นประสบการณ์และกลายเป็นความรู้ใหม่ต่อไป

ความหมายของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) หมายถึง กระบวนการที่เป็นระบบ มีความซับซ้อนในการนำองค์ความรู้ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด (สุภามนต์ สุภากานต์, 2547, หน้า 12) โดยผ่านกระบวนการสร้างความรู้หรือสรรหาความรู้ที่มีการคัดเลือกความรู้ที่มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันจากแหล่งต่างๆ มาจัดให้เป็นระบบ โดยจัดองค์ความรู้ให้มีลักษณะเดียวกันและขยายผลด้วยการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อนำความรู้เหล่านั้นไปพัฒนาตนเองให้มีความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ให้ประโยชน์สูงสุด โดยจัดเก็บรักษาความรู้ไว้ในรูปแบบต่างๆ (บุญดี บุญญาภิจ, 2547, หน้า 23; ภราดร จินดาวงศ์, 2549, หน้า 5; ศรีไพร ศักดิ์รุ่งพาศากุล และ

คณะ, 2549, หน้า 342-343) ที่บุคลากรและองค์กรสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้ตามช่องทางต่างๆ ที่ได้จัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้เหล่านั้นไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานอันจะก่อให้เกิดการแบ่งปันและถ่ายโอนความรู้ ซึ่งในที่สุดความรู้ที่มีอยู่จะแพร่กระจายและไหลเวียนทั่วทั้งองค์กรอย่างสมดุลอันเป็นไปเพื่อเพิ่มความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคลากรและพัฒนาองค์กรต่อไป (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547, หน้า 32; ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2549, หน้า 47) การจัดการความรู้จึงเป็นกระบวนการบริหารจัดการที่เป็นระบบเน้นการพัฒนากระบวนการทำงานควบคู่ไปกับการพัฒนาการเรียนรู้โดยการใช้ความรู้และการแบ่งปันความรู้ (กิริติ ยศียงยง, 2549, หน้า 44; โกศล ดีศีลธรรม, 2546, หน้า 33) ซึ่งความรู้ี้ครอบคลุมทั้งในส่วนของความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในความคิดของบุคลากรและองค์กร และความรู้ชัดแจ้งที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรที่มีการบันทึกไว้ การจัดการความรู้ทั้งสองประเภทนี้ให้เป็นระบบระเบียบเพื่อให้เข้าถึงได้ง่าย และนำความรู้ออกมาใช้ได้อย่างสะดวก (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2547, หน้า 7)

นอกจากนี้การจัดการความรู้ยังเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและกว้างขวางซึ่งครอบคลุมการรวบรวม จัดระบบ จัดเก็บและเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างความรู้ โดยสามารถนำเทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์มาเป็นเครื่องมือช่วยในการจัดการความรู้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันความรู้ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากหากไม่มีการแบ่งปันความรู้ความพยายามในการจัดการความรู้จะไม่ประสบผลสำเร็จ พร้อมกันนี้การจัดการความรู้ยังมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมภายในองค์กร วัฒนธรรมองค์กรและวิธีปฏิบัติซึ่งมีผลต่อการแบ่งปันความรู้ การจัดการความรู้ที่ดีต้องการผู้มีความรู้ความสามารถในการตีความและประยุกต์ใช้ความรู้ รวมทั้งต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ มาช่วยแนะนำวิธีประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ ดังนั้นการจัดการความรู้จึงเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับคน โดยการดึงดูดคนเก่งและดี การพัฒนาคน การติดตามความก้าวหน้า และการมีคนมีความรู้ความสามารถไว้ในองค์กรถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้ และที่สำคัญการจัดการความรู้เป็นเรื่องของการเพิ่มประสิทธิผลขององค์กร การจัดการความรู้เกิดขึ้นเพราะมีความเชื่อว่าจะช่วยสร้างควมมีชีวิตชีวาและความสำเร็จให้แก่องค์กร (วิจารณ์ พานิช, 2548, หน้า 3) ซึ่งสามารถสื่อออกมาอย่างสร้างสรรค์ในรูปของคำขวัญหรือสัญลักษณ์ (Ikujiro Nonaka and Takeuchi, 1995, p. 57)

จากความหมายของการจัดการความรู้ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ (Knowledge Management) หมายถึง การแสวงหาความรู้และการสร้างความรู้ การจัดเก็บและประมวลความรู้ การถ่ายโอนและเผยแพร่ความรู้ การประยุกต์ใช้ความรู้อันเป็นกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยจัดให้มีการสร้าง วางแผน จัดระบบการทำงาน เชื่อมโยง

ถ่ายโอน จัดเก็บ ส่งเสริมการเรียนรู้และเผยแพร่ความรู้ โดยมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือช่วย เพื่อการเข้าถึงข้อมูลและสามารถนำความรู้มาใช้ซึ่งจะช่วยในการสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งด้วยประสบการณ์

พัฒนาการของการจัดการความรู้

พัฒนาการของการจัดการความรู้สามารถแบ่งออกเป็น 3 ยุค ได้แก่ ยุคเริ่มต้น (Pre - SECI) ประมาณปี ค.ศ. 1978 – 1979 จากแนวคิดที่ว่าความรู้เป็นสิ่งที่สามารถบริหารจัดการได้โดยอาศัยการจัดการที่เป็นระบบ มีโครงสร้างตายตัวและเริ่มนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจของมนุษย์ ต่อเนื่องถึงยุคที่ 2 (SECI) เริ่มประมาณปี ค.ศ. 1995 ซึ่งมีการแบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ Tacit Knowledge และ Explicit Knowledge ซึ่งเป็นรูปแบบในการสร้างและแลกเปลี่ยนความรู้ของ Ikujiro Nonaka และ Takeuchi ที่เรียกว่า “SECI Model” ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายและถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด มีการนำระบบคอมพิวเตอร์มาสร้างความสะดวกในการติดต่อมากขึ้น และในปี ค.ศ. 1998 – 2001 การจัดการความรู้เริ่มเป็นที่นิยมแพร่หลายมากขึ้น บางองค์กรมีตำแหน่งที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการความรู้โดยเฉพาะ เช่น Chief Knowledge Officer (CKO) แต่ทั้งนี้การจัดการความรู้โดยใช้ SECI Model มีข้อจำกัดในบางเรื่อง เช่น ความรู้เป็นเรื่องที่ซับซ้อนเกินกว่าจะจำแนกออกได้ อาจทำให้สูญเสียบริบทที่สำคัญของความรู้ได้ จึงต้องมีการผสมผสานความรู้ทั้งสองประเภทในเวลาต่อมา ซึ่งเรียกว่าในยุคที่ 3 (Post - SECI) ความรู้ถูกมองว่าเป็นเรื่องซับซ้อนยากที่จะจัดเป็นระบบได้แน่นอน ความรู้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม ซึ่งต้องอาศัยหลักธรรมชาติและระบบที่ซับซ้อนขึ้นมาใช้ในการจัดการความรู้ โดยวัตถุประสงค์ของการจัดการความรู้ในยุคนี้เพื่อพัฒนาประสิทธิผลของการตัดสินใจและการสร้างนวัตกรรมมากกว่ามุ่งเน้นด้านประสิทธิภาพอย่างเดียว พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับพฤติกรรมมนุษย์ และเชื่อว่าความรู้และการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้จะเกิดขึ้นได้ดีจากความสมัครใจของทุกฝ่าย ปัจจุบันผู้เชี่ยวชาญบางท่านให้ความเห็นว่าเริ่มเข้าสู่การจัดการความรู้ในยุคที่ 4 เนื่องจากการสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่งผลให้การจัดการความรู้มีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้นต่อการปรับปรุงและเป็นปัจจัยสำคัญต่อผลการดำเนินงานที่ดีขึ้นขององค์กร (สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2547, หน้า 23-24; ภาวทร จินดาวงศ์, 2549, หน้า 11-12)

หลักการจัดการความรู้

หลักการจัดการความรู้เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการปรับเปลี่ยนองค์กรให้สามารถอยู่รอดและมีอำนาจในการแข่งขันภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการกระบวนการในการผสมผสานระหว่างความสามารถของเทคโนโลยีในการประมวลผล

ข้อมูลและความรู้ของบุคลากรโดยการรวมกลุ่มคนที่มีความรู้ที่แตกต่างกันจะทำให้ได้หลากหลายหลายวิธีคิดจากการทดลองและเรียนรู้ เนื่องจากการจัดการความรู้เป็นการสร้างสรรค์ การคิดแบบนอกกรอบหรือเรียกว่าแบบใหม่และดีกว่าจึงต้องมีการทดลองทำเพียงบางส่วน ซึ่งหากไม่ประสบความสำเร็จจะไม่ก่อผลเสียหายน้อยนักหรือหากได้ผลไม่ดีก็สามารถยกเลิกวิธีเหล่านั้นได้ แต่หากได้ผลที่ดีจึงขยายการทดลองจนในที่สุดได้ (วิจารณ์ พานิช, 2548, หน้า 8-9) อันจะนำมาซึ่งความสำเร็จได้ง่ายยิ่งขึ้น โดยการแบ่งปันและกระจายความรู้เพื่อให้เกิดค่านิยมอันดีในการสร้างสรรค์การปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ อันเป็นการส่งเสริมให้บุคลากรรู้คุณค่าของความรู้ที่แสวงหาและพร้อมที่จะเข้าสู่กระบวนการที่ได้มาซึ่งความรู้ โดยการกำหนดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่สามารถรวมตัวกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความตระหนักถึงศักยภาพที่แอบแฝงอยู่ในความหลากหลายของความคิดต่างๆ เหล่านั้น เพราะฉะนั้นต้องมีการกำหนดความรู้ที่ต้องการอย่างชัดเจน สร้างแรงจูงใจโดยการให้รางวัลเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ และที่สำคัญหากการจัดการความรู้เหล่านั้นสามารถวัดความสำเร็จได้จะยิ่งสะท้อนให้เห็นคุณค่าที่แท้จริงของความรู้อย่างสมบูรณ์ (Davenport and Prusak อ้างอิงใน กิริติ ยศยิ่งยง, 2549, หน้า 46)

จากหลักการจัดการความรู้ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพต้องมีการเก็บรวบรวมประสบการณ์และความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนหรือการสร้างความรู้ใหม่แล้วนำมาจัดเก็บเป็นฐานความรู้ เพื่อให้เกิดการแบ่งปันความรู้ให้กับทุกคนสามารถนำไปใช้ต่อไปได้ โดยมุ่งให้ความสำคัญกับคนในการร่วมกันพัฒนาวิธีการทำงานในรูปแบบใหม่ เพื่อการพัฒนาตนเองและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จ

ความสำคัญและประโยชน์ของการจัดการความรู้

ปัจจุบันการจัดการความรู้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการจัดการความรู้มีเป้าหมายสำคัญคือการใช้ประโยชน์จากความรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและมีคุณภาพอันเป็นการเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัว ความยืดหยุ่นและความเข้าใจที่ถูกต้องในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของทุกๆ ภาคส่วน โดยการนำกระบวนการจัดการความรู้มาปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้และนำความรู้เหล่านั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้การจัดการความรู้ยังเป็นการพัฒนาความสามารถขององค์กรในการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่ เช่น สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า และลิขสิทธิ์ เป็นต้น อันเป็นการยกระดับการดำเนินงานขององค์กรและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติของบุคลากร ซึ่งเป็นการลงทุนทางทรัพยากรบุคคลในการเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน ผ่านการเรียนรู้ร่วมกัน (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547, หน้า 40-42)

ซึ่งการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ทั้งจากการแสดงความคิดเห็นหรือแลกเปลี่ยนความรู้จะช่วยเก็บรักษาความรู้ไว้ได้และสามารถลดระยะเวลาการพัฒนากิจการดำเนินงานหรือการเรียนรู้ใหม่ๆ เพื่อคุณภาพของการนำไปประยุกต์ใช้และช่วยในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและความได้เปรียบในการแข่งขัน (ศรีไพร ศักดิ์รุ่งพงศากุล และคณะ, 2549, หน้า 343)

ซึ่งหากองค์กรได้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้จะส่งผลให้หลีกเลี่ยงความผิดพลาด เนื่องจากการจัดการความรู้จะช่วยให้มีการนำบทเรียนขององค์กรหรือองค์กรอื่นมาเก็บไว้เป็นระบบ เพื่อการเข้าถึงได้ง่ายเมื่อต้องการใช้จะช่วยลดความผิดพลาดในการปฏิบัติงานหรือการตัดสินใจได้ สามารถรักษานวัตกรรมในองค์กรที่มีความรู้และความสามารถ การตระหนักและเห็นความสำคัญในการจัดการความรู้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยการสร้างระบบการให้รางวัล หรือการจูงใจในการทำงาน เกิดการแบ่งปันการปฏิบัติงานที่ดีที่สุด (Sharing of Best Practices) การจัดการความรู้จะทำให้มีการแบ่งปันความรู้และการปฏิบัติที่ดีในองค์กร มีการนำการปฏิบัติงานที่ดีที่สุดขององค์กรอื่นมาเป็นเกณฑ์เทียบเคียงและเผยแพร่ในองค์กรของตนเอง ซึ่งช่วยในการแก้ไขปัญหาได้ง่ายและรวดเร็ว และการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการความรู้จะช่วยให้การระดมสมองของผู้ที่เกี่ยวข้องมาช่วยกันตัดสินใจได้รวดเร็วขึ้น เช่น การประชุมทางไกล ลดผลกระทบจากการเกษียณอายุของบุคลากรหรือการสูญเสียบุคลากร องค์กรได้เก็บความรู้อย่างเป็นระบบ สามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ปฏิบัติงานอื่น ทำให้การทำงานมีความต่อเนื่องและราบรื่น ซึ่งถ้าองค์กรมีการเก็บความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องย่อมช่วยให้การพัฒนาเป็นไปอย่างรวดเร็วเหมาะกับยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือแข่งขันสูง (ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2549, หน้า 15-16)

จากความสำคัญและประโยชน์ของการจัดการความรู้ข้างต้นผู้สามารถสรุปได้ว่าการจัดการความรู้มีความสำคัญและมีประโยชน์ เนื่องจากการจัดการความรู้มีเป้าหมายสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรและองค์กร อันจะนำมาซึ่งการเข้าถึงข้อมูล การแบ่งปันวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุด และที่สำคัญเพื่อป้องกันความรู้สูญหายทั้งที่มาจากบุคลากร องค์กรหรือองค์ความรู้ อันจะก่อให้เกิดความได้เปรียบในการอยู่รอดในปัจจุบันและการแข่งขันในอนาคต

เทคนิคการจัดการความรู้

เทคนิคการจัดการความรู้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การจัดการความรู้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น การนำเครื่องมือมาใช้ในการจัดการความรู้โดยทั่วไปควรเลือกเครื่องมือที่มีความเหมาะสมกับผู้ใช้และกิจกรรมให้มากที่สุด ซึ่งการจัดการความรู้ในชุมชนหรือการจัดการความรู้ร่วมกับชาวบ้านจึงมีเป้าหมายหลักในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชน ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้

ในการจัดการความรู้จึงอาจมีการนำไปใช้ในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป (บดินทร์ วิจารณ์, 2547, หน้า 106-109)

1. การเล่าเรื่อง (Story Telling) เรื่องราวที่บอกเล่าทำให้ผู้ฟังเข้าไปร่วมอยู่ในความคิด มีความรู้สึกเหมือนเป็นส่วนหนึ่งของการเรื่องเล่า มีความต้องการที่จะหาคำตอบเพื่อแก้ปัญหา เรื่องราวและความคิดต่างๆ ในเรื่องที่เราเล่านั้นกลายเป็นของผู้ฟัง ผู้ฟังมิใช่เป็นเพียงผู้สังเกตภายนอกอีกต่อไป เป้าหมายที่สำคัญคือให้ผู้มีความรู้จากการปฏิบัติ เล่าสิ่งที่ซ่อนอยู่ เล่าถึงความรู้ฝังลึก ออกมาว่าจะแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องอะไร จะคุยอะไรกัน โดยคำนึงถึงความรู้สึกที่เป็นอิสระเพื่อให้ ง่ายต่อการเล่าเรื่องอย่างมีพลัง (วิจารณ์ พานิช, 2548, หน้า 139)

2. การเสวนา (Dialogue) เป็นการปรับฐานความคิด โดยการฟังจากผู้อื่นและความ หลากหลายทางความคิดจึงเกิดขึ้น ทำให้เห็นภาพที่ใกล้เคียงกัน หลังจากนั้นจึงจัดประชุมหรือ อภิปรายเพื่อแก้ปัญหาหรือหาข้อยุติต่อไปได้โดยง่าย และผลหรือข้อยุติที่เกิดขึ้นจะเกิดจากการที่ เห็นภาพในองค์รวมเป็นหลัก

3. การประชุมระดมสมอง (Brainstorming) หมายถึง การประชุมที่เสนอวิธีแก้ปัญหา หรือเสนอความคิดเห็นให้ได้มากที่สุด เมื่อทุกคนได้แสดงความคิดเห็นแล้ว กลุ่มก็จะมาช่วยกัน กลั่นกรองความคิดเห็นทั้งหมดเพื่อเลือกความคิดเห็นที่ดีเข้าสู่แนวทางเดียวกัน เพื่อนำไปสู่การ ปฏิบัติ (รศพร จันทรสว่าง, 2546, หน้า 12)

4. มาตรฐานเปรียบเทียบ (Benchmarking) เป็นกระบวนการประเมินผลการ ปฏิบัติงานเมื่อเทียบกับอดีตที่ผ่านมา หรือเมื่อเทียบกับชุมชนประเภทเดียวกันหรือชุมชนต่าง ประเภทว่าเป็นอย่างไร เพื่อหากิจกรรมที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) นำมาปรับใช้เพื่อ สร้างความเป็นเลิศให้องค์กรต่อไป

5. การฝึกอบรม (Training) เป็นการฝึกอบรมด้วยรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดอบรมใน ห้องเรียน การฝึกปฏิบัติและเรียนรู้จากหัวหน้างาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

6. การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Action Learning) โดยการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็กๆ ศึกษาหรือทำกิจกรรม 4 กิจกรรมไปพร้อมๆ กัน โดยกิจกรรมแต่ละกิจกรรมจะเสริมกัน คือ

- 6.1 การเรียนรู้จากประสบการณ์
- 6.2 การแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์
- 6.3 การแสวงหาความรู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหา
- 6.4 การสนับสนุนโดยกลุ่มเพื่อให้มีการเรียนรู้ร่วมกัน

7. การสอนงาน (Coaching) โดยการสอนงานจากผู้บังคับบัญชาโดยตรงเป็นผู้ให้คำแนะนำและสอนงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อให้สามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8. การใช้พี่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยง (Mentoring Programs) เป็นวิธีการพัฒนาความสามารถของคน ซึ่งส่วนมากจะมุ่งเน้นที่คนเข้ามาใหม่ที่ต้องมีการสอนงานอย่างรวดเร็ว เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้ในเวลาอันสั้น โดยการมอบหมายให้พี่เลี้ยงเป็นผู้แนะนำและสอนวิธีการทำงานให้

9. ความรู้จากบทเรียนและความสำเร็จ (Lessons Learned and Best Practices Databases) เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ ทั้งในรูปแบบของความล้มเหลว คือทำแล้วเกิดผลดีและล้มเหลว เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากข้อผิดพลาดต่างๆ และข้อเสนอแนะที่น่าสนใจที่ตีเก็บไว้ให้ผู้อื่นได้ศึกษาและเรียนรู้ต่อไป

10. แหล่งผู้รู้ในกลุ่ม (Center of Excellence – CoE) เป็นการกำหนดแหล่งผู้ที่มีความรู้มากที่สุดในกลุ่ม (Center of Excellence) หรือทราบว่าจะสามารถติดต่อสอบถามผู้รู้ได้ที่ไหน อย่างไร (Expertise Locators) จึงเป็นอะไรที่มากกว่าผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน

11. เพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Assist) เป็นการเชิญสมาชิกจากกลุ่มอื่นมาแบ่งปันประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจให้แก่กลุ่มซึ่งต้องการความช่วยเหลือ ผู้ที่ถูกเชิญมาอาจจะเป็นคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกันหรือที่อื่นก็ได้ ในกรณีที่จะลงมือทำเรื่องหนึ่งเรื่องใดและไม่มีความถนัดขั้นแรกต้องค้นหาคำว่าความรู้เรื่องนั้นๆ อยู่ที่ใดหรือบุคคลใดแล้วติดต่อขอเรียนรู้จากเขา โดยกำหนดวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้ด้วย

12. เวที ถาม – ตอบ (Forum) เป็นอีกหนึ่งเวทีในการที่เราสามารถโยนคำถามเข้าไปเพื่อให้ผู้ที่อยู่ร่วมในเวที ถาม – ตอบ ช่วยกันตอบคำถามหรือส่งต่อให้ผู้เชี่ยวชาญอื่นช่วยตอบ หากกลุ่มมีการจัดตั้งชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice - CoP) หรือมีการกำหนดแหล่งผู้รู้ในกลุ่ม (Center of Excellence - CoE) แล้ว คำถามที่เกิดขึ้นสามารถส่งเข้าไปในเวที ซึ่งอยู่ในชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) หรือแหล่งผู้รู้ในกลุ่ม (CoE) เพื่อหาคำตอบ

13. แฟ้มสะสมความรู้ (Portfolios Knowledge File) ใช้บันทึกเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้ ขั้นตอนการดำเนินงาน รวมทั้งผลงานที่ปรากฏเชิงประจักษ์ ซึ่งเป็นการรวบรวมอย่างต่อเนื่อง

14. การทบทวนหลังการปฏิบัติ (After Action Reviews - AAR) คือ การอธิบายเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อทบทวนว่าเกิดอะไรขึ้น ทำไมจึงเกิด จะรักษาจุดแข็งและปรับปรุงจุดอ่อนอย่างไร ส่งผลให้ทีมและสมาชิกได้เรียนรู้จากทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว ทั้งนี้สามารถเข้าใช้เป็นเครื่องสรุปบทเรียนจากประสบการณ์โดยกำหนดประเด็น เช่น

- 14.1 เป้าหมายของการมาร่วมประชุมครั้งนี้ คืออะไร
- 14.2 เป้าหมายส่วนใดที่บรรลุผลมากเกิดคาด เพราะอะไร
- 14.3 เป้าหมายส่วนใดที่บรรลุผลน้อย หรือไม่บรรลุผล เพราะเหตุใด
- 14.4 สิ่งที่ได้เรียนรู้ที่เป็นประโยชน์สูงสุดคืออะไร
- 14.5 จะกลับไปทำอะไร
- 14.6 ถ้าจะมีการจัดประชุมเช่นนี้อีก มีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงส่วนไหนบ้าง

15. ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice - CoP) เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ เกิดจากความใกล้ชิด ความพึงพอใจ ความสนใจและพื้นฐานที่ใกล้เคียงกัน ลักษณะที่ไม่เป็นทางการจะเอื้อต่อการเรียนรู้และการสร้างความรู้ใหม่ๆ มากกว่าโครงสร้างที่เป็นทางการ

จะเห็นได้ว่าเทคนิคหรือเครื่องมือในการจัดการความรู้มีความหลากหลาย แต่ทั้งนี้ในการเลือกนำมาใช้ในการศึกษาจะขึ้นอยู่กับผู้ใช้และกิจกรรมเป็นสำคัญ ซึ่งในการศึกษาคครั้งนี้เป็นการศึกษาการจัดการความรู้ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศ หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตุน อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา อันมีเป้าหมายหลักในการศึกษาชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เลือกเทคนิคการจัดการความรู้ที่จะใช้ในการศึกษาคครั้งนี้ คือ การเล่าเรื่องและการทบทวนหลังการปฏิบัติ โดยมีรายละเอียดเพิ่มเติมจากข้างต้น ดังนี้

การเล่าเรื่อง (Story Telling)

การเล่าเรื่อง (Story Telling) เป็นวิธีการหรือเครื่องมือประเภทหนึ่งของการจัดการความรู้ ในการดึงเอาประสบการณ์หรือความรู้ที่อยู่ภายในตัวของผู้เล่าหรือความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ออกมาเป็นคำพูดและหน้าตาท่าทาง (Non-Verbal Communication) (วัลลา ตันตโยทัย, 2548) โดยเล่าให้บุคคลอื่นฟัง ผู้ฟังสามารถนำเอาประสบการณ์หรือความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับการทำงานของตนเองได้ โดยไม่ต้องเสียเวลาเริ่มต้นในการศึกษาเรื่องนั้นๆ ใหม่ ซึ่งการเล่าเรื่องควรมีขั้นตอน (สุภาพร ชัยธามาปการ, 2553) ดังนี้

1. ตั้งหัวข้อหรือความรู้ที่ต้องการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ หรือแบ่งปันให้กับผู้ฟังในองค์กร
2. หาบุคคลที่เหมาะสมกับหัวข้อนั้นๆ ซึ่งต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และสามารถร้องขอให้มาเล่าเรื่องได้ ความกระตือรือร้นและความสามารถในการพูดดี คล่องแคล่วจะเป็นสิ่งที่ผลให้ผู้เล่าเรื่องประสบผลสำเร็จในการเล่าเรื่อง ดังนั้น หัวข้อและผู้พูดจะต้องสัมพันธ์กัน
3. กลุ่มเป้าหมายในการเล่าเรื่องเพื่อจะได้เชิญชวนผู้ที่มาร่วมฟัง
4. ดำเนินการเล่าเรื่อง บรรยายภาคต้องไม่มีพิธีการมาก อาจมีการเปลี่ยนฉาก บริการของว่าง เป็นต้น ผู้เล่าเรื่องต้องจับกลุ่มผู้ฟังกลุ่มเล็กๆ ที่เกิดขึ้นหลังจากจบการเล่าเรื่องแล้วเพื่อก่อให้เกิดสังคมเครือข่ายระหว่างผู้เล่าเรื่องและผู้เข้าฟัง

การเล่าเรื่องนั้น อาจจะกระตุ้นและเปิดโอกาสให้ผู้ฟังเข้าร่วมการเล่าเรื่องหรือในการสนทนาด้วย โดยการตั้งคำถามที่ดีจะช่วยให้การดึงประสบการณ์ของผู้เล่าออกมาได้มาก และตรงประสบการณ์ของผู้เล่าอย่างแท้จริง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นประธานอาจจะสรุปเป็นระยะๆ และผู้ฟังสามารถช่วยกันกลั่นกรองเรื่องเล่าที่เป็น Tacit Knowledge ให้เป็น Explicit Knowledge เพื่อบันทึก และสามารถนำความรู้นั้นไปประยุกต์ใช้ต่อไป

การเล่าเรื่องจะประสบความสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลัก 3 ประการ คือ ผู้เล่า ผู้ฟัง และบรรยากาศขณะเล่า โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้เล่า เป็นผู้ประสบเหตุการณ์ในเรื่องเล่าด้วยตนเอง มีความภาคภูมิใจในความสำเร็จที่ตนกำลังเล่า และมีจิตใจพร้อมจะถ่ายทอดให้แก่ผู้ฟังในฐานะกัลยาณมิตรในการเล่า ผู้เล่าควรเตรียมการทบทวนเรื่องราวที่จะเล่ามาเป็นอย่างดี เพื่อถ่ายทอดให้ผู้ฟังรับทราบได้อย่างที่ตนต้องการ เรื่องที่จะนำมาเล่าให้เลือกเพียงประเด็นเดียวๆ และไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงรายละเอียดที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เล่า เป็นการเล่าตามความเป็นจริงตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ต้องผ่านการตีความหรือสรุปความเข้าใจความคิดเห็นของผู้เล่าถือว่าเรื่องเล่าเป็นข้อมูลดิบ โดยผู้ฟังจะเป็นผู้ตีความและสรุปเพื่อนำความรู้ที่ได้จากการเล่าเรื่องนั้นๆ

2. ผู้ฟัง เป็นผู้ฟังอย่างตั้งใจ ซึ่งจะเป็นพลังกระตุ้นให้ผู้เล่าสามารถเล่าออกมาจากใจได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น คำถามที่แสดงความสนใจและความชื่นชม (Appreciative Inquiry) จะช่วยกระตุ้นอารมณ์สร้างสรรค์ และทำให้การเล่าเรื่องครบถ้วนมากขึ้น ในกรณีที่เล่าข้ามขั้นตอน ผู้ฟังที่ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเล่าเรื่องอาจช่วยถามว่า “ทำไมถึงทำเช่นนั้น” หรือ “คิดอย่างไรจึงทำเช่นนั้น” จะช่วยให้ความรู้ลึกซึ้งนึกคิดในขณะที่เกิดเหตุการณ์ถูกเล่าออกมาได้อย่างครบถ้วน

3. บรรยายากศ เป็นบรรยายากศที่เท่าเทียม เป็นอิสระและผ่อนคลาย ซึ่งจะช่วยให้การเล่าเรื่อง การชักถามแบบสร้างสรรค์ การเสนอข้อคิดเห็น และการตีความเรื่องเล่า เพื่อดึงความรู้ออกจากเรื่องเล่าดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติ ออกมาจากใจไม่ผ่านการกลั่นกรองด้วยความเกรงใจ ความเกรงอาวูโส หรือเกรงว่าจะผิดหลักทฤษฎี ซึ่งล้วนเป็นอุปสรรคปิดกั้นความคิดสร้างสรรค์

ดังนั้น การศึกษาเล่าเรื่องในมุมมองของผู้วิจัยจึงเป็นการเข้าไปประสบการณ์ของตัวผู้เล่าเรื่องผ่านคำพูด หน้าตาและท่าทาง ซึ่งเป็นการนำความรู้ของผู้เล่าในลักษณะของ Tacit Knowledge นำเสนอออกมาในลักษณะ Explicit Knowledge

การทบทวนหลังการปฏิบัติ (After Action Review: AAR)

การทบทวนหลังการปฏิบัติ (After Action Review: AAR) เป็นเครื่องมือการจัดการความรู้ที่มักนำมาใช้ในการถอดบทเรียนหรือองค์ความรู้ ซึ่งเป็นการรวบรวมบทเรียนที่ได้จากการปฏิบัติหรือเรียกว่าเครื่องมือวิเคราะห์หลังปฏิบัติไม่ว่าการปฏิบัตินั้นจะสำเร็จหรือล้มเหลว โดยมีเป้าหมายที่จะเพิ่มประสิทธิภาพของการปฏิบัติเพื่อทำให้ดีขึ้นในครั้งต่อไป (สุทัศน์ ดวงดีเด่น, 2552) ดังนั้น AAR จึงเป็นขั้นตอนหนึ่งในวงจรการทำงาน เป็นการทบทวนวิธีการทำงานทั้งด้านความสำเร็จ และปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งนี้ไม่ใช่เพื่อค้นหาคนที่ทำผิดพลาด ไม่ใช่การกล่าวโทษใครทั้งสิ้น แต่เป็นการทบทวนเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ให้เกิดขึ้นอีกในขณะเดียวกันก็คงไว้ซึ่งวิธีการที่ดีอยู่แล้ว ทั้งนี้ AAR มีความเชื่อในกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) (เนาวรัตน์ พลายน้อย, 2546) เช่น

1. ความเชื่อเกี่ยวกับความรู้
2. ใครคือผู้รู้
3. ความรู้สร้างขึ้นหรือแสวงหามาได้อย่างไร
4. ความรู้ถ่ายทอด (Transmit) อย่างไร
5. ความรู้ที่ได้จาก AAR จะถูกนำไปใช้ (Utilized) อย่างไร
6. ความรู้มีการสะสม (Accumulated) อย่างไร
7. สิ่งใดคือกระบวนการเรียนรู้ (Process of Learning) ใน AAR
8. ระบบคุณค่าใดที่ AAR มุ่งพัฒนาขึ้น

ซึ่ง AAR มีแนวคิด หลักการและความสำคัญ (อุดม พัทสกุล, 2553) ดังนี้

1. AAR เป็นเครื่องมือเพื่อการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการถอดบทเรียน (Lesson Learned) ซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้ การวิเคราะห์ อานสภาพการณ์ ปรับแนวทางการดำเนินงานอยู่ตลอดเวลา สร้างวัฒนธรรมในการใช้ความรู้ในการปฏิบัติและกำกับการทำงาน ซึ่งเรียกความรู้นี้ว่า "Actionable Knowledge"

2. AAR เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมที่ปฏิบัติการไปแล้ว เพื่อ

2.1 หาแนวทางรักษาจุดแข็งของการปฏิบัติการเอาไว้เพื่อส่งเสริมให้มีการนำแนวทางปฏิบัติที่ดีไปประยุกต์ปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง

2.2 หาแนวทางหลีกเลี่ยงความผิดพลาดซ้ำรอย

2.3 หาแนวทางการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ

3. AAR เป็นกลไกเพื่อการเรียนรู้และการปรับตัวเมื่อได้ดำเนินการไปแล้วระยะหนึ่ง โดยมุ่งการเรียนรู้ที่ทันเวลา (Just in Time Learning)

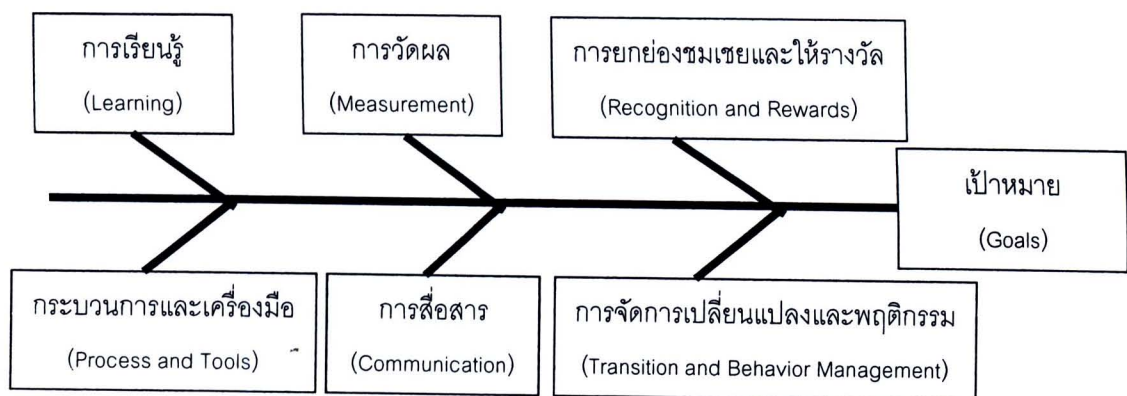
จากการทบทวนหลังการปฏิบัติข้างต้นผู้วิจัยได้นำกระบวนการของ AAR มาใช้ในการทบทวน การศึกษาการดำเนินการจัดการความรู้ในระเบียบวิธีวิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการมากที่สุด

กรอบแนวความคิดการจัดการความรู้

กรอบแนวความคิดการจัดการความรู้เป็นการกล่าวถึงแนวคิดในการจัดการความรู้ ที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร ซึ่งมีผู้รู้หลายท่านได้ เสนอกรอบแนวความคิดการจัดการความรู้เพื่อนำมาใช้ในการจัดการความรู้หลายแบบ เช่น แนวความคิดของ Xerox Corporation, Marquardt, Benjamin Franklin และ Turban, et al. โดยมี รายละเอียดดังนี้

1. แนวความคิดของ Xerox Corporation

แนวความคิดการจัดการความรู้ของบริษัท Xerox Corporation เป็นแนวคิดที่ได้รับการ ความนิยมในการนำรูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เข้ามาใช้ในหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกาและหลายองค์กรในประเทศไทยที่ได้มีการนำ รูปแบบนี้มาเป็นกรอบแนวคิดในการจัดการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 6 กระบวนการ ดังแสดงใน ภาพ 6

ภาพ 6 วงจรการจัดการความรู้ของบริษัท Xerox Corporation

ที่มา: บุญดี บุญญาภิจ, 2549

วงจรการจัดการความรู้ของบริษัท Xerox Corporation ประกอบด้วยกระบวนการ โดยมีรายละเอียด (พรณี สนวนเพลง, 2552, หน้า 33) ดังนี้

1. การจัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรม (Transition and Behavior Management)

การจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพควรเริ่มต้นจากคนในองค์กรมีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกันจนกลายเป็นวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในองค์กร โดยมีความเต็มใจที่จะแลกเปลี่ยนและแบ่งปันข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการทำงานเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของบุคลากรและองค์กร แต่วัฒนธรรมองค์กรส่วนใหญ่กลับไม่เอื้อหรือสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ดังนั้นในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดีดังกล่าว องค์กรต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องส่งเสริมแบบค่อยเป็นค่อยไปจนบุคลากรในองค์กรเกิดความเชื่อและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยซึมลึกเข้าไปในบรรทัดฐานและค่านิยมของคนในองค์กรให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งในที่สุดก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แต่สิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงองค์กรคือ ผู้บริหารต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการแลกเปลี่ยนและจัดการความรู้โดยการสนับสนุนอย่างเต็มที่และมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสและให้บุคลากรในองค์กรสามารถทดลองนำเอาความคิดสร้างสรรค์มาปฏิบัติจริงซึ่งอาจเป็นการลองผิดลองถูก พร้อมทั้งมีการจัดตั้งทีมงานดำเนินการวางแผนและ

จัดกิจกรรมต่างๆ และกำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการความรู้ที่สามารถเกิดขึ้นได้จริงในองค์กร

2. การสื่อสาร (Communication)

เป็นสิ่งที่สำคัญในการสร้างความเข้าใจให้บุคลากรในสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นกับองค์กรเพื่อให้บุคลากรได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่องค์กรได้จัดขึ้น โดยมีการวางแผนการสื่อสารไว้อย่างเป็นระบบมีความต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอจนกว่าการจัดการความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะกลายเป็นวัฒนธรรมขององค์กรในที่สุด (พรณี สนวนเพลง, 2552, หน้า 33) โดยคำนึงถึงเนื้อหาที่จะสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายที่จะให้ร่วมดำเนินการจัดการความรู้ต้องสื่อสารให้เหมาะสมกับระดับของบุคลากรในองค์กรเนื่องจากบุคลากรย่อมมีความสามารถในการรับรู้ที่แตกต่างกัน และช่องทางที่จะสื่อสารให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การสื่อสารบรรลุตามวัตถุประสงค์ เช่น ป้ายประกาศ เสียงตามสาย จดหมายเวียน หรือจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) เป็นต้น โดยองค์กรควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานขององค์กร ซึ่งองค์กรควรทำการสื่อสารให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินการจัดการความรู้ เช่น แนวคิดทางด้านการจัดการความรู้ วัตถุประสงค์ของการจัดการความรู้ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการความรู้ รวมถึงข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ เป็นต้น นอกจากนี้องค์กรควรนำผลสำเร็จของกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนของการจัดการความรู้มาสื่อสารให้บุคลากรได้รับทราบเป็นระยะๆ เพื่อเป็นการกระตุ้นและโน้มน้าวให้บุคลากรมีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนความรู้

3. กระบวนการและเครื่องมือ (Process and Tools)

กระบวนการและเครื่องมือการจัดการความรู้เปรียบเสมือนกลไกที่สำคัญในการดำเนินการจัดการความรู้ที่จะช่วยในเกิดพฤติกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ภายในองค์กรที่สะดวกและรวดเร็วขึ้น ซึ่งการเลือกใช้กระบวนการและเครื่องมือต้องคำนึงถึงประเภทของความรู้ ดังนี้

3.1 ความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวคนซึ่งในการนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ดีที่สุดต้องผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้ความรู้และผู้รับความรู้ เช่น การจัดตั้งชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community of Practice : CoP) การยืมตัวบุคลากรมาช่วยงาน (Secondment) การสับเปลี่ยนงาน (Job Rotation) หรือเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Forum) เป็นต้น

3.2 ความรู้แบบชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถแลกเปลี่ยนความรู้อย่างเป็นรูปธรรม สามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาเป็นเครื่องมือช่วย

อำนวยความสะดวกนอกเหนือจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งขั้นตอนของการค้นหาความรู้สามารถค้นหาความรู้ได้ในทางอินเทอร์เน็ต (Internet) สังคมออนไลน์ (Social Network) การรวบรวมและจัดเก็บความรู้ไว้ในคอมพิวเตอร์ (Computer) ช่วยให้ง่ายต่อการจัดหมวดหมู่ความรู้ซึ่งช่วยในการเข้าถึงความรู้ที่สะดวกและรวดเร็วขึ้น

ทั้งนี้การเลือกใช้กระบวนการหรือเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนความรู้ควรคำนึงถึงประเภทของความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร พฤติกรรมหรือลักษณะการทำงานของบุคลากร รวมไปถึงวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งหากกระบวนการและเครื่องมือไม่ตอบสนองต่อความต้องการหรือพฤติกรรมของบุคลากร กระบวนการหรือเครื่องมือเหล่านั้นก็ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

4. การฝึกอบรมและการเรียนรู้ (Training and Learning)

วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมและการเรียนรู้เกี่ยวกับแนวทางและหลักการของการจัดการความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมของบุคลากรในสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการความรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ภายในองค์กร โดยเฉพาะประโยชน์ที่จะได้จากการจัดการความรู้ซึ่งจะช่วยให้บุคลากรมองเห็นสิ่งที่จะได้จากการจัดการความรู้ โดยองค์กรควรพิจารณาให้มีการฝึกอบรมในหลากหลายรูปแบบเพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรเข้าถึงการฝึกอบรมได้สะดวก เช่น ฝึกอบรมผ่านระบบ Web-based Training เอกสารหรือคู่มือเพื่อช่วยในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นต้น ซึ่งในการนำไปปฏิบัติต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมการทำงานของบุคลากร นอกจากนี้องค์กรอาจพิจารณาหัวข้อเกี่ยวกับการจัดการความรู้ที่จะถูกนำไปผนวกเข้ากับการฝึกอบรมที่มีอยู่ในปัจจุบันขององค์กร

5. การวัดผล (Measurements)

การวัดผลและผลจากการวัดเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้องค์กรริเริ่มการจัดการความรู้ให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนได้ เนื่องจากการวัดผลมีส่วนสำคัญที่จะบอกถึงสถานะของกระบวนการหรือกิจกรรมต่างๆ ของการจัดการความรู้ภายในองค์กร เนื่องจากผลที่ได้สามารถสะท้อนถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลองค์กรซึ่งจะทำให้องค์กรได้ทบทวนแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ อันจะเป็นการปรับปรุงกระบวนการต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น การวัดผลของการจัดการความรู้นั้นเป็นเรื่องใหม่และไม่มีความชัดเจนนัก เนื่องจากการจัดการความรู้สามารถแทรกอยู่ในทุกๆ การปฏิบัติงานจึงเป็นเรื่องที่มีความละเอียดและซับซ้อนเป็นอย่างมากในการใช้เวลานานที่จะวัดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม พร้อมกันนี้การวัดผลสามารถปรับเปลี่ยนไปตามพัฒนาการของการจัดการความรู้ โดยองค์กรที่เริ่มดำเนินการจัดการความรู้จะวัดผลจากกิจกรรมที่จัดให้มีการจัดการความรู้ และเมื่อดำเนินการจัดการความรู้มาไ้ระยะเวลาหนึ่งสามารถวัดได้จาก

ปัจจัยส่งออก ซึ่งเป็นการวัดความคืบหน้าจากการดำเนินการจัดการความรู้เพื่อช่วยติดตามผลและปรับปรุงกิจกรรมหรือแผนงานต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการความรู้ได้

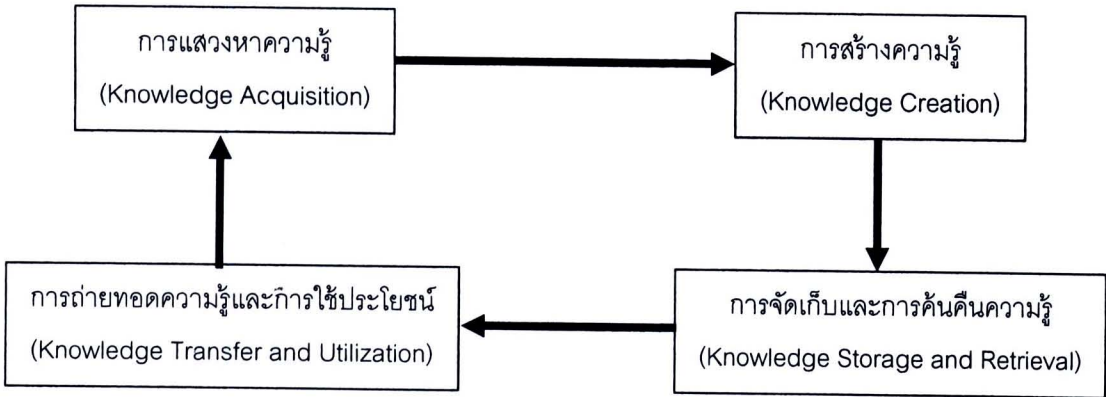
6. การยกย่องชมเชยและให้รางวัล (Recognition and Rewards)

การยกย่องชมเชยและการให้รางวัลเป็นแรงจูงใจในช่วงเริ่มต้นในการจัดการความรู้ซึ่งจะช่วยในการโน้มน้าวให้บุคลากรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเข้าร่วมกิจกรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และในระยะยาวองค์กรควรโน้มน้าวให้บุคลากรเห็นความสำคัญที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพของบุคลากรเอง รวมถึงการยกย่องชมเชยจากองค์กรโดยการเปิดโอกาสให้บุคลากรที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือเผยแพร่ความรู้ที่ตนเองเป็นผู้คิดค้นขึ้นมามีชื่อเป็นเจ้าของผลงานดังกล่าว ซึ่งจะส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความรู้สึกดีหรือวันที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อไป และที่สำคัญองค์กรควรปรับเปลี่ยนการยกย่องชมเชยและการให้รางวัลให้เหมาะสมกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอเพื่อเป็นการจูงใจให้บุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

แนวความคิดของ Xerox Corporation ซึ่งเป็นกรอบและแนวทางสำหรับกำหนดแผนงานในการจัดการความรู้ โดยให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การสื่อสาร การฝึกอบรมและการเรียนรู้ ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการเตรียมความพร้อมของบุคลากรทุกๆ ระดับ ส่วนกระบวนการและเครื่องมือในการจัดการความรู้ การวัดผลและการยกย่องชมเชยและการให้รางวัลเป็นการมุ่งเน้นถึงความสำเร็จในการจัดการความรู้ ซึ่งเมื่อผสมผสานทั้งหมดเข้าด้วยกันจะช่วยเสริมสร้างความสามารถในการทำงานที่เอื้อต่อการจัดการความรู้เป็นอย่างมาก

2. แนวความคิดของ Marquardt

การจัดการความรู้ตามแนวคิดของ Marquardt ได้นำเสนอแนวทางการจัดการความรู้ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยได้เสนอวิธีการจัดการความรู้ไว้ 4 ขั้น คือ 1) การแสวงหาความรู้ 2) การสร้างความรู้ 3) การจัดเก็บความรู้และค้นคืนความรู้ และ 4) การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ ดังแสดงในภาพ 7

ภาพ 7 วงจรการจัดการความรู้ของ Marquardt

ที่มา: กิริติ ยศยิ่งยง, 2549

1. การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition)

โดยองค์กรควรแสวงหาความรู้ที่มีประโยชน์และมีผลต่อการดำเนินงานจากแหล่งความรู้ทั้งภายในองค์กร เช่น การให้ความรู้แก่บุคลากร การเรียนรู้จากประสบการณ์ การดำเนินการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการต่างๆ หรือการลงมือปฏิบัติ เป็นต้น และความรู้จากภายนอกองค์กร เช่น การใช้มาตรฐานเปรียบเทียบ การจ้างที่ปรึกษา การรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การให้ความร่วมมือระหว่างองค์กร หรือการติดตามข่าวสารจากสื่อประเภทต่างๆ เป็นต้น

2. การสร้างความรู้ (Knowledge Creation)

เป็นการสร้างสรรค์ความรู้ขึ้นมาใหม่ โดยการสร้างความรู้ขึ้นมาภายในองค์กรเอง เช่น การถ่ายทอดความรู้จากคนหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง การผนวกความรู้ของแต่ละคนจนเกิดเป็นความรู้ใหม่หรือบุคลากรในองค์กรร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่องค์กรจัดขึ้นเพื่อสร้างความรู้ การเรียนรู้จากการปฏิบัติ หรือการทดลองโดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต เป็นต้น

3. การจัดเก็บและการค้นคืนความรู้ (Knowledge Storage and Retrieval)

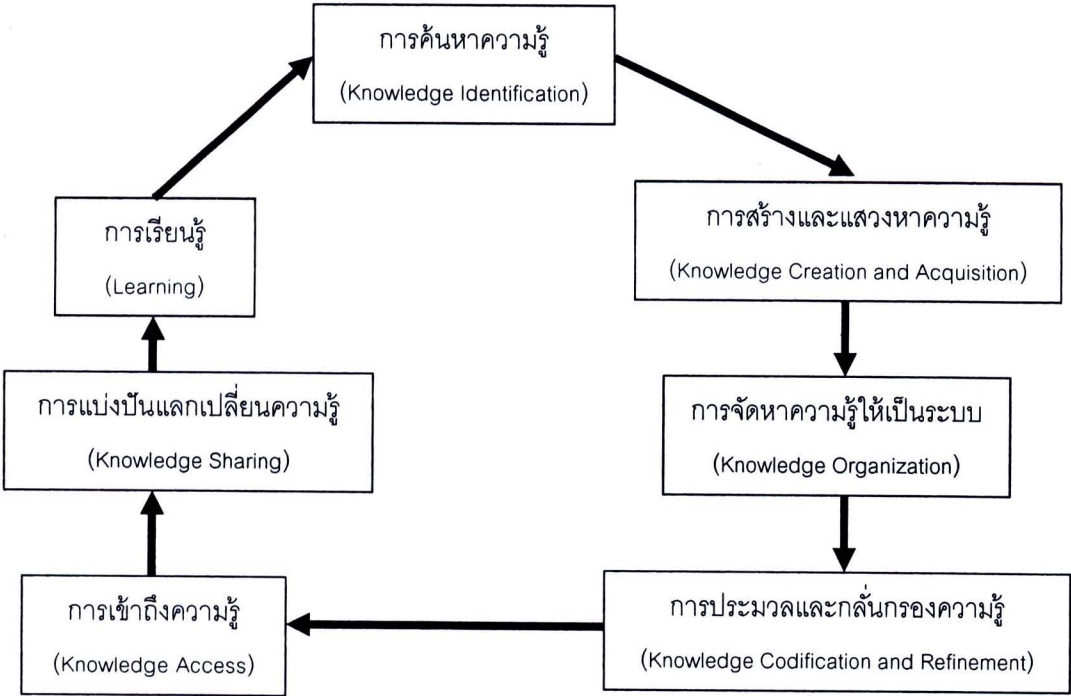
องค์กรต้องกำหนดถึงความรู้ที่องค์กรต้องการจัดเก็บองค์ความรู้ไว้โดยการใช้เทคนิคในการบันทึกฐานข้อมูลผ่านโครงสร้างและจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบที่สามารถค้นหาและส่งมอบความรู้ได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว โดยการจำแนกรายการต่างๆ บนพื้นฐานของการเรียนรู้ ซึ่งการสืบค้นความรู้เป็นการเข้าถึงความรู้ที่ผู้ใช้ต้องการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน แต่เนื่องด้วยความสามารถในการสืบค้นของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน องค์กรจึงต้องสร้างช่องทางหรือหมวดหมู่ตามความจำเป็นของการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ความรู้ ความชำนาญของ

บุคลากร การใช้สารสนเทศ และสถานที่จัดเก็บสารสนเทศ เพื่ออำนวยความสะดวกในการสืบค้นของบุคลากรทุกระดับ

4. การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ (Knowledge Transfer and Utilization)

องค์กรที่มีความสามารถในการเรียนรู้จะต้องมีการกระจายและถ่ายทอดความรู้ได้อย่างรวดเร็วและเหมาะสมโดยสามารถนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการถ่ายทอดความรู้ เช่น การฝึกอบรม การประชุมภายในองค์กร การศึกษาดูงาน การสับเปลี่ยนหมุนเวียนงาน การเล่าประสบการณ์ เป็นต้น

3. แนวความคิดของ Benjamin Franklin

ภาพ 8 วงจรการจัดการความรู้ของ Benjamin Franklin

ที่มา: บุญดี บุญญากิจ, 2549

1. การค้นหาคำถาม (Knowledge Identification)

การค้นหาคำถามว่าองค์กรมีความรู้อะไรบ้าง ในรูปแบบใด อยู่ที่ไหนและความรู้อะไรที่องค์กรจำเป็นต้องมี ทำให้องค์กรทราบว่าขาดความรู้อะไรบ้าง โดยทั่วๆ ไปองค์กรสามารถใช้

เครื่องมือที่เรียกว่า "Knowledge Mapping" หรือการทำแผนที่ความรู้ในขั้นตอนนี้เพื่อหาว่าความรู้ใดมีความสำคัญสำหรับองค์กรจัดลำดับความสำคัญของความรู้เหล่านั้น เพื่อให้องค์กรวางขอบเขตของการจัดการความรู้ และสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งประโยชน์ของแผนที่ความรู้คือช่วยให้เห็นภาพรวมของคลังความรู้ขององค์กร ทำให้องค์กรทราบว่ามีความรู้ที่ทับซ้อนกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ หรือไม่ ซึ่งก่อให้เกิดความสับสนในการจัดเก็บและรวบรวม และทำให้องค์กรทุกคนทราบว่าองค์กรมีความรู้อะไรและจะหาความรู้ที่ตนเองต้องการได้ที่ไหน นอกจากนี้ยังใช้เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางความรู้ที่องค์กรสามารถใช้เป็นฐานในการต่อยอดขยายความรู้ในเรื่องต่างๆ อย่างเป็นระบบ รวมทั้งการใช้เพื่อศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานและการเคลื่อนย้ายแหล่งข้อมูลความรู้ต่อระบบต่างๆ ในองค์กร

2. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)

จากแผนที่ความรู้ข้างต้นทำให้องค์กรทราบว่ามีความรู้ที่จำเป็นต้องมีอยู่หรือไม่ ถ้ามีแล้วองค์กรที่จะต้องหาวิธีการในการดึงความรู้จากแหล่งต่างๆ ที่อาจอยู่กระจัดกระจายไม่เป็นที่มารวมไว้เพื่อจัดทำเนื้อหาให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ สำหรับความรู้ที่จำเป็นต้องมีแต่ยังไม่มีนั้น องค์กรอาจสร้างความรู้ดังกล่าวจากความรู้เดิมที่มีอยู่ก็ได้ หรือนำความรู้จากภายนอกองค์กรมาใช้ นอกจากนี้้องค์กรอาจจะต้องพิจารณากำจัดความรู้ที่ไม่จำเป็นหรือล้าสมัยทิ้งไปเพื่อประหยัดทรัพยากรในการจัดเก็บความรู้เหล่านั้น หัวใจสำคัญของขั้นตอนนี้คือการกำหนดเนื้อหาของความรู้ที่ต้องการและการจัดเก็บความรู้ดังกล่าวให้ได้ ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ขั้นตอนนี้ประสบความสำเร็จคือบรรยากาศและวัฒนธรรมขององค์กรที่เอื้อให้บุคลากรกระตือรือร้นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อใช้ในการสร้างความรู้ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ระบบสารสนเทศก็มีส่วนช่วยให้บุคลากรสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันได้รวดเร็วขึ้นและทำให้การแสวงหาความรู้ใหม่ๆ จากภายนอกทำได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization)

เมื่อมีเนื้อหาความรู้ที่ต้องการแล้วองค์กรต้องจัดความรู้ให้เป็นระบบเพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบนั้นหมายถึงการจัดทำสารบัญและจัดเก็บความรู้ประเภทต่างๆ เพื่อให้การเก็บรวบรวม ค้นหาและนำมาใช้ทำได้ง่ายและรวดเร็ว โดยการแบ่งชนิดหรือประเภทของความรู้นั้นจะขึ้นอยู่กับว่าผู้เข้าไปใช้อย่างไร และลักษณะการทำงานของบุคลากรในองค์กรเป็นแบบไหน โดยทั่วไปการแบ่งประเภทความรู้สามารถแบ่งได้ตามความชำนาญหรือความเชี่ยวชาญของบุคลากรในองค์กร หรือแบ่งตามลักษณะงานหรือกระบวนการหรือหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่งการแบ่งประเภทของความรู้จะขึ้นอยู่กับการใช้

ความรู้นั้นๆ เช่น ถ้าเป็นความรู้ที่มีผู้ใช้มากและหลากหลายการแบ่งจะครอบคลุมความรู้มากมายหลายประเภท แต่ถ้าเป็นความรู้ที่ใช้เฉพาะกลุ่มการแบ่งจะไม่ครอบคลุมมากนักแต่จะลงลึกในรายละเอียด

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement)

นอกจากการจัดทำสารบัญความรู้อย่างเป็นระบบแล้วองค์กรต้องประมวลความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่ายและใช้ได้ง่ายซึ่งอาจทำได้ในหลายลักษณะ เช่น การจะทำหรือปรับปรุงรูปแบบของเอกสารให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งองค์กรจะช่วยให้การป้อนข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ การจัดเก็บ ค้นหาและใช้ข้อมูลทำได้สะดวกและรวดเร็ว การใช้ภาษาเดียวกันทั่วทั้งองค์กรโดยจัดทำอภิธานศัพท์ของคำจำกัดความ ความหมายของคำต่างๆ ที่แต่ละหน่วยงานใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้มีความเข้าใจตรงกันซึ่งจะช่วยให้การป้อนข้อมูล/ความรู้ การแบ่งประเภทและการจัดเก็บได้มาตรฐานเดียวกัน ที่สำคัญต้องมีการปรับปรุงอภิธานศัพท์ให้ทันสมัยตลอดเวลารวมทั้งต้องให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและเปิดใช้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และที่สำคัญควรมีการเรียบเรียง ตัดต่อ และปรับปรุงเนื้อหาให้มีคุณภาพดีในแง่ต่างๆ เช่น ความครบถ้วนเที่ยงตรง ทันสมัย สอดคล้องและตรงตามความต้องการของผู้ใช้

5. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access)

ความรู้ที่ได้มานั้นจะไม่มีประโยชน์หากไม่ถูกนำไปเผยแพร่เพื่อให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ได้ ดังนั้นองค์กรจะต้องมีวิธีการในการจัดเก็บและกระจายความรู้ทั้งความรู้ประเภท Explicit Knowledge และ Tacit Knowledge ซึ่งโดยทั่วไปการส่งหรือการกระจายความรู้ให้ผู้ใช้โดยการป้อนความรู้ (Push) คือ การส่งข้อมูลหรือความรู้ให้ผู้รับโดยผู้รับไม่ได้ร้องขอหรือต้องการหรือเรียกง่ายๆ ว่าเป็นแบบ Supply-based เช่น การส่งหนังสือเวียนแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ขาวสารต่างๆ หรือข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือบริการขององค์กร ซึ่งโดยทั่วๆ ไปมักจะทำให้ผู้รับรู้สึกว่าได้รับข้อมูล/ความรู้มากเกินไปหรือไม่ตรงตามต้องการ และการให้โอกาสเลือกใช้ความรู้ (Pull) คือ การที่ผู้รับสามารถเลือกรับหรือใช้แต่เฉพาะข้อมูล/ความรู้ที่ต้องการเท่านั้น ซึ่งทำให้ลดปัญหาการได้รับข้อมูล/ความรู้ที่ไม่ต้องการมากเกินไป (Information Overload) การกระจายความรู้แบบนี้เป็นแบบ "Demand-based" โดยองค์กรควรทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการกระจายความรู้เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ใช้ข้อมูล/ความรู้

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing)

การจัดทำเอกสาร ฐานความรู้ รวมทั้งการทำสมุดหน้าเหลืองโดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้จะช่วยให้เข้าถึงความรู้ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น อย่างไรก็ตามวิธีการดังกล่าวใช้ได้ดีสำหรับความรู้ประเภท Explicit Knowledge เท่านั้น สำหรับการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ประเภท Tacit Knowledge นั้นจะต้องทำด้วยการพบปะกันตัวต่อตัวหรือเป็นกลุ่ม หรือที่ Ikujiro Nonaka เรียกว่า Socialization ซึ่งอาจทำได้ในหลายรูปแบบ จากการศึกษาพบว่าองค์กรส่วนใหญ่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จในการทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างทั่วถึงเท่าไรนัก สาเหตุเนื่องมาจากอุปสรรคหลักๆ ดังนี้

ตาราง 1 แสดงอุปสรรคของการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้

ชนิดของอุปสรรค	อุปสรรค
ตัวบุคคล	1. มีทัศนคติที่ว่าคุณรู้คืออำนาจ 2. ไม่ทราบว่าสิ่งที่ตนเองรู้มีประโยชน์กับคนอื่นหรือไม่ 3. ไม่ทราบว่าคนอื่นไม่รู้สิ่งที่ตนเองรู้ 4. ไม่เห็นประโยชน์ ไม่มีแรงจูงใจของการแลกเปลี่ยนความรู้ 5. ไม่มีเวลาและความมุ่งมั่นเพียงพอในการเรียนรู้จากผู้อื่น 6. ไม่มีความสัมพันธ์หรือความคุ้นเคยเพียงพอกับบุคคลที่ต้องการแลกเปลี่ยนความรู้ด้วย (ยังไม่ไว้เนื้อเชื่อใจกัน)
ส่วนรวม/ โครงสร้าง	1. ยังไม่มีกระบวนการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นระบบ 2. ผู้บริหารไม่ให้การสนับสนุน 3. ระบบสารสนเทศไม่เอื้อ 4. ยังไม่มีกระบวนการยกย่องชมเชยหรือให้รางวัลแก่ผู้ที่แลกเปลี่ยนหรือถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น
ค่านิยม/ วัฒนธรรมองค์กร	1. ไม่มีภาษากลาง (Common Language) ที่เข้าใจและใช้ร่วมกันได้ 2. มีการแข่งขันระหว่างหน่วยงานสูง 3. บุคลากรไม่ให้ความร่วมมือ ไม่เปิดเผย 4. ผู้บริหารไม่ยอมรับความล้มเหลวที่เกิดขึ้นจากการลองสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ

ที่มา: บุญดี บุญญาภิจ, 2549

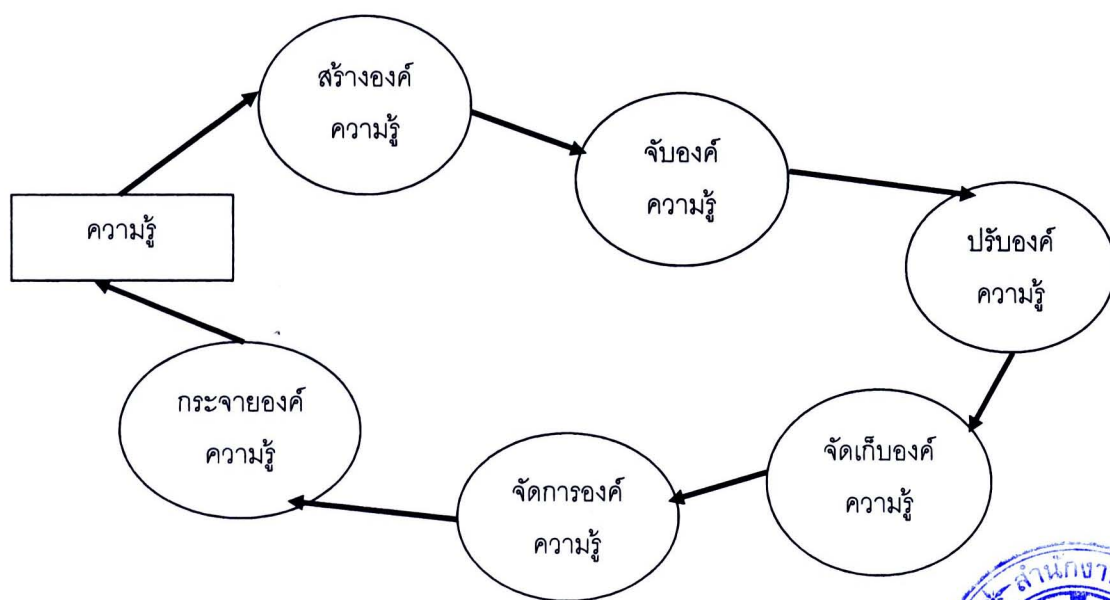
จะเห็นได้ว่าอุปสรรคส่วนใหญ่เป็นเรื่องของทัศนคติและวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งเป็นสิ่งที่องค์กรควรจะปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนส่วนใหญ่ให้เห็นประโยชน์ของการแบ่งปันความรู้ เปิดกว้างและยอมรับกันมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์ ส่วนการแบ่งปันความรู้ ประเภท Tacit Knowledge นั้นทำได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความต้องการและวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งโดยส่วนใหญ่มักจะใช้วิธีผสมผสานเพื่อให้บุคลากรได้เลือกใช้วิธีการตามความถนัดและสะดวก เช่น การแบ่งทีมข้ามสายงาน (Cross – Functional Team) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community of Practice หรือ CoP) ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System) การสับเปลี่ยนงาน (Job Rotation) และการยืมตัวบุคลากรมาช่วยงาน (Secondment) หรือเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Forum) เป็นต้น

7. การเรียนรู้ (Learning)

วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการจัดการความรู้คือ การเรียนรู้ของบุคลากรและนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ แก้ไขปัญหาและปรับปรุงองค์กร ดังนั้นขั้นตอนนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะถึงแม้องค์กรจะมีวิธีการในการกำหนด รวบรวม คัดเลือก ถ่ายทอด และแบ่งปันความรู้ที่ดีเพียงใดก็ตาม หากบุคลากรไม่ได้เรียนรู้และนำไปใช้ประโยชน์ก็เป็นการสูญเปล่าของเวลาและทรัพยากรที่ใช้ องค์กรจะต้องกระตุ้นและสร้างบรรยากาศที่ทำให้บุคลากรทุกคนกล้าคิด กล้าทำ กล้าลองผิดลองถูก โดยผู้บริหารจะต้องยอมรับผลลัพธ์ที่จะออกมาไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จหรือล้มเหลวเพราะกระบวนการเรียนรู้มิได้ขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ แต่มาจากประสบการณ์ที่ได้รับในการลองนำความรู้ที่ได้มาฝึกปฏิบัติ หากล้มเหลวก็จะไม่ทำผิดซ้ำสองอีก อย่างไรก็ตามการเรียนรู้ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะต้องสอดคล้องกับทิศทางและค่านิยมขององค์กรด้วย

4. แนวความคิดของ Turban, et al.

การจัดการความรู้ตามแนวคิดของ Turban, et al. มีเป้าหมายเพื่อให้องค์กรรับรู้ถึงองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนและองค์ความรู้ที่เก็บสะสมไว้ในองค์กร ซึ่งองค์กรสามารถนำความรู้ที่มีอยู่เหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยองค์กรได้ให้ความสำคัญกับความรู้นี้ประเภท Tacit Knowledge และ Explicit Knowledge ผสมผสานเข้ากับระบบสารสนเทศหรือที่เรียกว่า Knowledge Management Systems (KMS) โดย Turban, et al. ได้กำหนดวงจรของความรู้ไว้ 6 ขั้นตอนซึ่งหมุนเวียนกันตลอดเวลา ดังนี้

ภาพ 9 วงจรการจัดการความรู้ของ Turban, et al.

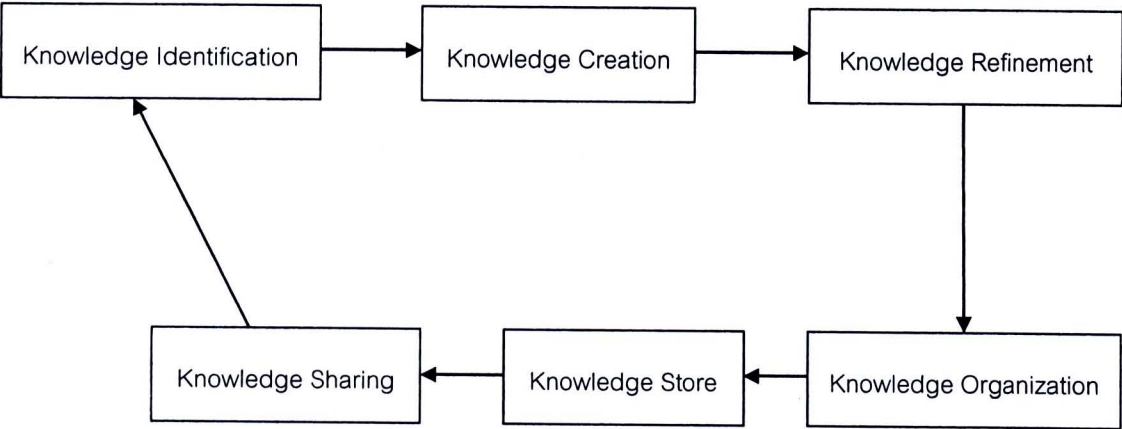

ที่มา: บุญดี บุญญาภิจ, 2549

1. การสร้างองค์ความรู้ (Create Knowledge) เป็นการสร้างองค์ความรู้โดยการให้บุคลากรค้นหาวิธีการปฏิบัติงานแบบใหม่ๆ หรือพัฒนาสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาจากองค์ความรู้ภายนอกองค์กร
2. การจับองค์ความรู้ (Capture Knowledge) องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นสามารถบอกได้ถึงคุณค่าในการนำมาปฏิบัติงานหรือแนวทางที่เหมาะสม
3. การปรับองค์ความรู้ให้เหมาะสม (Refine Knowledge) องค์ความรู้ใหม่ต้องจัดให้พร้อมต่อการใช้ปฏิบัติงาน โดยการเปลี่ยนความรู้ประเภท Tacit Knowledge เป็น Explicit Knowledge
4. การจัดเก็บองค์ความรู้ (Store Knowledge) เป็นการจัดเก็บความรู้ให้อยู่ในรูปแบบที่เหมาะสมกับองค์ความรู้เหล่านั้น
5. การบริหารจัดการองค์ความรู้ (Manage Knowledge) การจัดเก็บความรู้ให้เป็นปัจจุบันเพื่อความถูกต้องและสอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้น
6. การกระจายองค์ความรู้ (Disseminate Knowledge) เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังบุคลากรและองค์กรได้ทุกสถานที่และทุกเวลาเมื่อต้องการใช้องค์ความรู้เหล่านั้น

กระบวนการจัดการความรู้

จากการศึกษากรอบแนวความคิดการจัดการความรู้ข้างต้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับเปลี่ยนบางลักษณะของกรอบแนวความคิดของ Xerox Corporation, Marquardt, Benjamin Franklin และ Turban, et al. เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับการศึกษาการจัดการความรู้ในระดับชุมชน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษากระบวนการจัดการความรู้ดังนี้

ภาพ 10 กระบวนการจัดการความรู้

- 1. การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) การค้นหาความรู้ เป็นการค้นหาว่าชุมชนมีองค์ความรู้โดยอยู่บ้าง ในรูปแบบใด ความรู้ดังกล่าวนั้นอยู่กับใคร และองค์ความรู้เหล่านั้นมีความสำคัญอย่างไรกับชุมชน
- 2. การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) จากการค้นหาความรู้ทำให้ทราบว่าองค์ความรู้ใดบ้างมีความจำเป็นกับชุมชน จากนั้นจึงหาวิธีการในการนำองค์ความรู้เหล่านั้นจากแหล่งต่างๆ ที่อาจอยู่กระจัดกระจายในชุมชนมารวบรวมไว้เพื่อจัดทำเนื้อหาให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการของชุมชน และสำหรับความรู้ที่จำเป็นแต่ยังไม่มีในชุมชนนั้น ชุมชนต้องสร้างความรู้ดังกล่าวจากความรู้เดิมที่มีอยู่เดิมหรือนำความรู้จากภายนอกชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป
- 3. การกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Refinement) เป็นการประมวลผลคัดกรองและกลั่นกรองความรู้ที่ได้จากการค้นหาความรู้และสร้างความรู้โดยใช้รูปแบบและภาษาที่สื่อสารเข้าใจได้ง่าย สามารถค้นหาและนำมาใช้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และที่สำคัญควรมีการเรียบเรียง ตัดต่อและปรับปรุงเนื้อหาให้มีคุณภาพดีในแง่ต่างๆ เช่น ความครบถ้วน เทียบตรง ทันสมัย สอดคล้องและตรงตามความต้องการของชุมชน

4. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เมื่อทำการกลั่นกรองความรู้เรียบร้อย ดังนั้นเพื่อให้ง่ายต่อการนำองค์ความรู้ดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์จึงต้องจัดการองค์ความรู้ให้เป็นระบบระเบียบตามประเภทของความรู้

5. การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Store) สามารถจัดเก็บองค์ความรู้ไว้ในรูปแบบต่างๆ เช่น เอกสาร ไฟล์ข้อมูลในคอมพิวเตอร์ หรือวีดิทัศน์ เป็นต้น ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะการใช้ความรู้ของชุมชนเพื่อความสะดวกต่อการนำองค์ความรู้มาใช้เป็นสำคัญ

6. การแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้หรือก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ขึ้น โดยการนำองค์ความรู้ที่ได้จัดเก็บไว้ในรูปแบบต่างๆ มาดำเนินการแลกเปลี่ยนความรู้

ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านดอกบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตุน อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านดอกบัว

บ้านดอกบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตุน อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา เดิมชื่อบ้านบัว มีลักษณะเป็นป่า โดยมีปู่ติบและย่าสมนาสองสามีภรรยา และมีปู่อีกคนไม่ทราบชื่อ เริ่มแรกมีบ้านอยู่เพียง 2 หลังเท่านั้น ปู่ติบและย่าสมนาเดิมเป็นคนบ้านตุนกลาง มีอาชีพทำไร่ทำสวนและเลี้ยงสัตว์ เห็นพื้นที่ป่าแห่งนี้ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การประกอบอาชีพจึงได้ย้ายเข้ามาอยู่เป็นครอบครัวแรก ต่อมาปู่บัวได้ติดตามมาอยู่ด้วย อยู่มาวันหนึ่งในตอนเช้าปู่บัวซึ่งเป็นคนแข็งแรงมากได้ไปเก็บใบพลูและมีเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้น คือ เสือได้ตระครุบและกัดปู่บัวจนตาย ณ ที่นี้เป็นบ้านดอกบัวในปัจจุบัน ชาวบ้านจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านบัวหรือบ้านดอกบัวมาจนถึงปัจจุบัน (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองพะเยา, 2551, หน้า 1-5)

ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ หมู่ที่ 9	บ้านเหล่า	ตำบลบ้านตุน
ทิศใต้	ติดต่อกับ หมู่ที่ 6	บ้านห้วยลึก	ตำบลบ้านตุน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ หมู่ที่ 2,3	บ้านตุนกลาง	ตำบลบ้านตุน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ หมู่ที่ 5	บ้านห้วยหม้อ	ตำบลบ้านตุน

สภาพภูมิประเทศ

ทิศตะวันตกติดกับบ้านห้วยหม้อและภูเขาที่กั้นระหว่างอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ลักษณะพื้นที่ลาดเอียงจากทิศตะวันตกมาทางทิศตะวันออก และจากทิศเหนือมาทางทิศใต้มีลำน้ำห้วยแม่ตุนไหลผ่านหมู่บ้าน สภาพอากาศมี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝนและฤดูหนาว

การคมนาคม

ลักษณะทางเดินในชุมชนสะอาดและสะดวก ส่วนใหญ่จะเป็นถนนคอนกรีต และแต่ละซอยจะมีขนาดไม่เท่ากัน รถยนต์สามารถเข้าออกได้สะดวก ส่วนใหญ่สมาชิกในชุมชนจะใช้รถจักรยาน รถจักรยานยนต์และการเดินเท้า ส่วนการเข้าออกถนนสายหลักจะมีรถสองแถววิ่งผ่านภายในหมู่บ้าน

ลักษณะทางสังคม

ความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนมีลักษณะความเป็นอยู่ที่ไม่แตกต่างกัน มีครอบครัวที่อยู่กันแบบเครือญาติ พี่พาค้ำซึ่งกันและกัน โดยสมาชิกในชุมชนรู้จักกันหมดทุกครัวเรือน การประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร รับจ้าง และมีการรวมกลุ่มร่วมทำกิจกรรม เช่น การจักสานแข่ง การจักสานส้มไก่ การจักสานผักตบชวา และการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น สมาชิกในชุมชนมีวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อเหมือนคนล้านนาทั่วไป เช่น ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยมีการตั้งศาลพระภูมิไว้เพื่อปกป้องรักษาไว้เกือบทุกครัวเรือน และสมาชิกชุมชนบ้านดอกบัวทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ลักษณะการปกครองของชุมชนบ้านดอกบัว

บ้านดอกบัวอยู่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านต๋อน โดยมีนายบาลบุญคำ เป็นผู้ใหญ่บ้าน และมีการบริหารจัดการของชุมชนบ้านดอกบัวแบบกระจายอำนาจ โดยมีการแบ่งการปกครองออกเป็นคุ้ม จำนวน 10 คุ้ม ดังนี้

1. คุ้มร่วมใจพัฒนา	นางสาววันธิตา ขยันดี	หัวหน้าคุ้ม
2. คุ้มมิตรภาพทอง	นางอัมรา มาผัด	หัวหน้าคุ้ม
3. คุ้มวิถีพอเพียง	นายลำชวน มูลเงิน	หัวหน้าคุ้ม
4. คุ้มราชพฤกษ์	นางกานจันทร กิ่งวงศ์	หัวหน้าคุ้ม
5. คุ้มตามรอยพ่อ	นายพวง ดุติ	หัวหน้าคุ้ม
6. คุ้มร่วมใจพัฒนา 2	นายทองสุข สมเต็ม	หัวหน้าคุ้ม
7. คุ้มตามรอยพ่อ 2	นายเกษม สองคำชุม	หัวหน้าคุ้ม
8. คุ้มราชพฤกษ์ 2	นายไชยยา วงศ์เรือง	หัวหน้าคุ้ม
9. คุ้มวิถีพอเพียง 2	นางผัดแก้ว งามเมือง	หัวหน้าคุ้ม
10. คุ้มมิตรภาพทอง 2	นายสมบัติ ครองไชย	หัวหน้าคุ้ม

โดยแต่ละคุ้มจะมีหัวหน้าประจำคุ้มภายใต้การบริหารของคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 10 คน ได้แก่

1. นายบาล บุญกำ
2. นายเจริญ งามเมือง
3. นายพวง ดุติ
4. นายชัยพินิจ ปานา
5. นายสุกิจ มูลเงิน
6. นายทักษิณ วงศ์เรือง
7. นายไชยยา วงศ์เมือง
8. นายเอี่ยม มูลเงิน
9. นายสุนทร อินถึง
10. นายอุดม จันทร์สม

ลักษณะของประชากร

บ้านดอกบัวมีบ้านเรือน จำนวน 215 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งสิ้น 763 คน แบ่งเป็น ชาย จำนวน 379 คน และหญิง จำนวน 384 คน ซึ่งสมาชิกที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านดอกบัวเป็นคนพื้นเมือง พูดภาษาคำเมือง และมีภาษาราชการเป็นภาษาไทยกลาง มีการตั้งบ้านเรือนรวมกันเป็นกลุ่ม

ลักษณะการประกอบอาชีพ

สมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชนบ้านดอกบัวมีการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ และอาชีพหัตถกรรมจักสาน โดยมีกลุ่มอาชีพจักสานแข่งไม้ไผ่เป็นอาชีพที่ทำให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เป็นจำนวนมาก จึงทำให้เกือบทุกครัวเรือนสนใจและทำการจักสานแข่งและสู้ไม้ไผ่เป็นอาชีพเสริม

ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน

1. ข้าว
2. กล้วยแพงโกล่า
3. ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ เช่น เชิง
4. ผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา

ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนบ้านดอกบัว

ศิลปวัฒนธรรมของบ้านดอกบัวที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ การเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสในชุมชน การปกครองแบบเครือญาติ และมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เด่นคือ การจักสานแข่งและสุมไก่อจากไม้ไผ่ ส่วนด้านการพัฒนาหมู่บ้านนั้น ผู้นำได้จัดให้มีการประกวดคุ่มเป็นประจำ เพื่อให้มีความตื่นตัวในการช่วยกันรักษาความสะอาดเรียบร้อยของชุมชน และสิ่งที่นับถือและสืบทอดกันมานานคือ พิธีกรรมความเชื่อทางศาสนาและไสยศาสตร์ ซึ่งถือเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในชุมชนให้มีความรักและสามัคคี

ประเพณีและเทศกาลประจำปี

ประเพณีพื้นบ้านของชุมชนบ้านดอกบัว เป็นประเพณีที่เหมือนกับชุมชนอื่นๆ ในเขตภาคล้านนาหรือภาคเหนือตอนบน เช่น ประเพณีการฟังเทศน์เดือนยี่เป็ง ประเพณีตานก๋วยสลากภัตร ประเพณีวันสงกรานต์ ประเพณีตานข้าวใหม่ ประเพณีบวชนาค ประเพณีทำบุญวันเข้าพรรษาและออกพรรษา

ผลงานตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

จากการที่ชุมชนบ้านดอกบัวได้ยึดทางสายกลางในการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชุมชนจึงก่อให้เกิดการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองมาโดยตลอดและประสบผลสำเร็จ (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองพะเยา, 2551, หน้า 22-66) ดังนี้

1. ด้านความพอประมาณ

1.1 ชุมชนส่งเสริมให้ครัวเรือนมีการผลิตเพื่อบริโภคในชุมชน หากมีเหลือจึงขาย (คิดเป็นร้อยละ 100 ของครัวเรือนทั้งหมด)

1.1.1 ส่งเสริมการปลูกข้าวนาปี จำนวน 180 ครัวเรือน และเหลือจากการบริโภคแล้วจึงมีการจำหน่ายให้กับชุมชนอื่นๆ จึงทำให้เกิดรายได้ปีหนึ่งประมาณ 18,000 บาทต่อไร่

1.1.2 ส่งเสริมการปลูกข้าวญี่ปุ่น จำนวน 8 ครัวเรือนครัวเรือน และเหลือจากการบริโภคแล้วจึงมีการจำหน่ายให้กับชุมชนอื่นๆ จึงทำให้เกิดรายได้ปีหนึ่งประมาณ 6,000 บาทต่อไร่

1.1.3 ส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ จำนวน 20 ครัวเรือน และเหลือจากการบริโภคแล้วจึงมีการจำหน่ายให้กับชุมชนอื่นๆ จึงทำให้เกิดรายได้ปีหนึ่งประมาณ 500 บาทต่อครัวเรือน

1.1.4 ส่งเสริมการปลูกผักสวนครัวทุกครัวเรือน ทำให้มีการลดรายจ่ายในครัวเรือนปีละ 5,000 บาทต่อปี

1.1.5 ส่งเสริมการเลี้ยงวัวพันธุ์พื้นเมือง จำนวน 50 ครัวเรือน ซึ่งเป็นอีกอาชีพหนึ่งซึ่งปีหนึ่งๆ สามารถสร้างรายได้ปีหนึ่งประมาณ 600,000 บาทต่อปี

1.1.6 ส่งเสริมการเลี้ยงโคขุน จำนวน 10 ครัวเรือน ซึ่งเป็นรายได้ให้กับชุมชนทำให้เกิดรายได้ประมาณ 700,000 บาทต่อปี

1.1.7 ส่งเสริมการเลี้ยงไก่ทุกครัวเรือน ทำให้ครัวเรือนลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนปีละ 5,000 บาทต่อปี

1.1.8 ส่งเสริมการเลี้ยงปลาทุกครัวเรือน ทำให้ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนปีละ 5,000 บาทต่อปี

1.1.9 ส่งเสริมการปลูกข้าวโพด จำนวน 20 ครัวเรือน และเหลือจากการบริโภคแล้วจึงมีการจำหน่ายให้กับชุมชนอื่นๆ จึงทำให้เกิดรายได้ประมาณ 5,000 บาทต่อปี

1.2 ชุมชนมีการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจชุมชนให้เติบโตเป็นลำดับขั้นตอน ในอดีตชุมชนคนบ้านดงบัวมีการบริการด้านเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไม่เป็นรูปธรรม ต่อมา มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้จึงมีการปรับเปลี่ยนมีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการของแต่ละกลุ่ม เช่น

1.2.1 ด้านการเกษตร

1) การปลูกข้าว จากศักยภาพของชุมชนที่มีสภาพภูมิอากาศสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมในการทำนาเป็นอาชีพหลัก เนื่องจากมีน้ำเพียงพอ จากเดิมมีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีซึ่งมีราคาสูงประกอบกับค่าแรงงานสูง ต่อมาจึงมีการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ และมีการปรับเปลี่ยนการลดต้นทุนการผลิตโดยการทำปุ๋ยหมักปุ๋ยชีวภาพในการทำนา ประกอบกับในชุมชนมีการเลี้ยงวัวมากจึงมีมูลสัตว์จำนวนมาก จึงมีแนวความคิดนำมูลสัตว์มาทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ และลดค่าแรงงานโดยการลงแขกในการทำนา และลดรายจ่ายในการปลูกโดยการห่อข้าวไปกินกัน

2) การปลูกผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือนเพื่อลดรายจ่ายหากเหลือจึงจำหน่าย ทำให้ประชาชนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

3) การปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อการบริโภคในครัวเรือน พร้อมทั้งเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน

4) การเลี้ยงวัวพันธุ์พื้นเมืองและโคขุน โดยมีกลุ่มเลี้ยงวัวพันธุ์พื้นเมืองและกลุ่มเลี้ยงโคขุน ซึ่งมีการเลี้ยงเป็นจำนวนมากจึงทำให้มีมูลวัวมาก จึงมีการเลี้ยงแบบ

เศรษฐกิจแบบครบวงจร โดยการนำมูลวัวมาทำแก๊สหุงต้มชีวภาพ เพื่อลดรายจ่ายอีกทางหนึ่งของครัวเรือน

5) การเลี้ยงปลาเพื่อการบริโภคในครัวเรือน เพื่อเป็นการบริหารการจัดการค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว

1.2.2 ด้านการเพิ่มรายได้ของชุมชน เริ่มแรกสมาชิกในชุมชนมีความคิดแบบต่างคนต่างทำ ทำคนเดียวไม่มีการรวมกลุ่มกันจัดทำ แต่ปัจจุบันได้มีการรวมกลุ่มขึ้น เช่น

1) การจักสานแข่ง/สู้มโก๋ ในชุมชนมีศักยภาพคือมีไม้ไผ่รวกซึ่งเป็นภูมิปัญญาในท้องถิ่นในการจักสานจึงมีการรวมกลุ่มเล็กๆ ทำกันเองเพื่อใช้และจำหน่ายในหมู่บ้านตำบลเดียวกัน และต่อมาได้มีการรวมตัวเป็นกลุ่มใหญ่ที่มีสมาชิกเป็นจำนวนมาก มีการระดมเงินออม และขยายไปในชุมชนอื่นๆ โดยมีเครือข่ายหมู่บ้าน/ตำบลที่ใกล้เคียงจากการรวมกลุ่มกัน และยังเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงและทำรายได้ให้กับครัวเรือนเป็นอย่างดี และยังเป็นสินค้า OTOP ของจังหวัดพะเยา

2) การปลูกหญ้าแพงโกล่า โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐได้เข้ามาส่งเสริมการปลูกหญ้าให้กับครัวเรือนที่เลี้ยงวัว ซึ่งขาดแคลนหญ้าในการเลี้ยงวัวพันธุ์พื้นเมืองและโคขุน ซึ่งเป็นการเลี้ยงแบบธรรมชาติ บางฤดูกาลขาดแคลนหญ้าให้วัวและโคขุนไม่สมบูรณ์ เจริญเติบโตช้า เจ้าหน้าที่ของรัฐได้มาสนับสนุนในการปลูกหญ้าแพงโกล่าเพื่อให้ชุมชนไว้เลี้ยงวัวและได้ทดลองปลูกเพียง 1 - 2 รายเท่านั้น ต่อมาการปลูกหญ้าทำให้เกิดผลดี จึงมีการรวมกลุ่มและขยายผลการปลูกเพิ่มขึ้น ทำให้มีรายได้เข้าในชุมชนอีกชนิดหนึ่ง

3) การจักสานผักตบชวา เป็นอาชีพเสริมอีกอาชีพหนึ่งในชุมชนใกล้เคียงมีวัตถุดิบ และเพื่อเป็นการกำจัดผักตบชวาจึงมีการรวมกลุ่มจักสานผักตบชวาชั้นภายในหลังฤดูเก็บเกี่ยว

1.3 ชุมชนสนับสนุนให้ครัวเรือนออมเงิน (คิดเป็นร้อยละ 95 ของครัวเรือนทั้งหมด) ชุมชนบ้านดอแก้วมีการณรงค์ในการออมเงินของชุมชน ซึ่งมีกลุ่มต่างๆ ดังนี้

1.3.1 กองทุนหมู่บ้าน มีการออมเงินจำนวน 120 ครัวเรือน ณ ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่ม จำนวน 198 คน และมีเงินออมเป็นเงิน 150,000 บาท และเงินทุนดำเนินการ 1,115,000 บาท

1.3.2 โครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจนมีการออมเงินจำนวน 62 ครัวเรือน ณ ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 62 คน มีเงินออมและเงินทุนหมุนเวียนรวมทั้งสิ้น 285,292.68 บาท

1.3.3 กลุ่มออมทรัพย์ซึ่งมีการออมเงินจำนวน 88 ครั้วเรือน ณ ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 88 คน มีเงินออมและเงินทุนหมุนเวียนรวมทั้งสิ้น 295,261 บาท

1.3.4 กลุ่มแม่บ้านมีการออมเงินจำนวน 100 ครั้วเรือน ณ ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 100 คน มีเงินออมและเงินทุนหมุนเวียนรวมทั้งสิ้น 50,000 บาท

1.3.5 กลุ่มเลี้ยงวัวพันธุ์พื้นเมืองมีการออมเงินจำนวน 50 ครั้วเรือน ณ ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 50 คน มีเงินออมและมีเงินทุนหมุนเวียนรวมทั้งสิ้น 96,451 บาท

1.3.6 กลุ่มจักสานผักตบชวามีการออมเงินจำนวน 25 ครั้วเรือน ณ ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 25 คน มีเงินออมและมีเงินทุนหมุนเวียนรวมทั้งสิ้น 25,000 บาท

1.3.7 กลุ่มปลูกหญ้าแพงโกล่ามีการออมเงินจำนวน 25 ครั้วเรือน ณ ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 25 คน มีเงินออมและมีเงินทุนหมุนเวียนทั้งสิ้น 25,000 บาท

1.3.8 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการออมเงินจำนวน 30 ครั้วเรือน ณ ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 30 คน มีเงินออมและมีเงินทุนหมุนเวียนทั้งสิ้น 35,000 บาท

1.4 ชุมชนสนับสนุนให้ครัวเรือนทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย (คิดเป็นร้อยละ 95 ของครัวเรือนทั้งหมด) สมาชิกในชุมชนบ้านดอกบัว มีการจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นประจำ เพื่อนำข้อมูลในการจัดทำบัญชีมาวิเคราะห์รายได้ ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และนำมาวิเคราะห์แต่ละครัวเรือนเพื่อนำมารวมในระดับชุมชนว่ามีรายได้ ค่าใช้จ่ายเท่าใด เพื่อนำมาวางแผนการใช้จ่ายเงินในชุมชน

1.5 ชุมชนสนับสนุนให้ครัวเรือนวางแผนการใช้จ่ายและจัดสรรค่าใช้จ่ายอย่างเหมาะสม (คิดเป็นร้อยละ 95 ของครัวเรือนทั้งหมด) โดยส่วนใหญ่จะนำข้อมูลจากการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อทำให้สมาชิกในชุมชนได้รู้ถึงรายได้ ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนและชุมชนมาวิเคราะห์หาปัญหาอุปสรรคในการใช้จ่ายของแต่ละครัวเรือน แล้วนำปัญหาเหล่านั้นมาจัดเวทีประชาคมและร่วมกันวางแผนการใช้จ่ายของครัวเรือนและชุมชน เพื่อวางแผนให้ความเป็นอยู่ของครัวเรือน ชุมชนอย่างพอเพียงสามารถพึ่งตนเองได้

2. ด้านความมีเหตุผล

2.1 ชุมชนส่งเสริมการมีส่วนร่วมและพัฒนาขีดความสามารถของสมาชิกในชุมชน เนื่องในการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมโดยการสร้างรายได้ให้สมาชิกในชุมชน โดยมีการพัฒนาความสามารถ หากไม่มีความสามารถจะหาแนวทางมาพัฒนาอาชีพ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ และยังมีการกระจายอำนาจในการปกครองออกเป็นคุ้มๆ จำนวน 10 คุ้ม เพื่อให้ง่ายต่อการปกครองและยังมีการรวมกลุ่มกันทำอาชีพหลายๆ อาชีพ เช่น กลุ่มจักสานแข่ง กลุ่มเลี้ยงวัว

กลุ่มปลูกหญ้าแฝกโกล่า กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มจักสานผักตบชวา เป็นต้น โดยเกิดจากความต้องการที่เหมือนกันและยังมีการเสนอขอรับการสนับสนุนวิทยากรภายนอกที่มีความรู้ความสามารถ มาฝึกสอนวิชาการด้านอาชีพต่างๆ และสรรหาอุปกรณ์ในการจักสานที่ทันสมัยมาปรับใช้ในกลุ่มอาชีพต่างๆ อีกด้วย

2.2 ชุมชนส่งเสริมให้มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ติดตามประเมินผล โดยสมาชิกในชุมชนมีการจัดเวทีประชาคมเสนอปัญหาและร่วมคิด ร่วมทำการวางแผน การพัฒนาหมู่บ้านเพื่อเสนอปัญหาต่างๆ และความต้องการของชุมชนให้ที่ประชุมรับทราบด้วยระบบประชาธิปไตย โดยผู้นำในชุมชนเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนเสนอความคิดเห็น เพื่อนำมาวางแผนการพัฒนาชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำการวางแผน การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการร่วมเสนอปัญหาต่างๆ และความต้องการของสมาชิกในชุมชนให้ที่ประชุมรับทราบเพื่อนำปัญหาต่างๆ ในชุมชนมาคุยกันเพื่อหาแนวทางแก้ไข คิดร่วมกัน สำหรับปัญหาที่ชุมชนแก้ไขหรือดำเนินการเองได้ก็จะช่วยกันหาวิธีแก้ไขโดยชุมชนเอง และที่แก้ไขไม่ได้ก็จะเสนอขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนต่อไป และยังมีคณะกรรมการชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำในชุมชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการช่วยกันตรวจสอบ ติดตามผลการดำเนินกิจกรรมในชุมชนได้

2.3 ชุมชนมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยชุมชนมีการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านเป็นประจำทุกเดือนหลังจากที่ผู้ใหญ่บ้านประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้านประจำเดือนมาแล้ว เพื่อนำข้อราชการต่างๆ มาประชาสัมพันธุ์ให้สมาชิกในชุมชนได้รับรู้ข่าวสารต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน โดยการนำปัญหาอุปสรรคในชุมชนมาคุยกันในการจัดเวทีแต่ละครั้งเพื่อนำปัญหาเหล่านั้นมาแก้ไขร่วมกัน

2.4 ชุมชนจัดทำแผนชุมชนโดยอาศัยความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน ซึ่งในการทำแผนชุมชนแต่ละครั้ง สมาชิกในชุมชนให้ ความร่วมมือเป็นอย่างดี เป็นประจำทุกปี และบางครั้งมีงานเร่งด่วนสามารถเชิญคณะกรรมการชุมชนและผู้นำในชุมชนมาร่วมกันปรับแผนชุมชนเพื่อให้เข้าแผนงานและโครงการที่ต้องการ โดยการนำข้อมูลต่างๆ ของชุมชนมาวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางการแก้ไขร่วมกัน เช่น

2.4.1 ข้อมูลทางกายภาพ เช่น ประชากร สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ

2.4.2 ข้อมูลทางสังคม การเมือง การปกครอง ประวัติความเป็นมาของชุมชน ผู้นำ กลุ่ม องค์กรต่างๆ การศึกษา ปัญหาทางสังคม การปกครอง

2.4.3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ เช่น การประกอบอาชีพหลักและเสริม ความรู้ ความชำนาญในการทำงาน ข้อมูลรายได้ แหล่งทุน ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน วัตถุดิบ ด้านการตลาดปัญหาทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน ระดับกลุ่ม ระดับชุมชน

2.4.4 ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน ข้อมูล จปฐ. ข้อมูลรายรับจ่ายของ ครัวเรือน และพฤติกรรมกรรมการบริโภคของครัวเรือน

2.4.5 ข้อมูลด้านการเกษตร เช่น สินค้าทางการเกษตร ตลาด และโรคที่เกิดขึ้นกับด้านการเกษตร

2.4.6 ข้อมูลด้านการปศุสัตว์เป็นข้อมูลด้านการปศุสัตว์ต่างๆ

2.4.7 ข้อมูลด้านสาธารณสุข เช่น ข้อมูลในการกินดีอยู่ดีของคนในชุมชน การป้องกันโรคต่างๆ

โดยการนำข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์ ค้นหาปัญหาร่วมกัน วางแผนและ กำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนไปแนวทางเดียวกัน และเป็นไปตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่ง กิจกรรมในแผนชุมชนแสดงให้เห็นถึงความต้องการของสมาชิกในชุมชน เป้าหมายเพื่อให้ชุมชน สามารถพึ่งตนเอง เช่น การระดมทุนและกิจกรรมในลักษณะที่เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของ สมาชิกในชุมชน กิจกรรมส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีการออมเงินในรูปแบบต่างๆ กิจกรรมในการสร้าง การเรียนรู้เพื่อให้สมาชิกในชุมชนเข้าใจถึงสถานการณ์ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยมีภูมิปัญญา ในท้องถิ่นและมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

2.5 ชุมชนมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน ทุกพื้นที่ในชุมชน บ้านดอกบัวจัดเป็นชุมชนแหล่งเรียนรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถศึกษาดูงานในพื้นที่ได้ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น การจักสานเชิงเกือกทุกหลังคาเรือนสามารถสอบถามข้อมูลได้ การปลูก ผักสวนครัว การเลี้ยงวัว การเลี้ยงโคขุน การปลูกหญ้าแพงโกล่า และภูมิปัญญาต่างๆ

2.6 ชุมชนรู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาด และรอบคอบ ตลอดจนเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืน

2.6.1 แก๊สธรรมชาติ (แก๊สหุงต้ม) ชุมชนมีการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ในการ ผลิตแก๊สธรรมชาติมาใช้ในครัวเรือนโดยเป็นการคิดค้นลองผิดลองถูกจนสามารถดัดแปลงปรับปรุง เครื่องมือผลิตแก๊สธรรมชาติโดยการนำมูลวัว เศษขยะมาผลิตเป็นแก๊สหุงต้มใช้ในครัวเรือนได้อย่าง พอเพียง สามารถลดรายจ่ายได้อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อเป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือนโดยใช้ ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน

2.6.2 น้ำ ได้นำน้ำจากภูเขามาปรับใช้เพื่อเป็นน้ำอุปโภคและบริโภคในระบบประปาภูเขาเพื่อด้านการเกษตรและให้พอใช้ในตลอดปี

2.6.3 การปลูกป่าทดแทน โดยมีการปลูกต้นไม้ทดแทน เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีการจักสานแข่ง สุ่มไก่ จึงมีการปลูกไผ่รวกทดแทน และมีกฎระเบียบของหมู่บ้าน

2.6.4 การปลูกหญ้าแฝก มีการปลูกหญ้าแฝกเพื่อกันพังดินการสร้างฝายชลอน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้ง และทำให้พื้นป่ามีดินชุ่มชื้นและเป็นแหล่งน้ำของสัตว์ ทำให้ระบบนิเวศดีขึ้น ชุมชนมีอาหารไว้กินตลอดฤดูกาลมีการอนุรักษ์ ลูกฮึดในแอ่งน้ำ โดยมีกฎระเบียบห้ามจับนำไปจำหน่ายแต่สามารถบริโภคได้เพื่อการขยายพันธุ์ กับ เขียดในชุมชนต่อไป

2.7 ชุมชนเลือกประกอบอาชีพโดยคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรในชุมชน ด้วยลักษณะภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ ความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมและความสามารถของสมาชิกในชุมชน ซึ่งมีการรณรงค์การใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพในการทำนา ทำให้ดินดี อุดมสมบูรณ์ และความสามารถในภูมิปัญญาของสมาชิกในชุมชนจึงมีอาชีพหลากหลายโดยส่วนใหญ่จะมีอาชีพในการทำนาปลูกข้าว และมีอาชีพเสริมเพื่อสร้างงานสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนและชุมชน เช่น การจักสานแข่งและสุ่มไก่ ซึ่งทำให้ชุมชนเป็นแหล่งรายได้ที่ดีและสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่จะยึดเป็นอาชีพเสริม ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวเป็นอย่างดี ประกอบกับในชุมชนมีการปลูกไผ่รวกประมาณ 700 ไร่ เพื่อเป็นการปลูกต้นไม้ทดแทนจึงทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการจักสานแข่งและสุ่มไก่ ซึ่งเป็นตัวชีวิตให้กับชุมชนมีอาชีพ ทำอย่างต่อเนื่องเพื่อป้องกันการลดการอพยพไปทำงานนอกชุมชน

3. ด้านภูมิคุ้มกัน

3.1 สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงการบริการสุขภาพที่ดีเยี่ยมเจ็บป่วย โดยชุมชนมีการรณรงค์ในการออกกำลังกายโดยการปั่นจักรยานเป็นประจำ ซึ่งชุมชนมีจักรยานบริการประมาณ 20 คัน เพื่อให้มีสุขภาพที่ดี ห่างไกลโรคภัยไข้เจ็บ และชมรมผู้สูงอายุจัดกิจกรรมรำกระบอง และมีการวิ่งออกกำลังกายเพื่อให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง พร้อมทั้งมีอาสาสมัครที่รับผิดชอบในการบริการสมาชิกในชุมชน ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบ 8 ครัวเรือน ต่ออาสาสมัคร 1 คน โดยมีหน้าที่แนะนำในเรื่องด้านสุขภาพและการบริการขั้นพื้นฐานแก่ชุมชน นอกจากนี้ยังมีการรณรงค์ดัดไม้เหล่านางานศพ ห้ามจำหน่ายสุรา บุหรี่แก่เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป มีการตรวจสุขภาพประจำปี และสตรีอายุ 35 ปี มีการรับตรวจหามะเร็งในปากมดลูกและมะเร็งเต้านมอีกด้วย

3.2 ชุมชนมีเครือข่ายร่วมมือช่วยเหลือแบ่งปันกัน สมาชิกในชุมชนมีการช่วยเหลือกันในเรื่องฉาปนกิจสาธารณะ การบริการรถอีแต่นในการบรรทุกพืชผลด้านการเกษตร และใช้ในงานพิธีการต่างๆ ในชุมชน รวมทั้งการช่วยเหลือกันในการสร้างพระอุโบสถ และการช่วยเหลือผู้ยากไร้ในชุมชน

3.3 ชุมชนมีการสำรวจและเก็บข้อมูลทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ การพัฒนาและการติดตามประเมินผลการพัฒนาได้อย่างยั่งยืนและเป็นระบบ โดยชุมชนมีการสำรวจและจัดเก็บข้อมูล เช่น ข้อมูล จปฐ. ข้อมูล กชช. 2 ค. ข้อมูลเพื่อการเกษตรกร ข้อมูลด้านสุขภาพโดยอาสาสมัคร ข้อมูลด้านวิสาหกิจชุมชน ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อมูลกลุ่มอาชีพ และข้อมูลผู้สูงอายุ

3.4 ชุมชนมีกิจกรรมเสริมสร้างให้เกิดครอบครัวที่อบอุ่นตลอดจนให้ความสำคัญกับเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส

3.4.1 การจักสานแข่งและสุมไก่ สืบเนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีอาชีพเสริมด้านการจักสานแข่งและสุมไก่ส่งผลให้ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ลูกอยู่พร้อมหน้ากันไม่ได้อพยพไปทำงานนอกชุมชน โดยเป็นการทำงานอยู่ที่บ้านตลอดเวลา สร้างความผูกพัน อบอุ่นในครัวเรือน การจักสานแข่งและสุมไก่ บางครัวเรือนบางกลุ่มได้นำมาจักสานในจุดเดียวกัน ในบ้านหลังใดหลังหนึ่ง ทำให้ได้พูดคุยกันและเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สร้างความสนิทสนมในชุมชนและมีการกินข้าวร่วมกัน

3.4.2 กิจกรรมเยาวชน จัดตั้งกลุ่มเพื่อให้เยาวชนทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เช่น ได้มีการจัดการแข่งขันกีฬาเยาวชนในวันขึ้นปีใหม่เพื่อสร้างความสามัคคีกัน ต่อต้านยาเสพติด ป้องกันเยาวชนไปเที่ยวที่อื่น และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

3.4.3 กิจกรรมวันสงฆ์ทำบุญปีเก่าต้อนรับปีใหม่ ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการชุมชนได้เล็งเห็นปัญหาในช่วงปีใหม่นี้จึงแก้ไขปัญหาก็จัดงานสงฆ์ทำบุญปีเก่าต้อนรับปีใหม่นี้ขึ้นในชุมชน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อความสนุกสนานและป้องกันวัยรุ่นได้เที่ยวนอกชุมชนทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย

3.4.4 กิจกรรมผู้สูงอายุ มีกิจกรรมรดน้ำดำหัวในวันสงกรานต์เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไทย

3.4.5 กิจกรรมวันเข้าพรรษาและวันสำคัญทางศาสนา โดยปู่ ย่า ตา ยาย จะชวนลูกหลานไปทำบุญตักบาตรที่วัดอย่างต่อเนื่องโดยตลอด

3.5 ชุมชนมีกลุ่มอาสาสมัครที่จะทำงานช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมส่วนรวมด้วยจิตอาสา โดยชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครในชุมชน ดังนี้

3.5.1 อาสาสมัครชุด สตบ. ของหมู่บ้านจำนวน 25 คน ซึ่งมีหน้าที่ช่วยเหลือกันในเวลาชุมชนมีกิจกรรมต่างๆ เช่น งานศพ งานวัด งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

3.5.2 อาสาสมัคร ชุด อปพร. เพื่อช่วยเหลือดูแลรักษาความสงบในชุมชน และเป็นผู้รักษากฎหมายในชุมชน

3.5.3 อาสาสมัครพัฒนาชุมชน เพื่อช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการจัดเก็บข้อมูลต่างๆ ในชุมชน และประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน

3.5.4 ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นอาสาสมัครของกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีหน้าที่ทำประสานงานทั้งตำบล เพื่อเก็บและประสานในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับหน่วยงานต่างๆ

3.5.5 อาสาสมัคร อปร. เพื่อช่วยเหลือด้านบรรเทาสาธารณภัยเป็นแกนหลักในการทำงานสาธารณภัยในชุมชน

3.5.6 อาสาสมัคร อสม. มีหน้าที่ประชาสัมพันธ์ในด้านสุขภาพ และการป้องกันลู่กันภัย การรณรงค์การบริโภคอาหารที่สุขภาพดี

3.5.7 อาสาสมัคร อมต. มีหน้าที่ให้คำปรึกษาด้านการเกษตร ปัญหาด้านดิน ไร่ข้าว การทดสอบดิน การกำจัด แมลงศัตรูพืชผลทางการเกษตร

3.5.8 อาสาสมัครปศุสัตว์ มีหน้าที่ประสานงานและให้คำปรึกษาด้านการเลี้ยงสัตว์ การฉีดวัคซีน แมว และโรคที่ติดต่อของสัตว์เลี้ยงภายในชุมชน

3.5.9 อาสาสมัครเกษตรอาสา มีหน้าที่ประสานงานด้านการเกษตรต่างๆ ในชุมชน

3.5.10 อาสาสมัครประชาธิปไตย มีหน้าที่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยในชุมชน

3.5.11 อาสาสมัครแม่บ้าน มีหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ

3.6 ชุมชนมีการปลูกป่า ปลูกต้นไม้ยืนต้นตามที่สาธารณะ โดยสมาชิกในชุมชนมีการปลูกต้นไม้ยืนต้นเป็นประจำในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันพ่อ 5 ธันวาคมของทุกปี วันแม่ 12 สิงหาคมของทุกปี และมีการปลูกต้นไม้ยืนต้นในที่สาธารณะ ในเขตโรงเรียน และปลูกต้นไม้ดอกไม้ประดับทั้งสองฟากถนนเข้าหมู่บ้านเพื่อให้สวยงามและร่มรื่น

3.7 ชุมชนมีการจัดการขยะที่ดี ในชุมชนมีการจัดการขยะ โดยการคัดแยกขยะ พร้อมทั้งนำเศษไม้และใบไม้ไปทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น และไม่มีการเผาใบไม้ ขยะ มีการกำจัดขยะที่เหมาะสม สำหรับพาสติกหรือเศษแก้วสามารถนำไปขายให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อของเก่า ซึ่งในอนาคตชุมชนจะมีกิจกรรมจัดตั้งธนาคารขยะ รณรงค์การใช้ถุงผ้าแทนถุงพาสติก และเน้นการใช้ใบตองแทนกล่องโฟม

3.8 ชุมชนมีแผนปฏิบัติในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสมาชิกในชุมชนมีการจัดทำฝายเก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง เพื่อเป็นการสร้างแหล่งอาหารตามธรรมชาติ เช่น สลาร่าย (เตา) กุ้งหอย ปู ปลา กบ เขียด เป็นต้น มีการปลูกไม้ทดแทนดูแลรักษาคลองส่งน้ำเพื่อการเกษตร มีการจัดระบบประปาภูเขา จัดระบบเหมืองฝาย มีการปลูกต้นไม้ ปลูกผักสวนครัวริมรั้ว จนได้รับรางวัลหมู่บ้านเขียวขจี และมีพืชสมุนไพรหลากหลายในชุมชน

3.9 ชุมชนมีกิจกรรมให้การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทั้งในระบบและนอกระบบ โรงเรียน เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้จากกิจกรรมและจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ อย่างต่อเนื่อง โดยเด็กทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับเยาวชนได้มีการเรียนรู้จากนักศึกษาได้มาเรียนรู้ในชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเด็ก/เยาวชน ผู้ใหญ่ไม่อยู่ในวัยเรียนก็เข้าศึกษาในระบบการศึกษาตามอัธยาศัยนักเรียนนอกระบบ บ้านดอกบัวเป็นแหล่งศึกษาดูงานจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ประชาชนทั่วไปและยังเป็นแรงกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนนักเรียน เยาวชนในชุมชน ผู้ที่สนใจ มีการสืบหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตในองค์การบริหารส่วนตำบลหรือในโรงเรียน นักศึกษาดูงานทำให้เยาวชนมีความกระตือรือร้นจากผู้ที่มาศึกษาดูงานที่มีนักศึกษามาดูงาน สร้างแรงจูงใจในหมู่บ้านที่จะประกอบอาชีพที่ได้แลกเปลี่ยนจากผู้ที่มาศึกษาดูงาน และมีความต้องการที่จะศึกษาเหมือนกับผู้ที่มาศึกษาดูงานในชุมชน

3.10 ชุมชนมีความหลากหลายด้านการผลิต อาชีพหลัก อาชีพรอง ตลอดจนหลักและตลาดรอง เพื่อลดความเสี่ยง โดยสมาชิกในชุมชนมีอาชีพหลักคือการทำนา การปลูกข้าวนาปี นาปรัง และมีอาชีพเสริมที่เพิ่มรายได้ในชุมชน เช่น การจักสานแข่งและส้มไก่ ปลูกหญ้าแพงโกล่า การเลี้ยงวัว เลี้ยงโคขุน การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงปลา การจักสานผักตบชวา การปลูกผักปลอดสารพิษ ซึ่งสร้างความหลากหลายอาชีพเพื่อลดความเสี่ยงด้านอาชีพ สำหรับด้านการตลาดได้ขยายผลการผลิตการจักสานแข่งไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง และมีตลาดรองรับ เช่น ตลาดมะม่วง ตลาดเงาะ มังคุด ลำไย น้อยหน่า ลางสาด ลองกอง นับว่าแข่งขันซึ่งเป็นสินค้าที่ขายได้ตลอดปีของสมาชิกในชุมชน

3.11 ชุมชนมีการสร้างคนในหลายช่วงอายุให้มีศักยภาพในการเป็นผู้นำ เป็นชุมชนที่ผู้นำในชุมชนเข้าถึงสมาชิกในชุมชนโดยมีคณะกรรมการชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าแต่ละคุ้ม และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน ซึ่งแต่ละฝ่ายมีประธานกลุ่มคอยแบ่งงานความรับผิดชอบตามหน้าที่ของแต่ละฝ่ายหรือคุ้ม ซึ่งเป็นการสร้างภาวะความเป็นผู้นำในชุมชน พร้อมทั้งผู้นำในชุมชนได้ผ่านการอบรมผู้นำชุมชนรับพื้นฐานของกรมการพัฒนาชุมชน และผ่านการอบรมสมาชิกริเตอร์ของกรมการพัฒนาชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้คณะกรรมการชุมชนได้ผ่านการอบรมตามโครงการโรงเรียนนักปกครองท้องถิ่นจังหวัดพะเยา

3.12 ชุมชนมีการสร้างงานภายในชุมชน เพื่อป้องกันการอพยพแรงงาน โดยในชุมชนมีอาชีพหลากหลาย สมาชิกในชุมชนมีอาชีพหลักคือการทำนา และยังมีอาชีพเสริมหลากหลายอาชีพสามารถสร้างงานสร้างรายได้ในชุมชนโดยไม่จำเป็นต้องอพยพไปทำงานนอกชุมชน โดยเฉพาะการจักสานแข่งและสุมไก่ ซึ่งเป็นอาชีพที่สร้างรายได้อย่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด ทุกครัวเรือนมีความสามารถที่จักสานแข่งและสุมไก่ และส่งขายตามตลาดต่างๆ จนไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาดได้ จึงขยายผลไปยังชุมชนที่ใกล้เคียงเพื่อรักษาสถาบันไว้ ซึ่งทำให้สมาชิกในชุมชนไม่มีความคิดที่จะไปทำงานนอกชุมชน

4. ด้านความรู้และด้านคุณธรรม

4.1 ชุมชนมีการจัดเวทีประชาคมกิจกรรมที่สืบเนื่องจากการดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยการจัดเวทีประชาคมกิจกรรมการดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจชุมชนจากการทำแผนชุมชน กิจกรรมโครงการต่างๆ ต้องผ่านความเห็นชอบจากที่ประชาคมในชุมชนทุกกิจกรรมเพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว การรณรงค์การออม การจัดทำบัญชีครัวเรือน การสร้างฝายเพื่อเก็บกักน้ำประปา รวมถึงกิจกรรมที่ครัวเรือนสามารถดำเนินการเองได้ เช่น การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ การทำแก๊สชีวภาพ เป็นต้น

4.2 ชุมชนมีการส่งเสริมและพัฒนาวัดหรือศาสนาหรือแหล่งเรียนรู้ทางด้านคุณธรรม โดยใช้แนวทางการส่งเสริมความรู้คู่คุณธรรมเพื่อเป็นต้นแบบในการขยายผลในการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยชุมชนมีการส่งเสริมและพัฒนาวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านศาสนา เช่น

4.2.1 สมาชิกในชุมชนมีความร่วมมือกันในการรื้อพระอุโบสถ สืบเนื่องจากอุโบสถวัดบ้านดอกบัวได้ก่อสร้างมาเป็นเวลานานทำให้เกิดการชำรุดทรุดโทรม สมาชิกและผู้นำในชุมชน ได้มีการปรึกษาหารือจัดเวทีประชาคมเพื่อรื้ออุโบสถหลังดังกล่าว และได้มีการปลูกสร้าง

อุโบสถหลังใหม่ขึ้นมาโดยเริ่มต้นไม่งบประมาณ แต่ด้วยการร่วมแรงร่วมใจของสมาชิกในชุมชนจึงได้ก่อสร้างพระอุโบสถขึ้นมาแทนหลังใหม่โดยไม่มีคิดค่าแรงงาน

4.2.2 สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันแสวงหาผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคโดยการจัดองค์ผ้าป่าสร้างอุโบสถหลังใหม่จนถึงปัจจุบันเป็นเงิน 500,000 บาท ในอนาคตจะมีการดำเนินการก่อสร้างจนกว่าจะแล้วเสร็จโดยชาวบ้านพร้อมที่จะเป็นแรงงานในการก่อสร้างต่อไป

4.2.3 กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมนั้น ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ผู้สูงอายุเยาวชน ผู้นำและสมาชิกในชุมชนได้มาปฏิบัติธรรมนุ่งขาวห่มขาว ถือบิณฑบาต สวดมนต์ ไส้บาตรเพื่อเป็นสิริมงคลกับตัวเองและเป็นต้นแบบต่อไป

4.2.4 ชุมชนบ้านดอกบัวเป็นหมู่บ้านต้นแบบในการดำเนินงานปลอดเหล้าและการพนันในงานศพ โดยทุกงานศพจะไม่มีการเล่นสุราและการพนัน

4.2.5 พระสงฆ์ เจ้าอาวาสในการเทศน์ทุกครั้งจะมีการสอดแทรกการลดละเลิกอบายมุขและการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง การประหยัดและอดออม

4.3 ชุมชนมีการรวบรวมและจัดทำเอกสารของชุมชนเพื่อเผยแพร่ความรู้ โดยชุมชนมีการรวบรวมและมีการจัดทำเอกสารเผยแพร่ เช่น แผ่นพับเพื่อเผยแพร่ด้านเศรษฐกิจพอเพียง แผ่นพับแก๊สชีวภาพ แผ่นพับการเลี้ยงโค แผ่นพับการปลูกหญ้าแพงโกล่า และแผ่นพับการเพาะพันธุ์กล้วย เป็นต้น

4.4 ชุมชนมีศูนย์การเรียนรู้และเป็นที่ศึกษาดูงานของบุคคลทั่วไป โดยชุมชนบ้านดอกบัว เป็นศูนย์การเรียนรู้และศึกษาดูงานสำหรับบุคคลทั่วไป ซึ่งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลายสามารถศึกษาดูงานได้ เช่น การจักสานแข่งและส้มไก่ การจักสานผักตบชวา การเลี้ยงโคขุน การปลูกหญ้าแพงโกล่า การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ การปลูกข้าวญี่ปุ่น การทำแก๊สชีวภาพ (จากมูลสัตว์) การเพาะพันธุ์กล้วย การทำสวนพุทธรักษา การปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นต้น

4.5 ชุมชนมีครูภูมิปัญญาชาวบ้านหลายด้านที่สามารถถ่ายทอดแนวคิด ความรู้แนวทางการทำงาน ประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ สู่ชุมชน เช่น

4.5.1 มีศูนย์การเพาะพันธุ์กล้วย ซึ่งเป็นแห่งแรกและแห่งเดียวในประเทศและการเพาะพันธุ์ไม้ต่างๆ การจัดสวนหย่อมฯ โดยสามารถดูได้ที่บ้านนายบรรพต บัณเฑียร

4.5.2 การผลิตแก๊สชีวภาพ (จากมูลสัตว์) ดูได้ที่บ้านพ่อเสาร์แก้ว ใจบาล

4.5.3 การปลูกผักปลอดสารพิษ การเลี้ยงโคขุน การปลูกหญ้าแพงโกล่า

4.5.4 ผู้นำวิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจพอเพียง ดูได้ที่บ้านพ่อดี สองคำชุม

4.5.5 การจักสานแข่งและส้มไก่ ดูได้ทุกครัวเรือน

4.5.6 การเลี้ยงโคขุน การปลูกสวนผลไม้ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ดูได้ที่บ้าน
พ่อเจริญ คำโล

รางวัลเชิดชูเกียรติของชุมชนบ้านดอกบัว

จากการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านดอกบัวที่ประสบ
ผลสำเร็จและได้รับรางวัลต่างๆ จนเป็นศูนย์เรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงระดับอำเภอและระดับ
จังหวัด โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการต่างๆ ทั้งในระดับอำเภอและระดับจังหวัด
จนชุมชนบ้านดอกบัวได้รับรางวัลต่างๆ ดังนี้

1. โครงการสร้างถังเก็บน้ำตามโครงการยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข ปี พ.ศ. 2551 เป็นเงิน 500,000 บาท
2. โครงการปรับแผนชุมชน เป็นเงิน 10,000 บาท
3. ได้รับรางวัลตามโครงการเชิดชูเกียรติผู้นำเครือข่ายพัฒนาชุมชนดีเด่นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็นเป็นสุข ประจำปี พ.ศ. 2551 ระดับจังหวัดพะเยา โดยมีองค์ประกอบกิจกรรม คือ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับจังหวัดพะเยา หมู่บ้านเขียวขจี หมู่บ้านค่านิยม 6 ประการ ผู้นำสตรีดีเด่น ผู้นำวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านพึ่งตนเองระดับอำเภอ หมู่บ้านพึ่งตนเองระดับจังหวัด หมู่บ้านผลิตภัณฑ์ OTOP ดีเด่น และหมู่บ้านกลุ่มอาชีพดีเด่น
4. ได้รับรางวัลหมู่บ้านพึ่งตนเองระดับอำเภอเมืองพะเยา ปี พ.ศ. 2551
5. ได้รับรางวัลหมู่บ้านพึ่งตนเองระดับจังหวัดพะเยา ปี พ.ศ. 2551
6. ได้รับรางวัลหมู่บ้านตามผลงานเศรษฐกิจพอเพียงครั้งที่ 2 (กปร.)
7. โครงการสนับสนุนหมู่บ้านพึ่งตนเองระดับอำเภอ เป็นเงิน 50,000 บาท
8. โครงการสนับสนุนหมู่บ้านพึ่งตนเองระดับจังหวัด เป็นเงิน 100,000 บาท
9. โครงการสนับสนุนหมู่บ้านเขียวขจีจากมูลนิธิสถาบันราชพฤกษ์ เป็นเงิน 10,000 บาท
10. ได้รับรางวัลหมู่บ้านมั่งมีศรีสุขระดับอำเภอเมืองพะเยา ปี พ.ศ. 2552
11. ได้รับรางวัลหมู่บ้านมั่งมีศรีสุขระดับจังหวัดพะเยา ปี พ.ศ. 2552
12. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ได้รับรางวัลคนดีศรีพะเยา ปี พ.ศ. 2551
13. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ได้รับรางวัลผู้ใหญ่นานาชาติระดับจังหวัดพะเยา ปี พ.ศ. 2552
14. เป็นศูนย์การเรียนรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงของอำเภอและจังหวัด
15. เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของบุคคลทั่วไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สากุล ศิริรัตนศักดิ์ (2551) ศึกษาเรื่อง “กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านเมืองนะ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านเมืองนะ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การที่มีหน่วยงานภายนอกเข้ามาสนับสนุนตามโครงการ กระบวนการเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการปฏิบัติจากการดำเนินกิจกรรม 6 กิจกรรม คือ กิจกรรมการเพาะเห็ดนางฟ้า การปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงสุกร การเลี้ยงไก่พื้นเมือง การเลี้ยงโค การขุดสระน้ำในไร่เพื่อใช้เก็บกักน้ำและเลี้ยงปลา โดยมีการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงในกระบวนการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อบ้านเมืองนะภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ด้านเศรษฐกิจพบว่าสมาชิก มีการลดต้นทุนในการทำเกษตรที่ไม่จำเป็นลงในการทำอาหารสัตว์มีการนำวัสดุท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ มีความมั่นคงด้านอาหารเพิ่มขึ้นซึ่งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองและครอบครัว ด้านสังคมพบว่าเกิดการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่ม ด้านสิ่งแวดล้อมพบว่าสมาชิก มีความตระหนักในการดูแลสิ่งแวดล้อม นำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ โดยทำปุ๋ยจุลินทรีย์จากน้ำหมักธรรมชาติและมีการใช้ปุ๋ยหมักทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี กระบวนการขับเคลื่อนทั้ง 6 กิจกรรมมีความสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรและสภาพพื้นที่เพียง 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมการเลี้ยงสุกร การเลี้ยงโค การเลี้ยงไก่พื้นเมือง การปลูกพืชผักสวนครัวและขุดสระน้ำในไร่นาเพื่อใช้เก็บกักน้ำและเลี้ยงปลา ส่วนกิจกรรมการเพาะเห็ดเลี้ยงเห็ดไม่สอดคล้องกับความต้องการเกษตรกรและสภาพพื้นที่ เนื่องจากเกษตรกรไม่มีประสบการณ์ความรู้และหน่วยงานที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ได้สนับสนุนด้านวิชาการ ในด้านการบริหารโครงการพบว่า เป็นการบริหารโดยกำหนดแผนงานจากบนลงล่างตามนโยบายราชการซึ่งขาดการศึกษาข้อมูลความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร ดังนั้นการดำเนินนโยบายต้องหาความต้องการและมีการวางแผนร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานและสมาชิก ก่อนการจัดทำโครงการ สนับสนุนและมีการให้ความรู้ที่เหมาะสมตามพื้นฐานความรู้เดิมของสมาชิก โดยเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างกลุ่มและนอกพื้นที่เพื่อเป็นการกระตุ้นให้กลุ่มร่วมกันคิด ร่วมวางแผนปฏิบัติที่สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรและสภาพภูมิสังคม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิก อย่างแท้จริง จึงจะทำให้กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านเมืองนะได้ผลดีมากยิ่งขึ้น

ศิริวรรณ วรรณศรี (2551) ศึกษาเรื่อง “กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านตาตเสริม ตำบลบ้านม่วง อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย” มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเกษตรกรผ่านกิจกรรม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ร่วมผ่านกิจกรรมจำนวน 9 กิจกรรม ผลการศึกษาพบว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ด้านเศรษฐกิจพบว่าเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง มีความมั่นคงด้านอาหาร ด้านสังคมพบว่าเกิดการรวมกลุ่มพึ่งพาอาศัยกัน นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ ด้านสิ่งแวดล้อมพบว่าเกษตรกรนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ โดยการผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรนำไปใช้ในการปลูกพืชทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี ด้านการบริหารโครงการพบว่าเป็นการบริหารโดยกำหนดแผนงานจากต้นทางสู่ปลายทางหรือจากบนลงล่าง กิจกรรมหลักทั้ง 9 กิจกรรมสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรและสภาพพื้นที่ คือ กิจกรรมการเลี้ยงโค กิจกรรมการเลี้ยงสุกร กิจกรรมการเลี้ยงไก่พื้นเมือง กิจกรรมการปลูกพืชผักสวนครัว กิจกรรมการปลูกไม้ผลตามแนวรั้วและขอบบ่อ กิจกรรมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ กิจกรรมการปลูกกล้วยน้ำว้า กิจกรรมการเลี้ยงปลาในสระเก็บน้ำในไร่นา แต่ในส่วนรายละเอียดของบางกิจกรรมไม่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ คือ การเลือกชนิดไม้ผลเพื่อปลูกในพื้นที่ ลักษณะการขุดสระเลี้ยงปลา การดำเนินนโยบายหากสามารถทำแบบยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนรายละเอียดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร และสภาพพื้นที่ปรับเปลี่ยนรายละเอียดการดำเนินกิจกรรมจากที่ถูกกำหนดไว้ทั้ง 9 กิจกรรม ให้เหมาะสมกับความต้องการของเกษตรกรและสภาพพื้นที่แล้วจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรอย่างแท้จริง

เสน่ห์ จินะ (2551) ศึกษาเรื่อง "การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านตาเวณ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน" มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาประการหนึ่งคือ ศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาพบว่าการจะพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนควรเป็นกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบดั้งเดิมหรือตามธรรมชาติ โดยเป็นการสืบทอดการดำรงชีวิตตามแนวคิดภูมิปัญญาของคนในชุมชนให้สอดคล้องกับแนวคิดการดำรงชีวิตตามแนวทางพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนั้นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนบ้านตาเวณในลักษณะของเครือข่ายการเรียนรู้และการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ที่ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้จากหน่วยงานองค์กรภายนอกที่เข้ามาสนับสนุน เช่น การอบรม การสาธิต การศึกษาดูงาน การทดลองปฏิบัติการ การจัดค่ายสำหรับเยาวชนและการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสรุปบทเรียน นอกจากจะให้ผลโดยตรงกับคนในชุมชน การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของคนในชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกชุมชน

น้ำฝน ผ่องสุวรรณ (2553) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดสมุทรสงคราม” มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จและปัญหาในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของหมู่บ้านต้นแบบ จังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่ หมู่ที่ 3 บ้านท่าหยาด ตำบลท่าหยาด อำเภอเมือง หมู่ที่ 3 บ้างบางจาก ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา และหมู่ที่ 10 บ้านบางใหญ่ ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที

ผลการศึกษาสรุปปัจจัย ได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต แบ่งเป็น 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านจิตใจและสังคม ได้แก่ การเข้าร่วมประชุม/จัดเวทีประชาคมเพื่อการตัดสินใจ การเข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน การปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของหมู่บ้าน/ชุมชนตามที่ตกลงกันได้ การได้รับบริการจากกองทุนสวัสดิการ การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการเข้าร่วมเวทีประชาคม การปฏิบัติศาสนากิจร่วมกับคนในหมู่บ้าน การปฏิบัติตามวัฒนธรรม ประเพณีและมารยาทไทย 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิตเครื่องอุปโภคเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวัน 3) ปัจจัยด้านการเรียนรู้ ได้แก่ การมีส่วนร่วมการจัดเก็บรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ของหมู่บ้าน/ชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ถ่ายทอดเทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ๆ การเรียนรู้แล้วนำเทคโนโลยีไปใช้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของครัวเรือนและเกิดความคุ้มค่า การมีส่วนร่วมการปรับปรุงแผนชุมชน และ 4) ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การมีส่วนร่วมวางแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเข้าร่วมกิจกรรมในเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในส่วนปัญหาในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ แบ่งเป็น 4 กลุ่มปัญหา ได้แก่ 1) ปัญหาปัจจัยด้านจิตใจและสังคม คิดเป็นร้อยละ 30.26 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 2) ปัญหาปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คิดเป็นร้อยละ 17.44 3) ปัญหาปัจจัยด้านการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 0.51 และ 4) ปัญหาปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 3.59

วาสนา ศรีนวลโย (2551) ศึกษาเรื่อง “ศึกษาการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็นเป็นสุข : กรณีศึกษา หมู่บ้านนากก หมู่ที่ 5 ตำบลฉลอง อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษากระบวนการและเงื่อนไขในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็นเป็นสุข” 2) เพื่อศึกษาผลกระทบที่ได้รับจากการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็นเป็นสุข” ผลการวิจัยพบว่า

1. กระบวนการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุข ประกอบด้วย

1) การสืบทอดอาชีพ กล่าวคือ ชาวบ้านหมู่บ้านนากก ตั้งแต่บรรพบุรุษเดิมมีการประกอบอาชีพทำสวนทำไร่ คือ การทำสวนทุเรียน สวนลองกอง สวนยางพารา การทำไร่ปลูกพืช ปลูกผัก ผักเหมาียง มันปู ดาหลา ต้มช่า เมื่อถึงรุ่นบุตรหลานได้นำอาชีพเดิมที่พ่อแม่ปู่ย่าตายายเคยทำกันมา มาสานต่อรุ่นต่อรุ่น ทั้งนี้มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และเปลี่ยนแนวความคิดจากการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน 2) การคิดเกี่ยวกับการใช้ชีวิตแบบพอเพียง ชาวบ้านนากกประมาณ 30% มีแนวความคิดในการใช้ชีวิตแบบพอมีพอกินพอใช้ในครัวเรือน 3) การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาหมู่บ้านเพื่อให้คนในบ้านอยู่ดี มีสุข 4) รับนโยบายสู่แนวทางการปฏิบัติยังหมู่บ้าน 5) ประชุมชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุข 6) เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ สนับสนุน การดำเนินงานฯ 7) สอบถามปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน 8) เขียนโครงการ 9) เสนอขออนุมัติโครงการ 10) จัดสรรงบประมาณโครงการ 11) คัดเลือกหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุข

2. เงื่อนไขในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุข มี 5 เงื่อนไข ซึ่งประกอบด้วยเงื่อนไขที่เป็นทุนเดิมของหมู่บ้านนากก และเงื่อนไขที่ได้รับใหม่จากการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ อยู่ดี มีสุข ดังนี้ 1) บริบทเดิมของหมู่บ้าน ประกอบด้วย ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ และด้านพลังชุมชนในการพัฒนา 2) นโยบาย ประกอบด้วย การขานรับนโยบายและงบประมาณจากนโยบายสู่แนวทางการปฏิบัติ 3) งบประมาณ คือ เงินกองทุนหมู่บ้าน งบประมาณจากนโยบายขับเคลื่อนตามยุทธศาสตร์ อยู่ดีมีสุข และเงินสนับสนุนอื่นๆ เป็นส่วนสำคัญในการนำไปแก้ไขปัญหาและพัฒนาตลาดนัดลานค้าชุมชน เงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุ กองทุนหมู่บ้าน 4) คน ประกอบด้วย แกนนำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ และชาวบ้านหมู่บ้านนากก และ 5) ความรู้ ประกอบด้วย ความรู้ดั้งเดิมหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน กล่าวคือ ความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืช ปลูกผัก รวมถึงการประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยี กล้องไล่แมลง ระบบน้ำหยด และความรู้ประยุกต์เกิดจากการฝึกอบรมและการศึกษาดูงาน แล้วนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับหมู่บ้านนากก

3. ผลกระทบจากการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุข ประกอบด้วย 7 ด้าน คือ 1) ผลกระทบด้านอาชีพและการจ้างงาน คือ งานจัดทำข้อมูลรายรับรายจ่ายหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านนากก เจ้าหน้าที่เก็บเงินค่าแผงในตลาด การเป็นนักมวยสมัครเล่นของเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านที่เข้าร่วมแข่งขัน ได้รับประสบการณ์และเงินรางวัล 2) เกิดการรวมกลุ่มการดำเนินงาน กลุ่มน้ำพริกเผา กลุ่มเครื่องแกง กลุ่มผลิตภัณฑ์

ครัวเรือน น้ำยาล้างจาน พิมเสนน้ำ มีการผลิต การจำหน่าย และเกิดเงินกองทุนภายในหมู่บ้าน 3) ผลกระทบด้านรายได้ เกิดรายได้ใน 2 ระดับ คือ ระดับครอบครัวและระดับหมู่บ้าน ชาวบ้านสามารถวางจำหน่ายสินค้าได้เพิ่มมากขึ้นในตลาดลานค้าชุมชน 4) เกิดระบบการดำเนินงานในหมู่บ้านมีโครงสร้างการดำเนินงานต่างๆ ของหมู่บ้านชัดเจนขึ้น มีการจัดระบบศูนย์เรียนรู้ในหมู่บ้าน 5) เกิดศูนย์เรียนรู้หมู่บ้าน ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน หน่วยงานต่างๆ ได้เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงให้ความรู้ จัดระบบ มีศูนย์เรียนรู้ภายในหมู่บ้าน มีกลุ่มบุคคลมาศึกษาดูงานในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง 6) เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 7) เกิดความเอื้ออารีต่อกันของคนในหมู่บ้าน

สมาน พัวโพธิ์ (2551) ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาระบบบริหารจัดการและพัฒนารูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยศึกษาในพื้นที่หมู่บ้านต้นแบบการดำเนินงานเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดสกลนคร 2 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านประชาสุขสันต์ อำเภอเมืองสกลนคร และบ้านโนนประดู่ อำเภอโพนแก้ว จังหวัดสกลนคร ซึ่งผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านประชาสุขสันต์ มีการขับเคลื่อนกิจกรรมผ่านระบบบริหารจัดการพัฒนาหมู่บ้าน โดยมีการจัดองค์กรในหมู่บ้าน 4 ระดับ คือ ที่ปรึกษาหมู่บ้าน คณะผู้บริหารหมู่บ้าน ประชาคมหมู่บ้าน และกลุ่มกิจกรรมหรือคุ้มบ้าน ส่วนบ้านโนนประดู่มีการจัดองค์กร 3 ระดับ คือ ที่ปรึกษาหมู่บ้าน คณะกรรมการประชาคมหมู่บ้าน และกลุ่มกิจกรรมหรือคุ้มบ้าน โดยทั้งสองหมู่บ้านใช้ปัจจัยในการขับเคลื่อนทั้งภายในและภายนอกชุมชน ผ่านกระบวนการปรึกษาหารือเพื่อเตรียมความพร้อม การขอความเห็นชอบจากเวทีประชาคม การวางแผนและมอบภารกิจ การดำเนินการ การติดตามผล การเรียนรู้และขยายผล โดยมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐและองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้สนับสนุน ปัจจัยที่ทำให้หมู่บ้านประสบผลสำเร็จประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านการเรียนรู้ ด้านผู้นำชุมชน ด้านโครงการของประชาคมหมู่บ้าน ด้านความพร้อมของทุนทางสังคมของชุมชน และด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานและภาคีการพัฒนาภายนอกชุมชน

2. รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสม ในระดับตำบลต้องมีคณะทำงานสนับสนุนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและภาคีการพัฒนาในพื้นที่ทุกภาคส่วน มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานพัฒนาชุมชนเป็นแกนประสานดำเนินการ มีทีมปฏิบัติการหมู่บ้าน ประกอบด้วย 1) ที่ปรึกษาหมู่บ้านซึ่งมีพระสงฆ์ ครู และผู้อาวุโสในหมู่บ้าน 2) ชุดปฏิบัติการขับเคลื่อนปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียงหมู่บ้านที่มีผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำสตรี ตัวแทนกลุ่ม ตัวแทนคุ้ม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอาสาสมัครด้านต่างๆ ชุดปฏิบัติการใช้ทรัพยากรจากภายในชุมชนและนอกชุมชนเป็นปัจจัยในการดำเนินการ ผ่านกระบวนการ 7 ขั้นตอน คือ 1) สร้างความเข้าใจ 2) ค้นหาปัญหา ความต้องการและศักยภาพชุมชน 3) หาทางออกและเลือกกิจกรรมความพอเพียง 4) วางแผนหรือปรับแผนที่มืออยู่เดิม 5) ดำเนินการตามแผน 6) ติดตามเรียนรู้และขยายผล และ 7) ประชาสัมพันธ์ การดำเนินการมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ชุมชนมีการปฏิบัติตามกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง 6X2 เป็นฐาน มีบุคคลตัวอย่าง ครัวเรือนตัวอย่าง ผู้นำต้นแบบ ศูนย์เรียนรู้และแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน เพื่อนำไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุข มีการขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน ตั้งแต่ระดับบุคคล ครัวเรือน กลุ่มและชุมชน การดำเนินการค้ำหลักเศรษฐกิจพอเพียง อันได้แก่ ความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

ไชยรัตน์ ปราณี (2551) โครงการวิจัยเอกสาร ชุมชนต้นแบบที่นำแนวพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อศึกษาการนำแนวทางพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จากชุมชนต้นแบบในภูมิภาคต่างๆ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ย่อย ดังนี้ 1) เพื่อสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง 2) เพื่อศึกษาชุมชนต้นแบบของการนำแนวพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการพัฒนาในด้านต่างๆ และ 3) เพื่อกำหนดแนวทางในการนำแนวพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่เป้าหมาย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า

จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปเงื่อนไขในการดำรงอยู่ของชุมชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงได้ คือ 1) ทูทางสังคม ซึ่งถือเป็นปัจจัยภายในที่ปรากฏอยู่ในชุมชนแต่ละชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดพลังความร่วมมือที่จะขับเคลื่อนชุมชนเพื่อแก้ไขและพัฒนาให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างพอเพียงและยั่งยืน ซึ่งแบ่งออกเป็นทุนมนุษย์ ทุนทางสถาบัน กลุ่ม/เครือข่าย และทุนทางวัฒนธรรม 2) ทูทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ทำเลที่ตั้งของชุมชนที่อยู่ในภูมิประเทศที่สภาพทางภูมิศาสตร์อุดมสมบูรณ์ หรือยังสามารถอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรเหล่านั้นให้เป็นฐานในการดำรงชีวิตของชุมชนได้ รวมทั้งการเข้าถึงหรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน 3) ทูทางความรู้ สติปัญญา/เทคโนโลยี หมายถึง องค์ความรู้ที่เป็นทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมและ

เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีอยู่ในชุมชน และมีการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในชุมชนเองและจากการยอมรับจากภายนอก และ 4) นโยบาย/กระบวนการพัฒนาจากภายนอก หมายถึง กระบวนการทางนโยบายจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จากภายนอกชุมชนที่ได้ถูกนำไปใช้ในชุมชนหรือท้องถิ่นซึ่งปรากฏอยู่ในรูปของการดำเนินการตามแผนงาน/ยุทธศาสตร์ หรือการทำโครงการต่างๆ ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงกับชุมชนท้องถิ่น

นอกจากนี้จากการศึกษาชุมชนต้นแบบในการนำเอาแนวพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ รวมทั้งสิ้นจำนวน 38 ชุมชน โดยได้จากการสังเคราะห์เอกสารจำนวน 32 ชุมชน และจากการลงศึกษาในพื้นที่จริง จำนวน 6 ชุมชน ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับผลการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งยังพบว่าวิถีการผลิตแบบยังชีพจะเป็นเงื่อนไขพื้นฐานเบื้องต้นที่ทำให้เกิดความเชื่อมโยงกันระหว่างในส่วนของผลการกำหนดแนวทางในการนำแนวพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่เป้าหมาย พบว่า แนวทางในการนำแนวพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่เป้าหมาย มี 2 แนวทาง คือ 1) การสร้างความรู้ ความเข้าใจ โดยสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อม และสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารสิ่งแวดล้อมของชุมชน และ 2) การปฏิบัติการเพื่อความพอเพียงในระดับตนเอง ครอบครัว และชุมชน ซึ่งมีแนวปฏิบัติ คือ การสร้างอาชีพหลักให้มั่นคง สร้างอาชีพรองหรืออาชีพเสริม และเพิ่มเติมสวัสดิการ จึงจะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนต่อไป

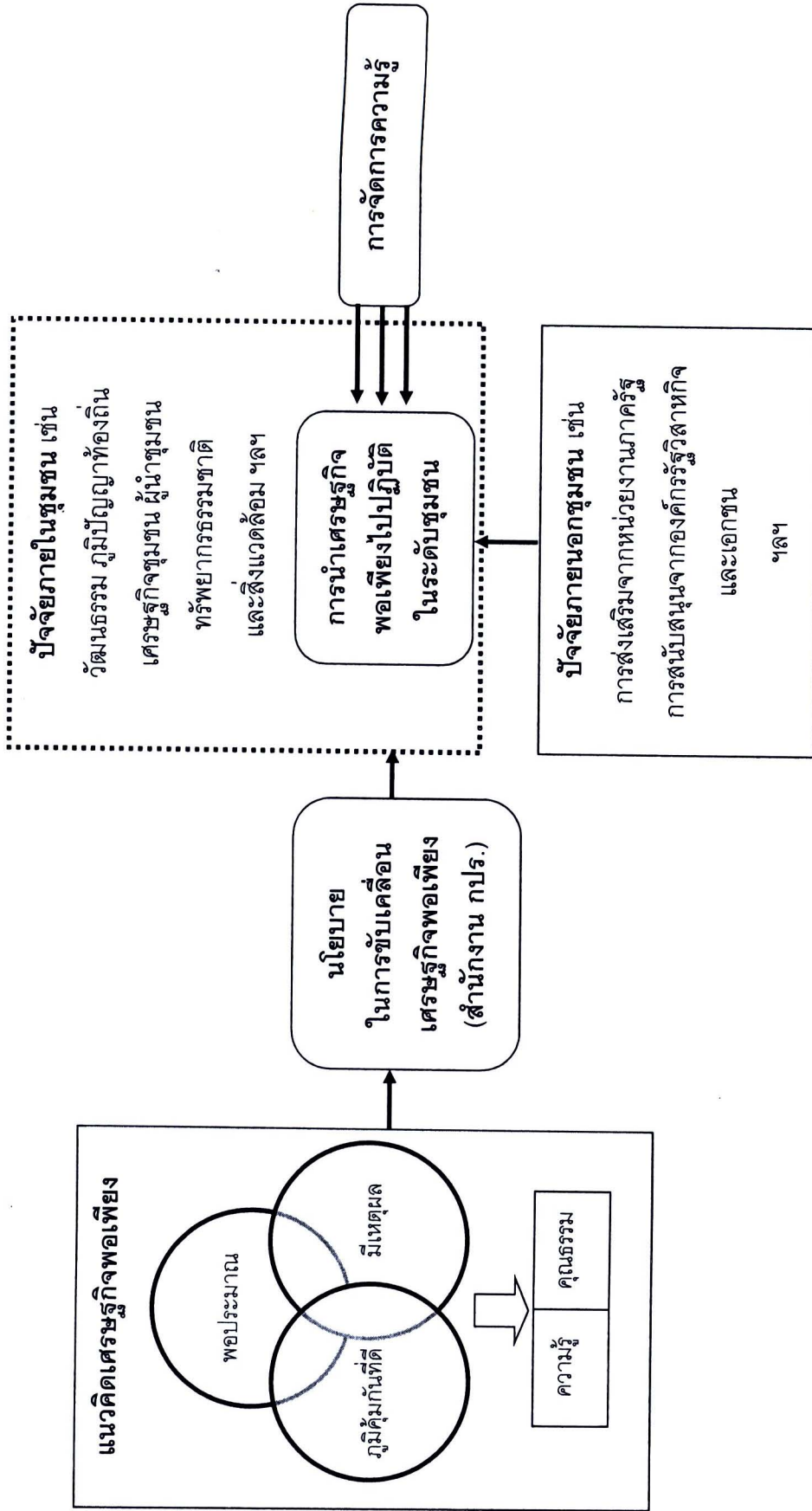
กรอบแนวคิดการวิจัย

การจัดการความรู้ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศ กรณีศึกษา ชุมชนบ้านดอกบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตุน อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา เป็นการศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น เศรษฐกิจพอเพียง การจัดการความรู้ และข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านดอกบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตุน อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษากระบวนการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติทั้งในส่วนของนโยบายจากภาครัฐ และการปฏิบัติของชุมชน โดยนำองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียงตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำรัสถึง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข อันได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม

จากองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียงได้นำมาสู่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับนโยบาย โดยผู้วิจัยได้นำการขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) มาดำเนินการศึกษาหลัก เนื่องจากสำนักงาน กปร. ได้คัดเลือกชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศ ด้วยพระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งชุมชนบ้านดอกบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ได้รับด้วยรางวัลอันทรงเกียรตินี้

การขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในระดับชุมชน โดยมีปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวชี้วัดแห่งความสำเร็จของชุมชนก็คือ ปัจจัยแห่งความสำเร็จและอุปสรรคที่มีต่อการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ โดยแบ่งเป็น 2 ปัจจัยหลักๆ ได้แก่ ปัจจัยภายในชุมชน เช่น วัฒนธรรมของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ผู้นำของชุมชน ระบบเศรษฐกิจของชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เป็นต้น และปัจจัยภายนอกชุมชน เช่น การส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและการสนับสนุนจากองค์กรรัฐวิสาหกิจและองค์กรเอกชนต่างๆ ทั้งในส่วนของกำหนดยุทธศาสตร์ ยุทธศาสตร์ หรือโครงการต่างๆ ในการขับเคลื่อนการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในระดับชุมชน

ซึ่งในการศึกษาข้างต้นได้นำเทคนิคการจัดการความรู้มาเป็นเครื่องมือในการศึกษาเป็นหลัก อันได้แก่ การเล่าเรื่อง (Story Telling) โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่มเพื่อให้มาซึ่งเรื่องเล่าที่ประสบความสำเร็จของชุมชน และการทบทวนหลังการปฏิบัติ (After Action Reviews : AAR) เป็นการทบทวนหลังการปฏิบัติทั้งจากการสัมภาษณ์ การสังเกตและการสนทนากลุ่ม เพื่อเป็นการทบทวนกระบวนการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในระดับชุมชน

ภาพ 11 กรอบแนวคิดการวิจัย